

1981
LAPKRITIS - NOVEMBER
Nr. 9

KARYS

KARYS

1981
Nr. 9 (1576)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS
Administratorium
ALFONSAS SAMUŠIS
Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajame
Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.K.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

P. Malėtos nuotr. — Žuvusiems iš Laisvę kariams paminklas	
Pilėnų stovykloje	viršelis
J. Mikštas — Eilėraščiai	385
R. Vilkas — Lietuvos laivynas ir jo likimas	386
B. Balčiūnas — Kazimieras Semenavičius (pab.)	390
Z. Raulinaitis — Kunig. Žvelgaičio žuvinimas	394
A. Skirka — Paskutiniai metai tėvynėje	399
B. Balčiūnas — Taktinių dalinių veiksmai	403
TREMTIES TRIMITAS	406
B. Gražulis — Kovos dėl Lietuvos laisvės simbolis	406
Šaulių kronika	407
V. Karosas — K. Donelaičio sukakties reikšmė	415
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai	420
KARINĖS ŽINIOS	422
Mokslas ir Technika	423
MŪSŲ SPAUDOJE PASIŽVALGIUS	426
KRONIKA	427

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE
"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$15.00, pusmečiui U.S. \$8.00, atskiro nr. U.S. \$1.75
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207 Subscription \$15 per year (single copy \$1.75) Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1576)

LAPKRITIS — NOVEMBER

1981

KAPAS KRUVINAI RAUDONAS

Lietuvėle, tėviškėle,
Kiek esi jau iškentėjus!
Kiek jau smūgių tu pakėlei,
Tukindama pavergėjus.

“Laisvino” tave Berlynas,
“Laisvino” Maskva besotė.
O tu “laisvę” tą pažinus,
Tegali laisvai svajoti . . .

Trėmė seseris ir brolius;
Vežė juos į lėtą mirtį.
Priglaudė juos šiurpūs toliai,
Laisvės kapinėm pavirtę.

Ak, visa šalis vergijos —
Kapas kruvinai raudonas,
Kur vergijos kalavijais
Švaistosi Maskvos šėtonas.

LIETUVIO KAREIVĖLIO MALDA VIEŠPAČIUI

O, Viešpatie, maldaudami Tavęs,
Kad saugotum Tu mus nuo bado, maro ir nuo karo,
Dar tebemindom svetimus kelius, gatves,
Pasaulį siaučiant epidemijai raudono maro.

O vargšas Kareivėlis Lietuvos,
Dar nepadėjęs žygio nelengvos kuprinės,
Tebeprisiekia vis, kad amžinai kovos
Aukodamasis laisvinimui pavergtos Tėvynės.

O Viešpatie Galingas, laimink jį,
Tu laimink jo svajonę, jo viltingą ryžtą.
Tėvynės meilė nemari, veržli, gaji,
Tegu lietuvio bundančion širdin sugrižta!

Už laimę šviesią, laisvę brangią Lietuvos,
Tegu lietuvis iki pergaltės kovos!

Melbourne, 1981 m. lapkričio 23 d.

Juozas Mikštas

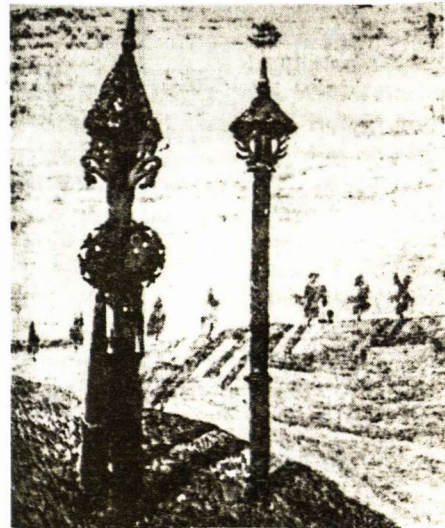
TARNAUJANT SAVO TAUTAI

Jei savo tautai priklausau,
Tai gyvenu ne vien tik sau.
To prisilaiko skruzdės, bitės,
Gėlių žiedai, saldžiai pražydę.

To laikosi gyvų miškų tankmė
Ir vandenynų slypinti gelmė.
O šaknyse visų gyvų tautų,
Žmogau, esi per amžius gyvas tu.

Lietuvių tautai priklausau,
Gyvendamas ne vien tik sau.
Ir už kalnų, už vandenų,
Vistiek, aš savo tautai gyvenu.

Ir išeivijos keliuose,
Tarnauju tautai kūnu ir dvasia.

M.K. ČIURLIONIS Žemaičių kryžiai

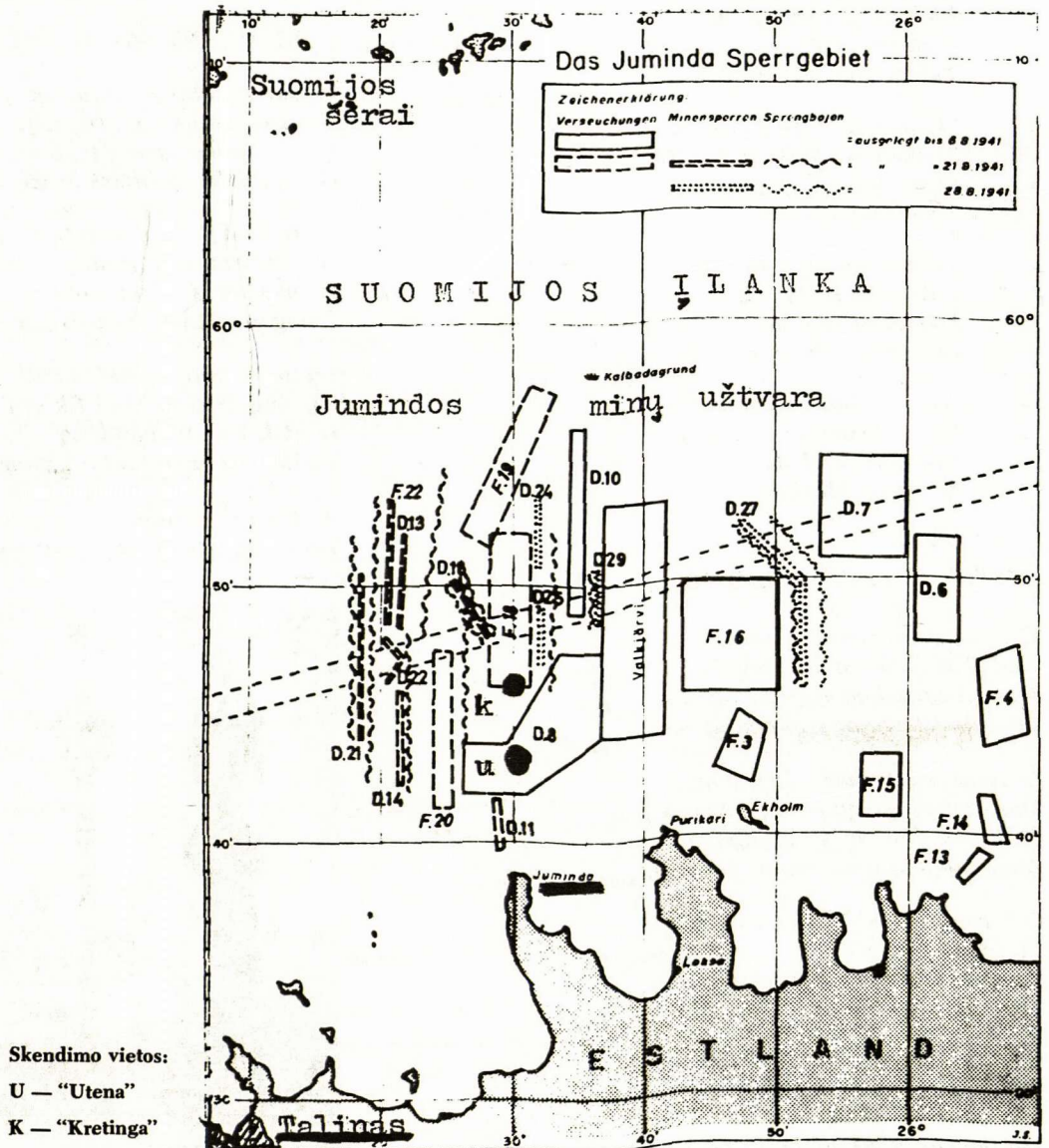
LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

(iš R. Vilko jūrininkystės archyvo)

R. VILKAS

Mūsų spaudoje buvo nemažai rašyta apie Lietuvos karo ir prekybos laivus ir jų likimą po II Pasaulinio karo. Tačiau, dažnai tos pateiktos žinios yra nepilnos, o kai kada ir kai kur ir labai klaidingos.

Rašant apie laivininkystę ir laivus susidaro tam tikrų sunkumų su terminais. Savų jūriškų terminų kaip ir neturime, todėl rašant tenka vartoti tokius terminus ir pavadinimus, kokius tada laivuose mūsų jūrininkai vartojo. Pavyzdžiui, kas

S Ā R A Š A S — R E G I S T R A S
Jūros laivu (virš 100 brt.) užregistruotų
Klaipėdos Uosto Valdyboje 1923-1939 metais
 Registras: Eichamt Memel

G — garlaivis B — burlaivis M/B — motorburlaivis M/L — motorlaivis

Laivo vardas	Brutto Regist. tonų (Gross) BRT.— brt. **	Statybos metai	Statybos vieta	Laivo savininkas Redereja
1. G. Panevėžys	1607	1924	Oslo, Norv.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
2. G. Kaunas	1521	1931	Portsgrund, N.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
3. G. Marijampolė	942	1919	Stetin, Vok.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
4. G. Šiauliai	939	1920	Stettin, Vok.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
5. G. Kretinga	542	1920	Renfrew, Angl.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
6. G. Utena	542	1920	Renfrew, Angl.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
7. G. Maistas	641	1915	Helsingborg, Šv.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
8. G. Darbas	273	1892	Rostock, Vok.	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
9. G. Trakai-Denny	1255	1915	Fredrikstad, Dan. ...	Liet. Balt. Lloydas, Klaipėda
10. G. Venta	1266	1908	Dundee, Angl.	“Sandėlis”, Klaipėda
11. G. Neringa	1128	1904	Toenning, Nor.	Akc. B-vė, Klaipėda
12. G. Nida	945	1898	Liverpool, Angl.	Akc. B-vė, Klaipėda
13. G. Stephanie	757	1909	Stettin, Vok.	Eduard Krause
14. G. Friesland	1029	1904	Greenock, Angl.	A.H. Schwedersky Nachf.
15. G. Gotland	990	1913	Antwerpen, Blg.	A.H. Schwedersky Nachf.
16. G. Holland	991	1891	Flensburg, Vok.	A.H. Schwedersky Nachf.
17. G. Memel	2729	1908	Lübeck, Vok.	A.H. Schwedersky Nachf.
18. G. Prussia	1833	1903	Dundee, Angl.	A.H. Schwedersky Nachf.
19. G. Hansa	585	1880	Elbing, Vok.	A.H. Schwedersky Nachf.
20. G. Hollandia	1277	1917	Lekkerkerk, Ol.	A.H. Schwedersky Nachf.
21. M/B Gustav Adolf	177	1920	Kiel, Vok.	A.H. Schwedersky Nachf.
22. B. Lloyd	277	1922	Stralsund, Vok.	A.H. Schwedersky Nachf.
23. B. Alma	116	1909	Hammelwarden	A.H. Schwedersky Nachf.
24. G. Klaipėda	1293	1890	No. Schields	“Lietgar” Liet. Garl. ir Prekybos Akc. B-vė
25. G. Palanga	837	1912		
26. M/B Rosa Christel	319	1920	Lervik, Nor.	Lindenau & Cie., Klpd.
27. G. Käthe	1046	1905	Stettin, Vok.	John Weiss, Berlin-Klpd.
28. B. Else	161	1898	Kidemey Strand	Robert Meyhoefer
29. G. Pommerscher Greif	209	1897	Memel, Vok.	Robert Meyhoefer
30. G. Gerda	239	1902	Hamburg, Vok.	G. Preukschat, Klaipėda
30. Ledlaužis Perkūnas	169	1930	Klaipėda, Liet.	Klpd. Uosto Valdyba
32. J. barža Union Memel I	430	1912	Stettin, Vok.	Klaipėdos Chem. Fabr.
33. J. barža Union Memel II	430	1912	Stettin, Vok.	Klaipėdos Chem. Fabr.
34. J. barža Union Memel III	919****	1912	Königsberg, Pr.	Klaipėdos Chem. Fabr.
35. G. Lidys				
36. M/B Jūratė	139	1920	Kiel, Vok.	Lietuvos Garlaivių B-vė
37. M/B Kastytis	139	1920	Kiel, Vok.	Jurbarkas (reg. uostas)
38. Karo/L Prez. Smetona	525*	1917	Gestemuende, Vok.	K.A.M-ja, Kaunas

* Displacement tona — išspausito jūros vandens svoris (pritaikoma karo laivams, dalinai ir keleiviniams laivams).

** B.R.T. — brt. — brutto (100 cb, p.) registro tona — viso laivo talpa, įskaitant mašinų, katilų, gyvenamas ir kitas patalpas. Gross — registered tonnage.

*** N.R.T. — nrt. — Net registered tonnage, 100 kubinių pėdų talpa (krovinio patalpos).

**** dwt — dead weight — svorio tona (kiek laivas gali pakrauti prekių.)

yra *jūros barža*, ar tai baidokas, ar vytinė? Kaip bevardintume, tai yra jūrinis laivas, pajėgus plaukioti atviroje jūroje (sea-worthy), tačiau jis neturi variklio, todėl būna tempiamas jūrinio vilkiko. Tokia jūrinė barža yra labai ekonomiška, turi tik mažą įgulą; kadangi neturi variklio mašinų, nei kuro ar kito kokio nenaudingo sunkaus krūvio, tai gali būti pakrauta didesniu naudingų krovinių.

Tai tiek dėl baržos. Kiti jūriniai terminai, kuriuos vartosime, bus kiek įmanoma paaiškinti.

Greta paduodu sąrašą jūrinių laivų, kurie buvo registruoti Klaipėdos uoste. Iš sąrašo matosi jų būta viso 38 vienetai.

Toliau stengsiuos patiekti autentiškų žinių, paremtų dokumentais ir raštais apie mūsų atskirų laivų davinius, jų tarnybą ir veiklą, o ypač apie jų likimą. Deja, ne viskas apie juos yra žinoma, tačiau daug žinių yra jau surinkta ir vis dar teberenkamos.

Žemiau pateikiamos žinios apie kelis mūsų prekinis laivus ir jų likimą.

Lietuvos prekiniai laivai "Utena" ir "Kretinga"

Abu laivai dvynukai, statyti pagal tą patį

planą, tuo pačiu laiku ir vėliau jų savininkai buvo tie patys, nors abu laivai ėjo iš rankų į rankas. "Utena" 542 brt. statybos nr. 643, "Kretinga" 542 brt. statybos nr. 644, skyrybos ženklas HBVJ.

Statyti: 1920 m. W. Simons & Co. Ltd., Renfrew, Anglijoje.

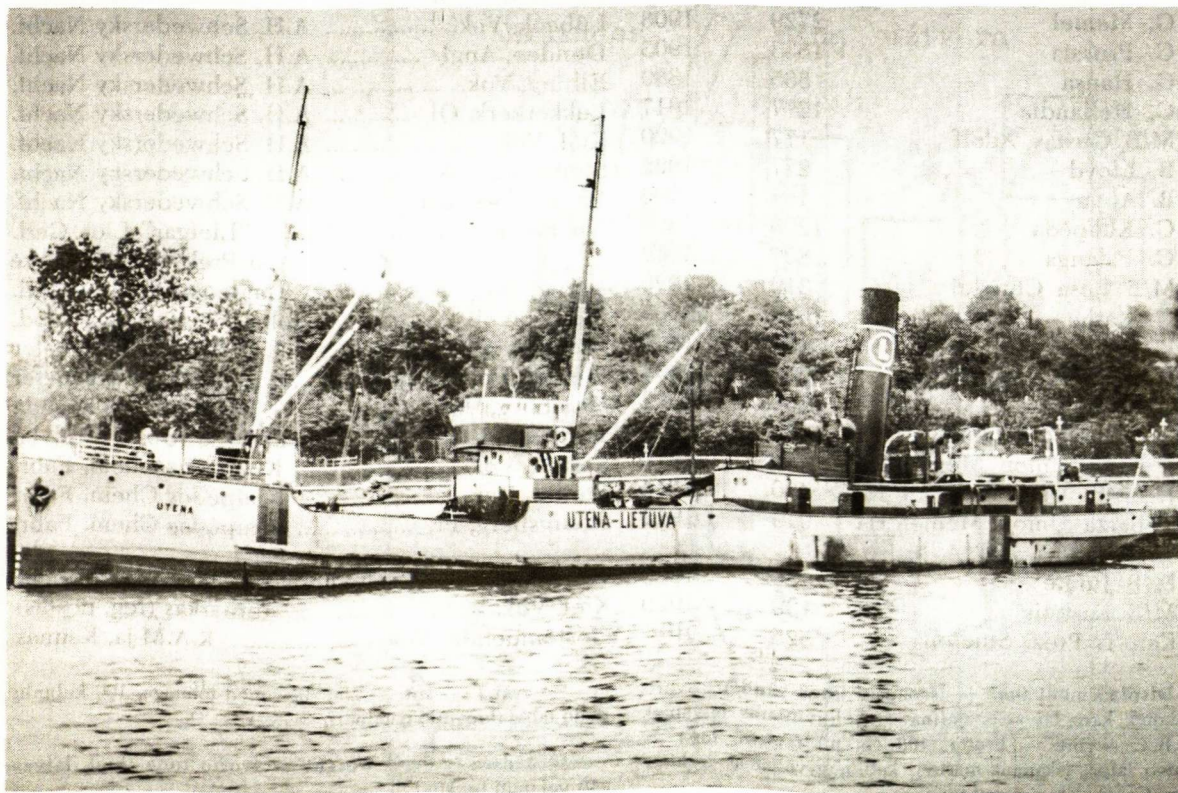
Šaldytuvai. Ilgis — 162 p., plotis — 26 p., gremzlė — 12 p. Kūrenami anglimis. Greitis — 10-12 mazgų.

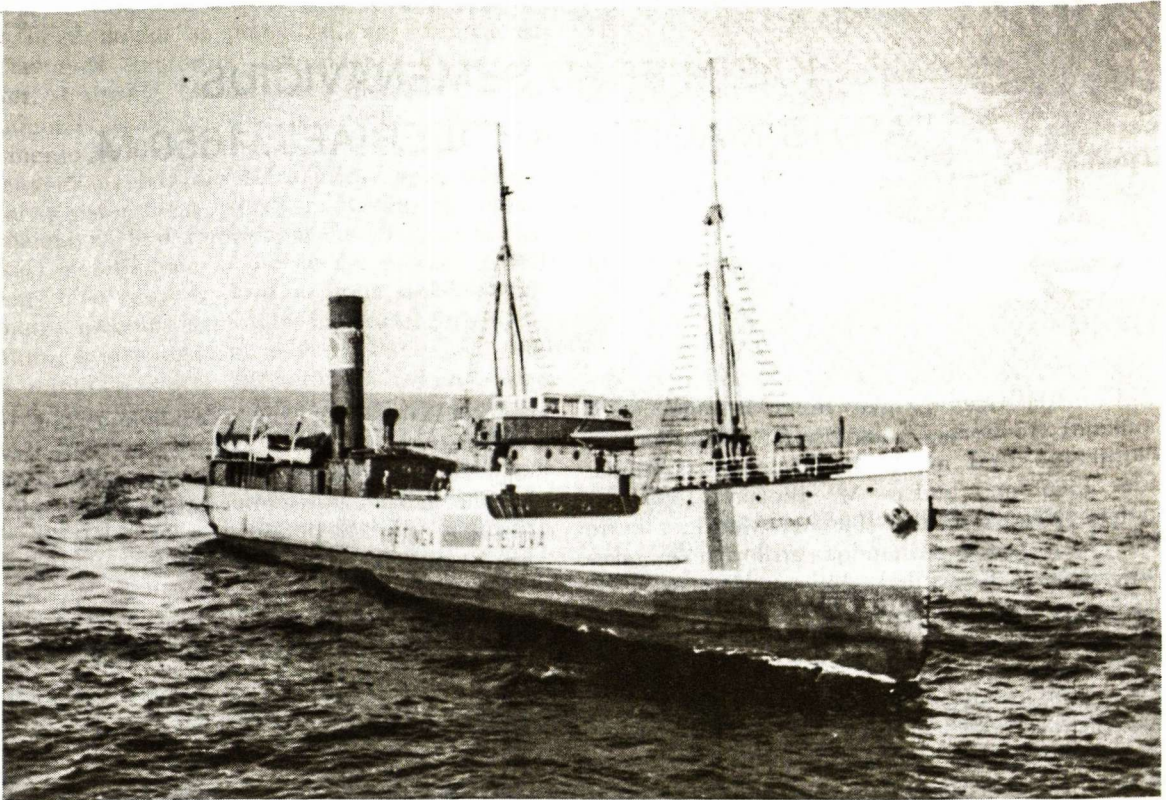
Pastatyti dėl Irish Packing Co., Ltd., Drogheda. Laivų įgaliotas agentas-brokeris E.L. Rees. Pavadininti — "Meathside" ir "Louthside".

1925 m. — naujas brokeris — J. H. Pim. 1926 m. — naujas brokeris — R. Stanley Stokes, F.C.A. 1927 m. — naujas savininkas — I.F.M. Syndicate, Drogheda. 1928 m. — naujas savininkas — Irish Fresh Meat Ltd., Drogheda. 1931 m. — naujas savininkas — A.W. Nordström & Co., Oslo, Norvegija. 1932 m. — naujas savininkas A/S Kjølleskine. Brokeris — A.W. Nordström.

Vardai pakeisti: "Meathside" į "Barfrost"; "Louthside" į "Rimfrost".

Garlaivis "Utena"

Garlaivis "Kretinga"

1936 m. — naujas savininkas — "Maistas" Akc. B-vė, Klaipėda. 1937 m. — naujas savininkas — "Lietuvos Baltijos Lloydas", Kaunas. Laivai užregistruoti Klaipėdoje ir pakeisti jų vardai: "Barfrost" į "Uteną", "Rimfrost" į "Kretingą". Laivų brokeris — "Baltijos Transporto Bendrovė", Klaipėda.

1939 m. kovo 23 d. laivai perregistruoti į Šventosios uostą. 1940 m. rugpiūčio 3 d. — po Sovietų Sąjungos vėliava.

Nepriklausomos Lietuvos laikais laivai "Utena" ir "Kretinga" plaukiojo tarp Klaipėdos ir Antverpeno-Rotterdamo, Londono ir Hull'io, užsukdavo taip pat ir į Hamburgą. Klaipėdoje laivai pasikraudavo bekonė, mėsos, sviesto, kiaušinių, neapdirbtos odos, sėklų, linų pakulų ir kitų mūsų ūkio gaminių. Grįždavo su gabalinėmis prekėmis, t.y., įvairiom mašinom, įrankiais, sieros rūgštim, vario ir plieno virbalais, viela ir kabeliais, izoliacijos medžiaga, skarda ir metalo plokštėm, chemikalais ir kitom.

Tai buvo reguliarius dviejų savaičių susisiekimas. Pasitaikydavo ir keleivių.

Antram Pasauliniam karui prasidėjus, "Kretinga"

įstrigo Londone. Po to buvo neįmanoma pervežti mūsų ūkio gaminių į Angliją. Tuomet iš Klaipėdos laisvos zonos, Liepojos ir Rygos pradėta plaukioti į Švedijos uostus Malmö, Kalmarą, Stockholmą ir Sundsvallį. Švedijoje prekės būdavo perkraunamos į kitus laivus ir siunčiamos į Angliją.

Karui prasidėjus, vokiečių Reichas paskelbė Anglijai *totalinę blokadą*, tai reiškė, kad visi laivai, kariaujančių ar ne neutralių šalių, kurie palaikys prekybinius ryšius su Anglija, bus sulaikyti ir paskandinti. To pasėkoje "Utena" ir "Kretinga" buvo keletą kartų vokiečių kontrolinių laivų sulaikyti Baltijos jūroje ir nuplukdyti į Pillau ir Swinemündę. Patikrinus visus dokumentus, laivai buvo prizų (karo grobio) teismo paleisti.

Rusams okupavus Lietuvą, laivai plaukiojo iš Liepojos ir Rygos su maisto produktais į Hanko Suomijoje (rusų karo bazė) ir Leningradą.

1940 m. rugpiūčio mėn. "Kretinga" pakeitė vėliavą Leningrade, kartu su kitais latvių ir estų laivais.

(Bus daugiau)

KAZIMIERAS SEMENAVIČIUS

“ARTIS MAGNAE ARTILERIAE”, 1650 M.

B. BALČIŪNAS

(Pabaiga)

Conradą Haas pasekė Italas Biringuccio iš Venecijos 1540 m., vokiečiai J. Schmidlap iš Nuernbergo 1561 m., L. Prongsperger iš Frankfurto 1566 m., lenkas M. Bielsky 1569 m., ispanas Diego de Alba 1590 m. Madride, kurie dėstė kaip paraką panaudoti artilerijai ir raketoms. Italas Luis Collado Milane, 1592 m. siūlė raketą panaudoti kautynėse prieš raitelius. Eilė kitų aprašė savo patyrimus ir samprotavimus, kaip pripuolamumus ir kaip jie tuomet jiems atrodė, nevertinant moksliniais pagrindais. K. Semenavičius nepalyginamai ryškiai išsiskyrė susistematiizuodamas tuometinius aprašymus, patiekdamas surinktus kitų ir savo patyrimus, pagal anuo metu žinomus fizikos, matematikos ir chemijos dėsnius, pridėdamas formules ir skaičiavimų pavyzdžius planavimui ir gamybai, taip pat nusakydami susistemintas taisykles gamybos priemonių panaudojimui. Tai buvo pirmas veikalas, parašytas moksliniais pagrindais artilerijos ir raketų srityje, pritaikytas ano meto turimai technologijai, kuris buvo laikomas rankvedžiu praktiškam panaudojimui iki technologija padarė didesnę pažangą ir Semenavičiaus nustatytais moksliniais pagrindais, panaudojant tuometinę technologiją, buvo galima pagaminti veiksmingesnius pabūklus ir raketą. 1804 m. anglas, ginklavimo viršininkas W. Congreve siūlė artileriją pakeisti raketomis ir jau 1807 m. anglai iš laivų raketomis apšaudė Kopenhagą. Švedas chemikas J. Berzelius, bendradarbiaudamas su austru Vincenz von Augustin, pagerino anglų raketą ir 1812-13 m. sėkmingai vykdė naujų raketų bandymus. To pasekoje švedai įsteigė raketų brigadą, kuri 1813 m. dalyvavo mūšyje prie Leipcigo. 1845 m. amerikiečiai naudojo raketą kare su Meksika. 1831 m. vokiečiai Westermajer parduė švedams pigesnių ir geresnių raketų, negu jie patys turėjo. Tuo metu švedų karališką brigadą sudarė 60 raketininkų, 2 technikai, 7 tikros tarnybos ir 4 atsarginiai karininkai ir vienas trimitininkas. Brigada

talpinosi Masiaberg prie Stockholmo, kur buvo artilerijos aukštoji mokykla. Švedai, taip pat ir austrai, raketų varymui paraką naudodavo suspaustą viename gabale, kuris buvo talpinamas vamzdžio drūtgalyje (65,4 % potašo druskos, 21,4 % sieros, 11,2% anglies ir 2% alkoholio) ir kuris lėtai degdamas “nunešdavo” apie 4 kg. raketą iki 1 km atstumo. 1846 m. kiekvienas švedų artilerijos pulkas turėjo po du raketsvaidžius. 1860 m. artilerijai padarius eilę pagerinimų, raketos iš švedų ginklavimo buvo išimtos.

1815 m. po Vienos Kongreso Austro-Vengrija iškilo kaip stipri valstybė ir užėmė plačią kalnuotą teritoriją, todėl greitai buvo įvertinta raketų svarba kalnuotose vietose. Šale artilerijos, raketos pritaikytos kariniams tikslams kalnuose buvo lengvai ir greitai pergabamos ten, kur su artilerijos pabūklais būtų sunku praeiti, arba būtų visai nepasiekiamas. Buvo suorganizuoti raketų daliniai ir V. von Augustin vadovaujant buvo gerinamos ir gaminamos atitinkamos raketos, kurias sėkmingai panaudojo prieš italų (1821 m. Neapolio sukilime, mūšiuose prie Antradocco, San Germano, Arbuzzi tarpeklyje). Austrai raketomis apginklavo ir laivus, kurie 1826 m. raketomis sėkmingai bombardavo marokiečių miestą Meguine, 1840 m. padėjo anglams raketomis apšaudyti Sirijos miestą Beirutą. 1854 m. austrai turėjo 15 raketų baterijų, po 20 raketsvaidžių kiekvienoje, tris rezervines raketų kuopas, raketų korpo štabą ir raketų mokyklą, viso su 4,000 vyrų tarnybos.

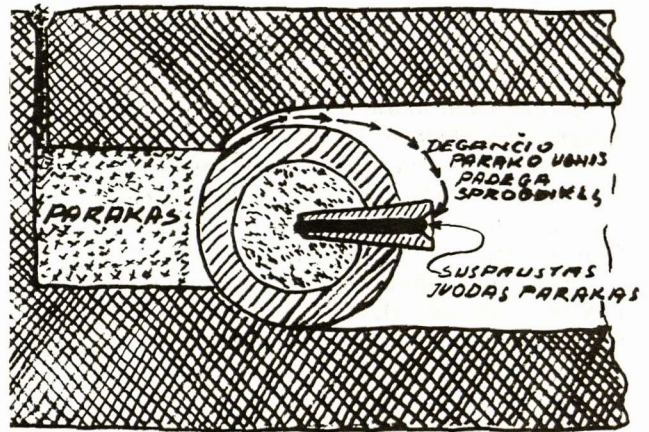
1859 m. birželio 4 ir 24 d. kautynėse su prancūzais prie Solferno, austrų pralaimėjimų priežastimi buvo laikomos raketos dėl nevykusio jų panaudojimo; to išdavoje 1860 m. austrai sumažino raketų dalinių skaičių ir ginklavimą įvedė naujo tipo raketą, pagamintą anglo W. Hale. Austrai galutinai raketą išėmė iš ginklavimo po 1866 m. karo su prūsais; prūsų artilerija buvo viršijanti ir austrų raketų baterijos negalėjo pasireikšti. 1869 m. austrai raketų dalinius išformavo.

Pažymėtina, kad austrai gamino geresnes raketas negu anglai ar prancūzai, nes vadovavosi skaičiavimais (autorius amerikietis Frank H. Winter, straipsnyje "Astronautics" nepasako, kieno formuluotais skaičiavimais) ir griežtu kalibro — skersmenio su ilgiu nustatytu santykiu (kas buvo Semenavičiaus leidinio III skyriuje apie raketą plačiai ir sistemingai išdėstyta). Raketų galvutėse — smaigalyje, bvo sprogstama medžiaga (uždaras parakas) metaliniame kiaušte su šrapneliais, skirta gyviems taikiniams ir skridimo tolis siekdavo iki 900 metrų, galvutės pripildytos fosforu su pritaikytu parašiotu, kuris degančią galvutę išlaikydavo ore iki 3 minučių, skirtą apšvietimui. Tokios raketos siekdavo apie 700 metrų aukštį. Taiklumas, tačiau, visų valstybių naudojamų raketų buvo menkas, tik apie 15%. Įvedus suktus sparnus, privirtinus raktos išorėj, kurie trajektorijoje suko raketą apie išilginę ašį, išgaunant pastovumą ore, raketų taiklumas nežymiai pagerėjo. Austrų naudotas raketoms parakas, labai mažai skyrėsi nuo K. Semenavičiaus apskaičiuotų sudėčių parako, skirto įvairiems uždaviniams.

1852 m. šveicarai nupirko iš austrų kelis raketų tipus ir pagal jų pavyzdžius pasigamino savų dalinių apginklavimui. Iš austrų pirko raketą Wuerttembergas ir kitos vokiečių valstybės.

1896 m. ispanų ekspedicija Kubon su savimi laivais gabenosi 2000 šautuvų, milijoną užtaisų, 400 svarų dinamito, 500 aliumininių raketų ir 3000 artilerijos užtaisų. Raketų bateriją sudarė 10 raketų laidytojų ir 200 raketų (viskas nešama 118 arklių), 110 raketierių — kovotojų, vadovaujamų kapitono ir dviejų leitenantų. Raketų laidytojai buvo įrengti ant trikojų; tarnyba — taisytojas, viršininkas (korporalas) ir mechanikas su sekėju ir jo padėjėju, 2 tiekėjai ir 4 pagalbininkai. Raketų, varomų kietu kuru, plėtrą ir pritaikymą kariniams reikalams žymiai sumažino 1888 m. švedo Alfredo Nobelio išrastas dinamitas ir iki 1903 m. apie to tipo raketą buvo beveik užmiršta, nes atsirado naujos technologinės priemonės ir jų pritaikymas raketoms skirtingoje plotmėje.

Kiek plačiau kalbant apie pradinį raketų panaudojimą kariniams tikslams buvo paminėti austrai, kaip tipingas pavyzdys. Tame laikotarpyje nuo austrų neatsilikio ir kitos valstybės Europoje ir už jos ribų. Išsamesniam aprašymui reikėtų atskiros studijos. Plačiau galima rasti NASA Conference Publication 2014 Volume I & II; gaunama iš Superintendent of Documents,

Patrankos skersinis pjūvis

U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 20402.

Dvidešimtame amžiuje raketų panaudojimo plėtra išėjo iš Žemės ribų. Tam pradžią davė 1903 m. rusas Ciolkowsky, paskelbęs žurnale "Naučnoje Oboronie" galimybes pagaminti raketą varomą skysto deguonio ir skysto vandnilio mišiniu. A. Kosmodemiansky rašo: "Ciolkowskio pagrindinė formulė — lygtis raketos skridimo erdvėje $Mdv + V_1dM = O$ buvo atrasta jo rankraštyje, datuotame gegužės 10 d. 1897 m. 1903 metais žurnale "Naučnoje Oboronie" buvo paskelbta ištisa studija su Ciolkowskio formulėmis ir skaičiavimais (plačiau žiūr. K.E. Ciolkowsky "Nauka" Moskva, 1964 m.). Formulės reikšmės: M yra raketos masė, dv — raketos greitėjimas, V_1 — konstanta reliatyvaus kuro degimo greičio, dM — kuro masė.

(L.E. XXIV tome, psl. 459 apie Ciolkowskio išradimą data 1989 m. yra abejotina. Žiūr. NASA Conf. Publ'n. 2014, psl. 115).

Ciolkowskio idėja buvo sutikta šaltai ir pats autorius nesiėmė konkrečių bandymų iki 1919 m. kai Ciolkowskis buvo išrinktas į socialistų mokslinę akademiją; tuomet jis spaudoje vėl atnaujino savo idėjas.

1911 m. amerikietis dr. R. Goddard pagamino ir išbandė raketos modelį, varomą skystu kuru, kuri ir buvo pirmoji — prototipas šiuolaikinių raketų. 1926 m. prie Auburn, Mass. Goddard iššovė skystu kuru varomą raketą vertikaliai, kuri išsilaikė ore 3 sekundes; po mėnesio — keturias sekundes, o po trijų metų pasiekė 200 pėdų aukštį, gi 1930 m. — 2000 pėdų aukštį, skridama 500 mylių per valandą greičiu. Čia reikia pabrėžti, kad skysto kuro panaudojimas rake-

tų varymui pareikalavo naujų technologinių priemonių — pompos, kontroliavimo įrengimų ir kitų, tačiau, tokiu būdu gaunamas didesnis galingumas ir galima kontroliuoti degimo greitį raketos orbitoje. Amerikiečiai Goddardo išradimus nekreipė dėmesio, net 1941 m. jo pastatytai raketai, kuri buvo visai panaši į vokiečių pagamintą V-2, gi tolimesnes raketų bandymų išdavus, dr. Goddard nusinešė į kapus.

Tuo laiku didesnę raketų bandymų plėtrą išvystė vokiečiai. H. Obert jaunystėje prisiskaitęs Jules Verno apysakų, vėliau susipažinęs su Ciolkovskio ir Goddard idėjomis, daug rašė apie naujas raketų panaudojimo galimybes, bet po 1920 m. nepavykusių bandymų, jo idėjos pasiliko popieryje. 1923 m. jis išleido 92 psl. brošiūrą apie tarplanetinį susisiekimą raketomis. 1931 m. Karl Poguesse iššovė raketą, varomą skystu kuru į 450 metrų aukštį, aprūpintą parašiotu ir fotokamera. Tuo pačiu metu J. Winkler ir H. Hueckel iššovė raketą tolygiai aukštin, varomą metano ir skysto deguonio mišiniu. Metais vėliau W. Lay, su raketa, varoma benzino ir skysto deguonio mišiniu, pasiekė pusantro kilometro aukštį.

Berlyno priemiestyje Kummersdorf, kariuomenės poligone, kapitonas Dornberg organizavo mėgėjų bandymus laidyti raketas (vėliau išsivystė į mokslinių bandymų vietą). Ten pakliuvo ir jaunas raketų entuziastas Werner von Braun, kuriam vėliau buvo sudarytos sąlygos laisvai bandyti įvairias raketas. 1932-36 metų laikotarpyje, Kummersdorf raketų bandymų štabą sudarė 60 mokslininkų, gi 1934 m. jų buvo virš 300. Pradžioje alkoholiu ir skystu deguoniū varoma raketa A-1 išvystė 600 svarų kėlimo jėgą; kitas modelis A-2, 1935 m. Šiaurės jūros Borkum saloje bandymų metu pasiekė 6000 pėdų aukštį. 1937 m. raketų bandymų centru pasidarė Peenemuende; ten buvo iškviestas austras mokslininkas dr. E. Saenger laboratoriniams raketų kuro ir motorų tyrimams, bandymams navigacijos ir telekomunikacijos instrumentų, kuro pompų ir kt., gi Werner von Braun, civiliniu technišku direktorium projektavimui, aerobalistikai, telemetrijai, valdymo įrengimams ir kt. Austras Saenger 1941 m. privačiai darė bandymus su ram-jet motorais, kuriuos baigiantis karui vokiečiai pritaikė lėktuvams. Be to rašė apie tarplanetinių skridimų metodus, pagrįstus skaičiavimais ir diagramomis, taip pat aprašė erdvių lėktuvo modelį, kurį pats buvo pagaminęs — jo kilimo ir nusileidimo principai buvo panašūs į šiuometinio erdvių lėktuvo (Shuttle). W. Dornberg (Sanger'io artimas draugas, su

Šių dienų raketa krašto gynyboje

kuriuo dirbo Peenemuendėje) pakliuvęs į JAV, Bell Aerosystem Co. Buffalo, N.Y. 1961 m. pagal Saenger'io planus ten pagamino raketinio variklio prototipą, kuris vėliau buvo naudojamas visoms erdvių raketoms ir lėktuvui X-15 iki Saturno V imtinai. Nežinomu būdu, dalis Saengerio planų pakliuvo rusams ir 1947 m. balandžio 17 d. Stalinas pasirašė įsakymą sudaryti komisiją raketinių bombonešių gamybai, pagal Saengerio planus. Karo pabaigoje, artėjant rusams, Saengeris persikėlė į Paryžių, gi 1961 m. buvo kviečiamas Dornbergo atvykti į JAV apsigyvenimui, tačiau tik apsilankė pamatyti jo planuotą raketų variklį "Bell" dirbtuvėse Buffalo, N.Y.

1938 m. eilės bandymų Peenemuendėje pasėkoje, raketa A-5 pasiekė 35,000 pėdų aukštį ir 1942 m. birželio 13 d. buvo nesėkmingai išbandyta pirmoji Londono bombardavimui projektuota raketa V-2, 42 pėdų ilgio, svėrusi apie 13,5 tonos, varoma alkoholio ir skysto deguonio mišiniu, pakilus garso greičiu iki 1000 pėdų, sugedo kuro tiekimo pompa ir raketa nukrito. Tų pačių metų rugpiūčio 16 d. ir spalio 3 d. raketos A-4 modelis, vėliau pavadintas V-2, pasie-

kė 50 mylių aukštį skrentant 300 metrų/sek. (garso greičiu). Nuo šios, paskutinės datos laikoma modernių raketų amžiaus pradžia, davusi pirmą pakopą link Mėnulio, Marso, Veneros, Jupiterio, Saturno... taip pat milžiniškom strateginėm raketom, su branduolinės energijos užtaisais. Po šio pasisekimo iš bandymų buvo pereita prie raketų — bombų gamybos. Tuo pačiu metu buvo bandomi ir sprausminiai varikliai lėktuvams; pagrindiniais konstruktoriais buvo inž. G. Fiesler ir inž. R. Lusser, kurie daug prisidėjo prie raketų V-1 ir V-2 variklių pritaikymų ir pagerinimų, pasiekiant 1300 metrų per sek. greitį (plačiau žiūr. F. Ordway & M. Sharpe "The Rocket Team" from V-2 to Saturn, 1979, T.Y. Crowell, N.Y.).

Po karo amerikiečiai, padedami 1945 m. "įsiprašiusio" į JAV Werner von Braun su kitais jo bendradarbiais mokslininkais, dirbusiais drauge Peenemuendėje, parsigabenę iš Vokietijos apie 60 raketų V-2, su jomis vykdė eilę bandymų, kurie buvo amerikiečių armijos žinioje, beveik privataus pobūdžio; vyriausybė tam nerodė entuziazmo. Jau 1954 m. viduryje, W. von Braun suprojektavo raketą, kuri galėjo išmesti Žemės orbiton septynių svarų satelitą ir tų pačių metų rugsėjo mėn. buvo paruošta iššovimui, bet buvo atidėta iki 1955 m. balandžio mėn. Nežiūrint, kad tuo metu buvo sužinota rusus toli pažengusius raketų bandymuose iššauti satelitą Žemės orbiton, visvien satelito iššovimo datą nukėlė į 1966 metų vidurį, nes norėta iššauti penkiolikos svarų satelitą. 1955 m. viduryje buvo išbandyta raketa "Jupiter", 1500 mylių tolinasos ir galinti pakelti 2500 svarų krūvį. Atidėliojimų data buvo sutrumpinta, kai 1957 m. lapkričio 3 d. rusai iššovė Žemės orbiton "Sputnik 1". Aštuoniasdešimt penkiom dienom prasklinkus, 1958 m. sausio 31 d. (taip pat su atidėliojimais) ir amerikiečiai Žemės orbiton iškėlė satelitą "Explorer I", nors raketa buvo senai tam paruošta. 1958 m. liepos 29 d. buvo įsteigta NASA (National Aeronautics & Space Administration), kurios pastangom 1969 m. astronautas N. Armstrong, buvo pirmas žmogus, kuris iškėlė koją ant mėnulio ir sugrįžo Žemėn; 1980 m. lapkričio 12 d. erdvėlavis "Voyager 1", 124,000 km atstumu praskrido saulės planetą Saturną ir iškeliavo iš saulės sistemos ribų visaton. Pagaminta eilė komplikuočių ir galingų raketų su branduoliniais užtaisais krašto gynybos tikslams, taip pat praktiškiems reikalams, kaip ryšio ir komunikacijos satelitams, erdvių laboratorijai, astronominiams stebėjimams teleskopais (tris HEAO), kariniams reikalams eilė raketų

tipų su sprogmenimis ir pagaliau 1981 metais išbandytas ir pritaikytas pirmas erdvių lėktuvas — raketa (Shuttle), kuris pakilęs nuo žemės galės skraidyti virš Žemės atmosferos, savystoviai kaitaliodamas kryptį ir aukštį ir kaip lėktuvas nusileisti atgal žemėn, pakartotiniams skridimams erdvėn.

XX a. raketų vystymosi istorija labai plati ir įdomi, nes dideliais šuoliais progresavo technologija įgalinusi įgyvendinti prieš šimtmečius atsiradusias idėjas, kurių grandinėn rikiuojasi ir lietuvių Kazimiero Semenavičiaus. Šiuo metu laisvajame pasaulyje apstu veikalų, kuriuose, kaip ir K. Semenavičiaus prieš tris šimtmečius išleistame veikale, moksliniais pagrindais yra išdėstytos išsamios istorinės, konstruktyvinės ir pritaikomos praktiškam panaudojimui informacijos. Malonu pažymėti, kad ir nūdien yra lietuvių, kaip ir K. Semenavičius, nors ir ne savoje padangėje, dirbančių raketų srityje mokslinius ir praktiškus darbus. Būtų labai naudinga, kad jie patys, arba daugiau apie juos žinantieji, prabilėtų dažniau mūsų spaudoje apie jų atsiekimus, kad galėtume drauge su jais gėrėtis jų laimėjimais ir papildyti mūsų istorijos puslapius. □

DĖMESIO BUV. STUDENTAMS ATSARGOS KARININKAMS KORP! "RAMOVĖS" NARIAMS

Pakartotinai pranešama, kad leidinys Korp! "Ramovė" 50-mečiui (1932-1982) paminėti, yra paruoštas spausdinimui (130 psl., 60 nuotr.). Didesnė dalis ramovėnų atsiliepė, atsiųsdami atsiminimų, nuotraukų ir kt. informacijų. Tačiau dalis ramovėnų neatsiliepė, nes daugelio jų neturime adresų.

Kviečiame ir likusius ramovėnus atsiliepti, prisidėti prie leidinio, bei suteikti žinių apie ramovėnus čia ir ten . . .

Laukiame, Ačiū.

Atsakymus siųsti: Lietuvos Gen. Konsulo New Yorke, U.S.A., A. Simučio (ramovėno) adresu, arba mano:

Mr. J. Karka
54 Burrows Ave.
Islington, Ont. M9B 4W7
Canada

Kunigaikščio Žvelgaičio žuvinimas

(Ištrauka iš didesnės apimties rašinio
"Lietuvių Raiteliai")

Z. RAULINAITIS

Amžių pradžioj bekrastėj,
Din-dan, din-dan,
Buvo kunigas Žvelgaitis,
Din-dan, din-dan.

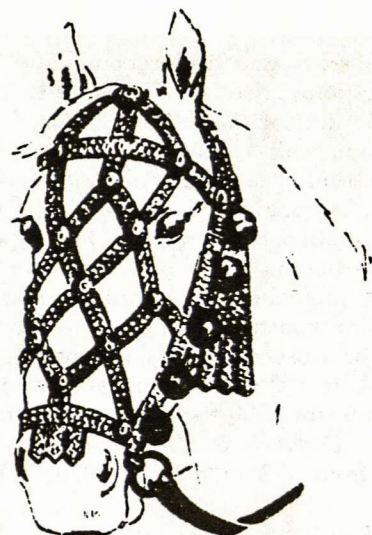
Grįžo lobiu apsikrovęs,
Din-dan, din-dan,
Girioj gudas jį nukovė,
Din-dan, din-dan.

Apie galių jo ir narsą
Din-dan, din-dan,
Per pasaulį skrido garsas,
Din-dan, din-dan.

Kai žemelė jį apklojo,
Din-dan, din-dan,
Lietuva visa raudodojo,
Din-dan, din-dan.

Kai jis Estijon žygiavo,
Din-dan, din-dan,
Kuršas baimėj pažaliavo,
Din-dan, din-dan.

B. Sruoga

Lybių ir lietuvių nedidelių būrių žygiai 1203 m. ir 1204 m., pagal Dauguvos tekme, Rygos link, parodė, kad livoniečiai, vokiečiai ir pakrikštytieji vietiniai lybiai, kariniai buvo gan silpni. Ryga buvo ginama tik menkų jėgų. Stipresnis kariuomenės dalinys galėjo be didesnio pavojaus prisiartinti prie pat Rygos pilies, ar pražygiuoti pro ją nesustabdytas.

Tokia to meto būkle pasinaudojo lietuvių kunigaikštis Žvelgaitis¹ (arba Žvilgotas). Stipria kariuomene vedinas, jis 1205 m. žiemą išvyko į grobio žygį. Jo taikiny buvo estų šalis. Kodėl ne artimesnės Rygos ir lybių sritys? Greičiausia todėl, kad per pastaruosius 3 ar 4 metus ten jau buvo grobta ir žiemgalių ir pagonių lybių ir polockiečių ir tų pačių lietuvių. Tikėtis gero grobio tokia krašte buvo beveik neįmanoma. Todėl Žvelgaičio žygis buvo suplanuotas dideliu atstumu, stipriomis jėgom apgrobti dar nepalistas žemes.

Kronikininkas Henrikas tą žygį, t.y. jo pradžią ir pabaigą, labai smulkiai aprašė. Jeigu jis pats ir nebuvo tų įvykių liudininkas, tai tikriausiai buvo kalbėjęs su ten dalyvavusiais. Pasinaudokime jo pasakojimu:

"Septintaisiais (vysk. Alberto valdymo) metais (t.y. 1205 m.) apie Keturiasdešimtę (gavėnios metu, pradėdant vasario 23 d.), kada tos gentys yra labiau pratusios vykdyti savo žygius, beveik 2000 raitų vyrų lietuvių, vyksta į žygį prieš estus

ir jiems žemyn užšalusia Dauguva pro Rygą žygiuojant, jų turtingas ir labai galingas vadas, Žvelgaitis vardu, su savo kareivių palyda pasuka link miesto."

Tokia stambi kariuomenė, aišku, nugąsdino rygiečius. Norėdami parodyti savo taikingą nusistatymą ir nesipriešinimą pražygiuojantiems, rygiečiai, lietuvių kunigaikštį pasitikti ir su juo taiką padaryti, pasiuntė delegaciją:

"Iš miesto išeinančių jį taikingai pasitikti, vienas, Martynas vardu, įteikė jam gerti midaus." Toks, mat, buvęs baltų tautose paprotys, duotą žodį patvirtinti midaus užgėrimu. Taika buvo Rygos pasiūlyta ir lietuvių vado priimta:

"Išgėręs midų (Žvelgaitis), nuseka paskui savo žygiuojančią kariuomenę ir taip prakalbina savo kareivas: 'Argi nematėte mums midų paduodančių vokiečių drebančių rankų? Mat, gaudams skrendant sužinojo apie mūsų atžygiavimą ir tiek buvo sukrėsti baimės, kad net iki dabar nenustojo drebėję. Tuo tarpu jų miesto išgriovimą atidėsime. Tačiau, jei šalį, į kurią žygiuojame, nukariausime, nukovę ir belaisviais paėmę žmones, (grįždami) ir jų miestą išgriausime, taip, kad to miesto dulkių vos po vieną saują mūsų tautai užteks'".

Tokios detales apie Žvelgaičio pasikalbėjimą su palydovais kronikos autorius turėjo girdėti iš žygio dalyvio.² Išsigalvojimą būtų sunku priimti kronikininkui, nes prasimanymais, rašydamas savo kroniką, jis nepasižymėjo. Atvirksčiai, jis yra laikomas labai patikimu ir teisingai perdavusiu net ir smulkmenas.

Apie stambaus lietuvių karių dalinio žygį tuoj sužinojo kaimynai, vakariniai žiemgaliai. Jų

kunigaikštis (kronikininko pavadintas “vyresniu-ju”) Vieštartas (latviškai Viesturs) iš savo Tervetės pilies atskubėjo į Rygą. Kaip žinome, tuo metu žiemgaliai su lietuviais nesugyveno (prisiminkime lietuvių nebaigtą žygį į Žiemgalą 1201 m. žiemą).

Atvykęs į Rygą Vieštartas “vokiečius perspėja, kad priešai jų kraštą taikingai pereina tik tam, kad vietoje padėtį ištyrę, ateityje galėtų miestą sugriauti ir gyventojus išnaikinti.” Todėl jis pasiūlė vokiečiams stoti į kovą prieš lietuvius. Pradžioje vokiečiai nenorėjo jo nei klausyti, nes vysk. Albertas buvo išvykęs su kryžininkais į Vokietiją ir Rygoje³ buvę tik nedaug karių. Kalavijuočių ordino riterių tada irgi dar nedaug tebuvo.⁴

Tačiau Vieštartas nenusileido ir “kaip karin-gas vyras, į kovą jų dvasią kursto...” Jis pažadėjo atsivesti stambią žiemgalių kariuomenę ir tik prašė: “kad jam duotų mažiausiai kelis kare mokytus vyrus, kurie mokėtų kariuomenę valdyti ir kovą tvarkyti.” Matyti, Vieštartas jau buvo spėjęs susipažinti su vokiečių arbaletininkais ir jų šarvuotų riterių kovos taktika, tačiau, jam trūko padėjėjų. Pagaliau, toks pasiūlymas vokiečiams buvo priimtinas, ypač jiems patiko “jo dvasios tvirtumas”. Jie sutiko su Vieštarto planu, tačiau, nepasitikėdami pagonimis, pareikalavo įkai-tų, būtent, po vieną paties Vieštarto parinktą, iš kiekvienos žiemgalių pilies.⁵ Apsidžiaugęs vokiečių sutikimu, Vieštartas sugrįžo pas savuosius ir labai greitai sutelkęs “pakankamai stiprią” kariuomenę, atvedęs reikalautus įkaitus, įgijo visišką vokiečių pasitikėjimą.

Kodėl Vieštartas taip uoliai ir su tokiau “dvasios tvirtumu”, galima sakyti, užsidegimu, siūlė vokiečiams užpulti Žvelgaitį?

Nuo senų laikų žiemgaliečiai buvo apgyvenę sritis dabartinėje Latvijoje ir sritis, kurios dabar yra lietuviškos. Jie gyveno dabartinėse Žagarės, Joniškio ir Šiaulių apylinkėse. Tą patvirtina išlikę vietovardžiai ir archeologiniai radiniai. Lietuviai gi, stumdami vakarų ir šiaurės kryptimis, stūmė žiemgalius į šiaurę, užimdami jų gyventas pietines sritis.

Žvelgaitis valdė šiaurinę Lietuvos sritį, greičiausiai Upytę⁶ ir buvo nuolatiniam sąlytyje su šiauriau gyvenančiais žiemgaliais. Būdami skaitlingesni ir stipresni, lietuviai pamažu užiminėjo žiemgalių apylinkes. Apie 2 km į pietų vakarus nuo Žagarės, kairiajame Švėtės upės krante (kairysis Lielupės intakas) stovi piliakalnis, kurį dabar dar žmonės tebevadina Žvelgaičio kalnu. Netoliese, kitoje Švėtės upės pusėje, randasi kitas piliakalnis, kuriame tais laikais stovė-

jusi žiemgalių Raktuvės pilis.

Galime tik spėti, kad Žvelgaitis, plėsdamas savo valdas žiemgalių sąskaiton, buvo užėmęs žiemgalių pilį, kuriai vėliau pritaupo Žvelgaičio⁷ vardas, išlikęs piliakalniui iki šių dienų. Archeologai tyrė piliakalnį 1956 m. ir rado sudėgusių pastatų iš XI-XIV a. Ant Švėtės upės krantų baigėsi Žvelgaičio valdoma sritis. Raktuvė, greičiausia, buvo sugriauta. Raktuvė ir Žvelgaičio užkariauta pilis^{7a} gi, priklausė Vieštarto valdomai Žiemgalos vakarinei daliai. Tas ir paaiškina Vieštarto tokias uolias pastangas sumušti Žvelgaičio kariuomenę padedant Rygos vokiečiams. Kaip toliau matysime, jo pastangos neliko tuščios.

Atvykus žiemgalių kariuomenei į Rygą talkinti prieš Žvelgaitį, skubiai pasiruošė ir vokiečiai: “Visi, kuriuos tik galėjo, buvo paskirti”, būtent, vyskupo kariauna (jo palyda) ir jam priklausę kariai, kalavijuočių ordino būrys ir atvykęs iš Ikškilės pilies viršininkas Konradas su nedideliu būriu, visi buvo sutelkti.

Nors kalavijuočių ordino paskiri nariai, be abejo, jau buvo dalyvavę susidūrimuose su priešais nuo pat jų ordino įsisteigimo, tačiau, mažas jų kiekis bendroje kariuomenėje kronikininko likdavo “nepastebėtas”. Šiuo atveju, kronikininkas pirmą kartą pamini kalavijuočius riterius, sudariusius telktinės kariuomenės atskirą dalinį ir sutelktai stojusius kovon prieš lietuvius. Reiškia, nuo 1201 m. iki 1205 m. iš mažos, gal keletos riterių saujelės, ordinas buvo išaugęs į atskirą būrį šarvuotų riterių, kuris kautynių lauke stovėjo greta vyskupo kariaunos ir kryžininkų. Jie ten vyravo ne skaičiumi, bet savo drausme, šarvuote ir savo karine specialybe — profesionalizmu. Tai pirmas kartas, kai kalavijuočių ordinas paminėtas kautynių lauke. Kalavijuočių būrį vedė jų magistras Vinnas. Nuo to meto kalavijuočiai paprastai sudarydavo Livonijos kariuomenės branduolį — jos šarvuotą kumštį. Jie diktavo tų laikų karo lauke veiksmus ir karinę taktiką.

Grįžkime prie Žvelgaičio žygio voros. Daleidę, kad jis buvo Upytės srities kunigaikštis, galime spėti, jog savo žygį jis pradėjo nuo Žiemgalos pasienio. Patogi vieta susitelkimui ir pasiruošimui žygiui buvo ten, kur Žiemgala liečiasi su Sėlių žeme, prie Mūšos ir Lėvens santakos. Lietuviams saugesnis kelias vedė rytinės Žiemgalos — Upmalės kraštu, arba Sėlių žemės vak. pakraščiais, iki pat Dauguvos, ties Lielvarde. Toliau žygis vyko užšalusia Dauguva, ar padauguviais, link Rygos, taip, kaip kronikininkas nurodė. Tuo keliu buvo nužygiuota apie 180 km. Neapkrautiems

raiteliams, greitai žygiuojant, galėjo užtrukti 2 1/2 dienos.

Nuo Rygos, prie kurios Žvelgaitis tik trumpam buvo sustojęs pasitikti taikos delegaciją, vora pasuko tiesiai šiaurės kryptimi, į Turaidą, kur, neliečiant gyventojų lybių, buvo, greičiausia, sustota bent dienai poilsio. Iš Turaidos, per Idumą ir Metsepolę, vis dar lybių kraštus, greitai žygiuojant ir sukorus nuo Rygos viso dar apie 140 km, neanksčiau, kaip po trijų dienų, lietuviai įsiveržė į estų Sakkalą. Tipingo grobio žygio metu, būdavo grobiama apie tris dienas. Šiuo atveju didesnei kariuomenei, galime skirti bent penketą dienų su poilsiu ir susitelkimu pietinėje Sakaloje grįžimui. Galimas dalykas, jog lietuvių kai kurie būriai buvo pasiekę ir už 100 km šiaurėje nuo Sakkalos esantį estų Nurmegundos kraštą. Deja, kronika nepažymėjo nei apgrobtų kraštų, nei kiek laiko grobimas vyko. Nurodyta tik, kad žygis prasidėjo vasario mėnesio pabaigoje, po 23-čiosios dienos. Taigi, žygis atgal iš apgrobtos estų Sakkalos galėjo prasidėti ne anksčiau, kaip po 12-14 dienų nuo žygio pradžios, t.y. kovo mėn. pradžioje. Grįžtama buvo iš lėto, nes, kaip paprastai, kovo mėnesį daug prisnigo, be to, vora buvo apsikrovusi grobiu, kuris buvo vežamas rogėmis, o imtiniai varomi pėsti:

“Grįžtantieji gi lietuviai su galybe belaisvių ir neapsakomu grobiu galvijų ir arklių, įėję į Livoniją (iš Estų žemės, Z.R.) pamažu, nuo kaimo, prie kaimo žygiuodami, galop pas Kaupo pilį⁸ pasuka ir lybių taika pasitikėdami, pas juos naktį ilsisi.”

Ten lietuvius užtiko iš Rygos išsiųsti vokiečių ir žiemgalių žvalgai. Jų uždavinys buvo išžvalgyti ir pranešti koku keliu lietuviai, žygiuodami per Livoniją, grįš į Lietuvą. Tuo tarpu, kol lietuviai išeis iš Turaidos ir pereis Gaują, kas galėjo trukti “nuo kaimo prie kaimo žygiuojant” vėl keletą dienų, Vieštartas Rygoje rūpinosi pamaitinti savo tik ką atsivestus vyrus. Rygiečiai, atrodo, visi atidavė savo dalį, nes “Vieštartas, žiemgalių vadas, Rygoje iš atskirų namų maistą renka ir pristato kariuomenei, kuri iš toli buvo atžygiavusi.”

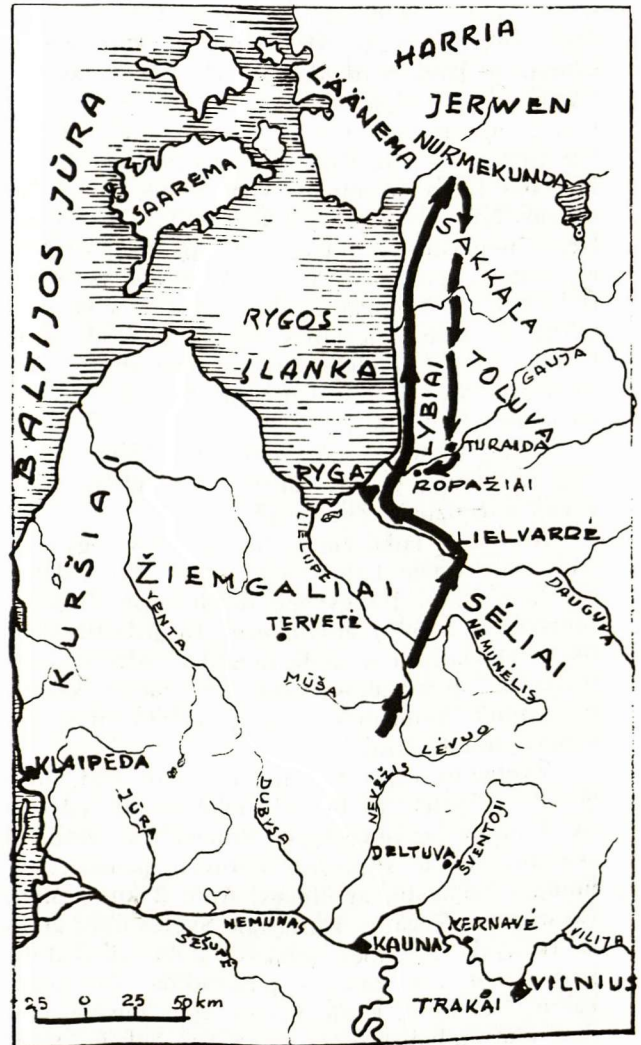
Pagaliau, sugrįžo žvalgai, surinkę žinias apie lietuvių kariuomenės judėjimą ir pranešė žiemgalių ir vokiečių vadams, kad lietuviai, išėję iš Turaidos, nužygiavo į Ropazių (Rodenpoys)⁹ kaimą ir iš ten žygiuos trumpiausiu keliu Ikškilės link. Ropazių kaime, atrodo, Žvelgaičio vora buvo sustojusi nakvynei.

“Šias žinias išgirdusi visa kariuomenė (malawa — est.) džiaugiasi ir kiekvienas rungčiomis

kovai ruošiasi.”

Žvalgų nurodytu keliu žygiuodami, lietuviai būtų pražygiavę daugiau, kaip 25 km atstu nuo Rygos. Iš to vokiečiams buvo aišku, kad lietuviai laikosi taikos ir nesiruošia užpulti Rygą. Nežiūrint to, Vieštarto prikaltėti ir užtikrinti pergalę, o ypač sužinoję apie didžiulį grobį lietuvių gabenamą, vokiečiai pasiryžo sulaužyti taiką ir suruošti lietuviams pasalas. Visa ta žiemgalių ir vokiečių kariuomenė skubiai išžygiavo iš Rygos Ropazių kaimo kryptimi, atkirsdama kelią, vedusį tiesiai į Ikškilę ir “iškilioje vietoje lietuvių grįžimo laukia”. Pasaloms, atrodo, buvo parinkta kalva girioje prie žygiuojančių kelio. Spąstai, užtikrintiems Rygos taika lietuviams, buvo apgaulingai paspęsti.

Schemą braižė B. Balčiūnas

Lietuviai žygiavo išsitusisia vilkstine. Jų kariuomenė buvo padalinta į dvi dalis, į priekinę — avangardą ir užpakalinę. Tarp jų, per vidurį buvo gabenamas grobis ir varomi imtiniai estai, “kurie tūkstančio prašoko skaičių”. Sniego būta gilaus, žygis buvo lėtas ir vilkstinė buvo išsitususi, nes “dėl perdidelio sniego gilumo, per vieną tik kelią po vieną žengia”.

Lietuvių vilkstinei išėjus iš Ropažių kaimo ir keliui pradėjus kilti aukštyn į šlaitą, priekyje joję žvalgai staiga sustojo. Sniege jie pastebėjo pėdsakus ir suprato, jog priekyje yra priešas.

Tačiau, priešakiniais sustojus, užpakaliniai tebežygiavo ir priekyje įvyko žmonių susigrūdimas, anot kronikininko, beveik visa žygiavusi vora susitelkė į kylį — “cuneum”, kur kariai susimaišė su varomais belaisviais, arkliais ir raguočiais.

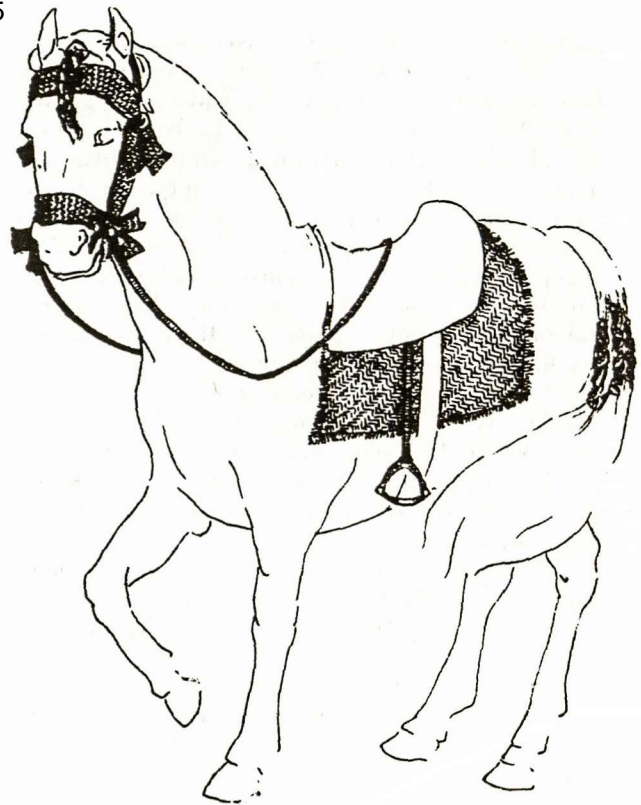
Tokiu nepatogiu metu, kai lietuviai nesitikėjo nei iš lybių, nei iš rygiečių nieko pikta, o apie žiemgalius nieko ir nežinojo, jie buvo užpulti. Pradžioje žiemgaliai, pamatę tokią skaitlingą lietuvių vorą atžygiuojant, vieną momentą buvo “išsigandę ir kovoti nedrįsdami, stengėsi pasukti į saugesnes vietas” (t.y. į mišką, Z. R.). Tačiau, šarvuoti vokiečiai neišsigando. Puolimą pradėjo Ikškilės pilies viršininkas, vyskupo lėnininkas Konradas. Jis, matyti, vadovavo visam vokiečių daliniui.¹⁰

“...kariškai, kaip žirgą, taip ir pats gerai apsišarvavęs, su nedaugeliu, kurie ten buvo vokiečių (vyskupo palydos, kalavijuočių, rygiečių) jis puola lietuvius.”

Nuo kalvos šuoliais atjojančių šarvuotų raitelių netikėtai ir staiga užpulti, nepasiruošę kautis, lietuviai, anot kronikininko, riterių “ginklų blizgėjimo baisėdamies, Dievui dar baimę pasiunčiant”, pradėjo trauktis. Viešartas, pamatęs sėkmingą riterių būrio puolimą, išvedė ir savo besislepiančius žiemgalius iš miško ir puolė su jais išilgai kelio besklindančią lietuvių vilkstinę iš šonų: “lietuviai abipus kelio tartum avys išsklaidomi ir iš jų apie tūkstantį du šimtu kardo ašmenimis paklojami.”

Taip trumpai, vienu sakiniu, kronikininkas užbaigė kautynių aprašymą. Tačiau, kiek daugiau savo kronikoje vietos paskyrė pergalės pasekmėms. Pasinaudosime ištaisai jo pasakojimu, prie kurio nedaug ką tebetektų pridėti:

“Vyskupo kariaunos narys Teoderikas Šilingas pastebėjo rogėse sėdintį Žvelgaitį,¹¹ kuris buvo sakęs Dievo miestą (Rygą) sugriausiąs. Savo jietimi jis perveria jam šonus. Kai kurie iš žiemgalių, matydami jo kūną dar tebevyrpantį, nukerta

XII-XIII a. lietuvių kario žirgas

jo galvą ir uždėję ant savo rogių, kurias vien tik žuvusių lietuvių galvomis buvo apkrovę, vežė į Žiemgalą.¹² Daugelis ir iš estų belaisvių, kadangi jie buvo visą laiką priešingi krikščionių vardui (t.y. buvo užkietėję pagonys), nuo kardo žūva, ir taip krikščionys, prisijungę žiemgalius pagonys, laimi visišką pergalę prieš abi, lietuvių ir estų tautas. Tokiu būdu, išžudę lietuvius ir belaisvius estus, vokiečiai su žiemgaliais grįžta prie tų abiejų genčių palaikų ir paėmę begalinį grobį, kaip arklių ir raguočių, taip rūbų ir ginklų, patys per Dievo malonę išlikę, grįžta pas savuosius sveiki ir nepalieti ir Dievą garbindami.”

Taip lietuvių sėkmingas grobio žygis žlugo pakliuvus į vokiečių ir žiemgalių neįtartas pasalas. Žuvusių lietuvių skaičius gal ir gerokai perdėtas, tačiau, sunkius jų nuostolius liudija vado žuvmis ir kruvinų trofėjų pakrautos žiemgalių rogės.

Liūdną tos kovos epilogą patiekė kronikininkas sekančioje pastraipoje:

“Pranešė kunigas, Jonas vardu,¹³ kuris tuomet Lietuvoje belaisviu buvo laikomas, kad penkios dešimtys moterų, dėl vyrų mirties, pasikardamos nusizudė, žinoma, kadangi tiki, kad jos su jais

paskui kitame gyvenime gyvensiančios.”

Apie nepasisekusį Žvelgaičio žygį prisiminė kito lietuvių žygio į Livoniją vadas, kai grįždamas 1207 m.¹⁴ ir sustojęs prie Lielvardės pilies, jis užkalbino pilies viršininką. Kronikininkas neužrašė jo vardo, tačiau, galime spėti tai buvus kunigaikštį Dangerutį. Savo žodyje Lielvardės komendantui jis prisipažino dalyvavęs Žvelgaičio žygyje, kuriame jis, greičiausiai, vadovavo užpalkinei voros daliai. Ta voros dalis, kaip mažiau nukentėjusi, galėjo atsipalaiduoti ir pasitraukti. Jei toks spėjimas yra teisingas, tai būtų galima teigti, kad Žvelgaičio vedama kariuomenė buvo sutelkta iš jo, t.y. Upytės, kunigaikštijos ir iš Dangeručio Deltuvos kunigaikštijos, kuri buvo Jersikos kaimynė. Gi su Jersijos kunigaikščiu, Dangerutis ne tik bendradarbiavo, bet vėliau buvo net susigiminiavęs.

Užbaigai reikia pažymėti tą faktą, kad vokiečių pasalos ir Žvelgaičio kariuomenės sumušimas visiškai nutraukė šiaurinių lietuvių taiką su Ryga, padarytą 1201 ir 1205 m.

Pastarasis vokiečių taikos sulaužymas turėjo pasekmių ateičiai.¹⁵ Tuo tarpu vokiečiai, pastoviai įsitvirtinę Rygoje, ėmėsi plėsti savo užkariavimus.

IŠNAŠOS:

1. Žvelgaitis (Suelgate) bus buvęs bene pirmasis nelegendarinis lietuvių kunigaikštis, savo tikroju vardu pavadintas istoriniuose šaltiniuose.

2. F. Benninghovenas mano, kad tą pasikalbėjimą bus girdėjęs Rygos duotas lietuviams vadovas lybis, kuris pervežęs lietuvius per lybių Turaidą, grįžęs išpėjo rygiečius apie Žvelgaičio grąšinimą.

3. Rygoje tada viršininkais buvo likę dvasininkai Egelbertas ir Teoderikas.

4. Teoderikas 1202 m. grįžo iš Vokietijos į Livoniją vos tik su keletu pirmųjų kalavijuočių ordino brolių — riterių. Tik 1204 m. kalavijuočiai sudarė konventą — vienuolyną Rygoje, sekdami templininkų ordino naujas taisykles. Taigi, 1205 m. žiemą negalėjo jų būti Rygoje daugiau kaip keliolika riterių. F. Benninghovenas mano, kad tarp 1204 ir 1206 m. ordino tebuvo viso apie 50-100 riterių, kartu su jų patarnautojais.

5. Vieštas valdė vakarinę — didesnę Žiemgalos dalį. Jo pilis buvo Tervetė. Be jos ten dar buvo žymios pilys: Sparnė, Žagarė, Silinė, Raktuvė ir Sidabra.

6. S. Daukantas laikė Žvelgaitį Žagarės ir Jielgavos kunigaikščiu, tačiau, jis aiškina klaidingai, kad vokiečių puolimas užtiko Žvelgaičio vyrus miegančius (Lietuvos Istorija).

7. Pagal Narbuto aiškinimą, Žvelgaitis buvo kilęs tiesiai iš Kernavės valdovo Kerniaus, galimas dalykas, buvęs Kuko vaičio sūnumi, o kunig. Dangerutis būk tai buvęs Žvelgaičio sūnus. (Lenkų istorikas J. Puzyna mano, kad Žvelgaitis buvęs Kerniaus duktės Pajautos sūnus, o jo jaun. brolis Živinbudas vėliau tapo vyriausiu Lietuvos kunigaikščiu. Negana to, anot Puzynos, Žvelgaičio sūnūs buvę Dovilas arba Dau-gėla, Dausprungas II ir Mindaugas.)

B. Sruogos dramoje “Apyaušrio Dalia”, veiksmas vyksta dalinai Žvelgaičio piliakalnyje. Jis sukūrė apie Žvelgaitį ir gražų eilėrašį.

1945-47 m. Žagarės - Jonišio - Skaisgirio miškuose veikė lietuvių partizanai, sudarę kunig. Žvelgaičio rinktinę.

7^a. Kraštotyrininkas Juozas Šliavas nustatė, kad Žvelgaičio kalnas seniau vadinosi Žagare, kartu su miestu — pilimi ir jo valdoma sritimi, nes į šiaurės rytus nuo piliakalnio įsikūręs miestas yra vadinamas Senoji Žagarė. Tuo tarpu, archeologiniai tyrinėjimai Raktuvės piliakalnyje parodė, kad ta pilis yra buvusi senesnė už Žvelgaičio. Greičiausiai Raktuvė sudėgė lietuvių-žiemgalių kovos metu. Tačiau, žuvus kunig. Žvelgaičiui, Žagarės srities žiemgaliai, matyti, atgavo laisvę ir atstatė Raktuvės pilį (ji minima 1272 m. dokumente). Tą rodytų prie pilies įsikūrusio, atsistačiusio miesto pavadinimas — Naujoji Žagarė. Tuo būdu, galima manyti, kad istoriniuose šaltiniuose minimas Raktės (Racketen, Racken, Ratten ir Rattawscher bergh) vardas yra dabartinė Naujoji Žagarė. (Kraštotyra, 1967).

8. Tai Turaidos pilis ant Ratukalnio, šalia jos 1214 m. vokiečiai pastatė Fredelando pilį, vėliau pavadintą irgi Turaida (vok. Treyden).

9. Prie Ropažių lietuvių vora galėjo atsidurti po lėto žygio, dar prieš kovo mėn. vidurį. Tokį laiko apskaičiavimą randame ir Bonnelio chronografijoje: “... iš par. 1 žodžių: ‘circa quadragesiman, quo magis illae gentes suas exercere solant expeditiones’, kuriais Henrikas Latvius turėjo galvoje vasario, patį šalčiausią mėnesį, bet ne kovo — reikia spėti, kad lietuvių pražygiavo (pro Rygą) vasario mėn. Mūšis prie Ropažių, kuris kronikininkui buvo pagrindinis įvykis, turėjo vykti pirmoje kovo mėn. pusėje.” (commentar. 47 psl.).

10. Be ordino būrio, Iškšilės vokiečių įgulos karių-vokiečių kariuomenę sudarė vyskupo kariauna ir Rygoje buvę pirkliai ir miestiečiai. Viso jų galėjo būti 200-300 gerai ginkluotų vyrų. F. Benninghovenas skaičiavimu iki 1210 m. Rygoje galėjo gyventi apie 1000 nuolatinių gyventojų.

11. Galimas dalykas, kad Žvelgaitis, būdamas lengvai sužeistas grobio žygio veiksmuose, nebegalėjo vorai vadovauti raitas, todėl liko sėdėti rogėse.

12. Žuvusių priešų galvas parsiveždavo pergalės ženklai, pagal tų laikų paprotį.

13. Tas kunigas, tai tas pats Jonas iš Vechtos, 1203 m. patekęs nelaisvėn Jersikos Visvaldžio ir lietuvių žygio prieš Rygą metu. (Liv. Henriko Kronika)

14. Tas žygis smulkiai aprašytas Z.R. “Grobio ir Naikinimo Žygis”, 1979 m., 39-44 psl.

15. F. Benninghovenas aiškina, kad vokiečiai buvo priversti pulti lietuvius, nes bijojo, kad neatkristų nuo jų sąjungininkai žiemgaliai (69 psl.).

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Heinrici Chronicon Livoniae, 1955.
2. Henriko Livonijos Kronika, prof. K. Kepalo rankraštis.
3. F. Benninghoven, Der Orden der Schwertbrüder, 1965.
4. S. Daukantas, Lietuvos Istorija, Kninga I, 1893.
5. T. Narbutas, Dzieje Starożytnie Narodu Litewskiego, Tom III, 1838.
6. E. Bonnell, Ruscisch-Liwländische Chronographie, 1862.
7. Z. Raulinaitis, Grobio ir Naikinimo Žygis, 1979.
8. B. Kviklys, Mūsų Lietuva III, 1966.

Paskutiniai Metai Tėvynėje ♦♦♦♦

ANTANAS SKIRKA

(Pabaiga)

Ant rytojaus susirinkę į darbą, vėl tarėmės su viršaičiu, ką reikia daryti? Aš pasiruošiau važiuoti pas apskrities viršininką ir jam pačiam žodžiu išdėstyti šį reikalą. Bet ir atsitik tu man taip, lyg jis buvo mūsų kaip užprašytas. Dar mums vis tebediskutuojant vakarykštį įvykį, gi žiūrim, per duris bejeinas ir mūsų rekvizicijų inspektorius, linksmas ir judrus.

— Labas rytas. Tai kaip gyvenat brangieji? Ko toki nusiminę, kaip žemes pardavę? A? Kas atsitiko? Gal reikalinga mano pagalba? A? — kalbėjo linksmai nusiteikęs, vaikščiodamas po raštinę ir tuojau čiuptelėjo sąskaitininkei už ausies.

— Kada ženysies mažyte? A? O aš taip norėčiau dar pasišokti. Bet kas čia šiandien jum višiem yra? Ar tik nebyliais pasidarėt? A?

Pagaliau viršaitis pradėjo aiškinti:

— Tai ką mes čia dar džiaugsimės, kad jau reikia mums įstaigą uždaryti ir išsivaikščioti į namus. Tik vakar sužinojome, kad valsčiaus reikalus tvarkome ne mes, bet vietinis mūsų ryšių punkto puskarininkis ir jo sugyventinė.

Senukas išsižiojo nustebeš ir išplėtė akis.

— Kaip tai? Tas puskarininkis buvo čia su reikalavimais? Jis brovėsi į jūsų įstaigą? Žinokit, kad jis jokios teisės neturi čia ateiti ir kištis į jūsų reikalus.

— Bet jis čia buvo ir grasindamas man ginklu, išreikalavo tai savo poniutei reikalingą dokumentą, kuris išduoti buvo visai ne jo reikalas.

Aš jau matydamas reikalą, stovėjau su išduodamų raštų knyga ir puskarininkio parašu.

— O čia, matote, yra ir puskarininkio parašas, už jo ginklu išreikalautą dokumentą. — Rodžiau inspektoriumi knyga.

Mūsų "nacis" čiupo knygą jau drebančiais pirštais iš piktumo ir atydžiai kurį laiką žiūrėjo į parašą. Mes dar jo tokio pikto nebuvome matę. Jis skėtriojo rankomis ir trypė vietoje iš piktumo, vis prikašdamas apatinę lūpą.

— Taip negali būti. Tai yra nepakenčiama. Žinokite, kad daugiau nei jis, nei kitas kuris čia bus, pas jus neateis. O tą poniutę, mes jau seniai žinome ir jos jau čia nebūtų, jei ne jos vaikai. Kuris einate su manim pas jį ir tai tuč tuojau. — Trepsėjo senukas laikydamas rankose knygą. Viršaitis numojo ranka ir sako:

— Aš jo daugiau nenoriu akyse matyti. Tu jaunesnis, tai ir nueik.

Apsivilkau paltą, užsidėjau skrybėlę ir išėjome. Senukas ėjo sparčiu žingsniu, kad reikėjo ir man pasistengti. Diena buvo šalta. Eidamas nieko nekalbėjo, tik piktas murmėjo sau panosėje vis nusispjaudamas į šalį. Ryšių punktas buvo netoliausia nuo raštinės, bet vis tiek reikėjo praeiti pro gimnazijos rūmus, bažnyčią, kleboniją, kooperatyvą, akušerės punktą, kur talpinosi ir viešoji biblioteka. Priėjus ryšių punkto būstinę, jau iš gatvės pastebėjau, kad vakarykštis puskarininkis nusiminęs stovėjo prie lango, žiūrėdamas į mudu ateinančius. Jis jau žinojo, kad tas mūsų apsilankymas, jam nieko gera nežada. Be abejo, jis labai gailėjosi savo vakarykščio neapgalvoto žygio, bet jau buvo per vėlu.

Netrukus įėjome į būstinę ir senukas, taip pat, atsko turimą prie diržo parabelių tiesiai ant pilvo. Pirmas sutiktas vokiečių kareivis, mus nuvedė tiesiai į puskarininkio kambarį. Jis neskubėdamas, atidarė mums duris. Jo bendra išvaizda, buvo jau visai skirtinga kaip vakar. Veidas buvo išbalęs, išblyškęs, jau be jokio išdidumo ir kariško narsumo. Jis gerai suprato kas jo laukia. Puskarininkio kambariukas buvo nedidelis, bet šviesus ir jaukus. Gražiai paklota lova prie sienos, prie lango staliukas su dviem kėdėm. Ant staliuko matėsi knygų ir gražiuose rėmeliuose stovėjo jo pačio uniformoje ir kaimynės našlės nuotraukos.

— Heil Hitler! — Suriko senukas, iškėlęs dešinę ranką saljutui ir kairėje laikydamas knygą.

— Heil Hitler! — Be jokio entuziazmo atsakė puskarininkis ir prieš mudu nuleido galvą.

— Sakyk! Ar čia yra tavo parašas? — Rodė senukas, jau atsivertęs išduodamų raštų knygą.

— Taip mano. — Atsakė vargšas puskarininkis ir daugiau neištarė jokio žodžio. Visą laiką tylėjo kol mes buvome.

— Kokią teisę tu turėjai brautis į lietuvių įstaigą ir net grąšinti ginklu? A? Kas tau yra ta moteris — žmona, sesuo? A? Žinok, dar šiandien aš raportuosiu generolui Justui. Tokiems, kurie ginklu grąšina ramiems ir beginkliams užfrontės įstaigų tarnautojams, vieta yra ne čia, bet fronte. Mes sutvarkysime reikalą ir su ta moterim. Ji daugiau čia negali užėiti ir joks vokiečių kareivis lankytis pas ją. Supranti? Mes ją padėsime ten, kur yra jos vieta. Supranti? Pasiruošk tuojau išvykimui į frontą.

— Heil Hitler! — Vėl saliotuodamas suriko senukas ir nelaukdamas atsakymo, pasisuko į duris. Aš roviau paskui jį iš kambario, palikdamas

nusiminusį ir apstulbusį puskarininkį vieną kambaryje.

Mūs, kaip “valsčiaus ponų”, nuo vakar labai pašlijęs prestižas, garbė ir mūsų labai subjurusi nuotaika, staiga vėl buvo atstatyta. Ta proga, mudu su viršaičiu senuką-“nacį” nusivedėme pietų. Jis pavaišinti buvo nesunku, nes jokių svaigalų negėrė ir nerūkė.

Už dviejų dienų, važiuodamas per miestelį dviračiu į darbą, mačiau, kai mūsų puskarininkis su kuprine ir čemodanu laukė kariškos mašinos į Kauną. Jį apsikabinusi stovėjo ir “linksmoji našlė”, bet labai liūdna. Daugiau mes šio puskarininkio miestelyje nebematėme. Jo vieton atvyko jau senyvo amžiaus feldfėbelis su “štyva” koja, bet nei jis, nei kareiviai, daugiau našlės alinėje nesilankė. Net į tą pusę nežiūrėjo. Ėjo tik savo tiesiogines pareigas, niekur miestelyje nesirodė, tarsi jų ir nebūtų.

Netrukus įvyko ir teismas našlei už viršaičio įžeidimą einant pareigas. Į teismą našlė nestojo ir buvo nubausta dviem savaitėm kalėjimo. Tą bausmę mūsų policija tuojau ir įvykdė. Daugiau panašių įvykių nepasitaikė ir apie našlę nieko nebuvo girdėti.

Po Naujųjų Metų artinosi ir Vasario 16 D. Šią šventę nutarėme, kiek buvo galima to laiko sąlygose — paminėti. Šventės rengėjas, turėjo būti Savitarpinės Pagalbos Draugija. Programa buvo nustatyta labai kukli. Ta proga tik paskaita ir keletas deklamacijų. Minėjimo rengimo reikalą mums aptariant posėdyje ir visiems prašant, paskaitai pasiruošti apsiėmiau aš. Ne tai, kad būčiau koks geras ir prityręs paskaitininkas. Ne. Tuo laiku dar buvau jaunas vyras, be jokių ypatingų mokslų ir už mane čia buvo daug geresnių kalbėtojų. Ypač, kada mūsų miestelyje veikė pilna gimnazija, su daugeliu mokytojų. Bet aiškiai mačiau, kad tie, kurie galėjo panašiomis progomis kalbėti viešai, jie visi bijojo. Jie baiminosi dėl šeimos, tarnybos ir net galimo tuojau pat arešto tokiu laiku. Tuomet, gelbėdamas padėti, sutikau paskaitai pasiruošti.

Minėjimas turėjo įvykti Vasario 16 d., 5 val. vakaro, valsčiaus miestelyje buv. Šaulių Namuose, dar pilnai neįrengtoje salėje. Iki okupuojant bolševikams, salė nebuvo galutinai užbaigta, taip ir paliko. Karo metu buvo truputį apardyta, apšaudyta, todėl ir stovėjo su daugeliu išdaužytų langų. Apie šventės rengimą, per seniūnus buvo pranešta valsčiaus gyventojams. Niekur daugiau mūsų valsčiuje šis minėjimas nebuvo rengiamas, net ir kaimyniniuose valsčiuose. Salėje sėdimų vietų buvo tik keli paprasti suolai priešais sceną, o

šiai, susirinkusieji turėjo stovėti.

Minėjimo dieną, dar prieš nustatytą laiką, jau žmonės būriais pradėjo rinktis iš viso valsčiaus. Artėjant minėjimo laikui, žmonių prisirinko nepaprastai daug. Senų, vyresnio amžiaus, o daugiausia jaunimo.

Minėjimą trumpu žodžiu atidarė Savitarpinės Pagalbos Draugijos pirmininkas — pašto viršininkas, primindamas dienos reikšmę mūsų tautai ir pakvietė paskaitininką.

Man užlipus ant scenos, matėsi pilna salė žmonių galvų. Žmogus prie žmogaus. Kas salėje netilpo, stovėjo priešais salę koridoriuje prie atvirų durų. O nesutildami ir ten, būriavosi prie išdaužytų salės langų atvirame ore. Bet visi buvo ramūs, susikaupę, persiėmę dienos rimtimi, jokių kalbų, jokio šnabždesio.

Kalbėjau apie Vasario 16 D. reikšmę ir ką mūsų tautai davė nepriklausomybės laikotarpis, kad mes visi to laiko auklėtiniai, koki esame, toki ir privalome palikti. Pirmoje eilėje, palikti lietuviais nežiūrint į nieką ir kur ateityje bebūtume. Turime budėti, kad karo audroms nutilus, vėl būtume pasiruošę sutikti užtekančią mūsų tautai laisvės aušrą. Tam pasiekti reikia vienybės, kad būtume brolis - broliui, kad dalintumės bendrais vargais ir džiaugsmiais.

Pabaigoje savo kalbos, griežtai pasisakiau prieš tuo metu labai paplitusį besaikį girtavimą, ko pasėkoje blanko mūsų kultūra ir tautos dvasinis atsparumas. Tai buvo tuo laiku lyg kažkokia surišta su nostalgija liga, neviltinga ir apatijon puolusių žmonių.

Daug ką negalėjau pasakyti, teko daug nutylėti ir mano paruošta paskaita trumpinti, nes tarp žmonių matėsi landžiojant pakampėmis ir vietinių, jau mums gerai žinomų, rudomis uniformomis repatrijantų. Reikėjo skaitytis ir su tuo, kad čia pat vietoje galiu būti areštuotas.

Pasibaigus minėjimo programai, visi tyliai išsiskirstė į namus. Tai buvo paskutinis Vasario 16 D. viešas minėjimas Tėvynėje. Nes tais metais vasarą, jau mūsų Tėvynę vėl užplūdo azijatų ordos.

Netrukus po minėjimo, apskričių miestuose įsisteigė lietuviškos karo komendantūros ir vasario 21 d., buvo pradėta registruoti savanoriai į Vientinę, Rinktinę, vadovaujamą gen. P. Plechavičiaus. Didžiausiam vokiečių pasipiktinimui, stojančių vyrų į Rinktinę buvo tiek, kad tik mažesnę pusę tegalėjo priimti, pagal leistą ir nustatytą skaičių. Vokiečiai visa matė ir buvo labai įsiutę, nes į jų anksčiau skelbiamas kelias mobilizacijas, niekas neatvykdavo, kas būtų buvę galima priimti.

Po Vietinės Rinktinės įsteigimo, labai pakilo mūsų visų lietuvių ūpas, nes gen. P. Plechavičium visi pasitikėjo.

Apie kovo mėn. vidurį, pas mane į valsčiaus raštinę atvyko j. ltn. Čižinauskas ir ltn. Dumčius. Buvo gražiai uniformuoti dar senąja Lietuvos kariuomenės uniforma ir ginkluoti pistoletais. Jie, pasirodo, jau nuo pirmųjų dienų, buvo įstoję į Vietinę Rinktinę ir buvo organizuojamoje Karo Mokykloje. Jų apsilankymo tikslas buvo, pakviesti mane ir kartu dirbti Karo Mokyklos štabe. Išsikalbėjome. Jie buvo labai gerame ūpe ir tikėjo, kad V.R. yra užuomazga vėliau atkursimos Lietuvos kariuomenės. Iš karto ir mes visi tuo tikėjome. Jie labai pasitikėjo Rinktinės vadu gen. P. Plechavičium ir jo asmenyje jautė tvirtą pasitikėjimą Tėvynei, ateities įvykių raidoje.

Padėkojau jiems už kvietimą ir pareiškiau, kad galėsiu šiuo reikalu atsakyti tik pasitaręs su žmona. Mane karinė tarnyba viliojo, bet pasikalbėjęs tuo reikalu su žmona, ji buvo labai tam priešinga ir nenorėjo nei girdėti. Nepriklausomos Lietuvos laikais, kariuomenės žinyboje iš-tarnavau virš šešerių metų, iki pat bolševikų okupacijos. Man kariuomenėje štabo darbas patiko ir jį gerai žinojau. Savo valsčiaus savivaldybėje po dviejų metų darbo, jaučiau, kad šis darbas man yra svetimas, neįprastas ir iki gyvo kaulo įgrisęs. O ypač karo meto nedėkingose sąlygose, kuomet žmonės nei odos klumpėm, nei vinių bei uknolių, be mūsų su viršaičiu parašo bei leidimo negalėjo gauti. Tas atimdavo labai daug laiko nuo tiesioginio raštinės darbo ir pareigų. Be to, jau turėjau tikrų žinių, kad esu vokiečių įtariamasis. Aš ir pats jaučiau, kad esu net sekamas vieno vietinio ruda uniforma repatrijanto, kuris dažnai įstaigoje apsilankydamas. Jaučiau, kad reikia keisti darbą ir kuo greičiau išeiti iš šios tarnybos, kol dar jie neišsiaiškino ir nesužinojo visas mano pareigas.

Praėjus ar dviem dienoms po šių karininkų apsilankymo, jau pasibaigus darbo valandoms ir tarnautojoms išsivaikščiojus į namus, kuomet paprastai, dar trumpam laikui pasilikdavom tik mudu su viršaičiu, į raštinę staiga atvyko su palydovu, SS uniformoje, miško medžiagos prievolių išvežimo inspektorius. Tai buvo dar jaunas vyras, taip pat iš Rytprūsių, gerai kalbantis lietuviškai, bet jau be jokių mums lietuviams sentimentų. Jis atvykęs žinojo tik rekti, plūstis, reikalauti ir grąsinti. Jo vizitų metu būdavo sunki, stačiai nepakenčiama atmosfera raštinėje, iki jis, kiek jam patikdavo išsiplūdęs, visus kaltindamas ir grasindamas bausmėmis — išvykdavo. Mes jo bijojom

ir nekenčėm kaip velnio.

Tad ir šį kartą, vos įžengęs į raštinę pradėjo:

— Kodėl iki šio laiko neišvežama miško medžiagos norma? Ką, sabotuojate?

Tuo reikalu prievolių knygas su išdėstytomis išvežimų normomis kiekvienai seniūnijai, kaip ir visa kita tvarkiau aš, tad tuojau atsiverčiau knygas ir pradėjau aiškinti:

— Žiūrėkite. Iki šio laiko, jau daugiau pusė normos yra išvežta. O nuleidus sniegą ir galint į miškus įvažiuoti ratais, bus išvežta ir likutis.

— To neužtenka. Jau iki šio laiko turėjo būti išvežta visa norma. Arba duokite tuos sabotazininkus ūkininkus, kurie neišpildė normos man, ir jie tuojau atsidurs priverčiamų darbų stovykloje. Supranti?

Jo pačio ir jo uniformos bijodamas, niekad nesiginčijau ir tylėjau, klausydamas jo grasinimų. Šį kartą kantrybė man trūko, ir nustebusiam viršaičiui atydziai klausant ir žiūrint kas čia bus, tokiu pačiu tonu kaip jis man, pradėjau piktai kalbėti:

— Dė blogo miško išvežimo, ne mes ir ūkininkai esame kaltininkai — bet tamsta. Jeigu buvo pažadėta prievoles atliekantiems ūkininkams parūpinti pasagos ir uknoliai, tai tas turėtų būti ir parūpinta. Kodėl iki šio laiko tie ūkininkai tų pažadėtų pasagų negavo? Kur jos yra ir kas turėjo jas išreikalauti? Ar galima iš ūkininko reikalauti atlikti prievolę, kuomet aš pats kasdien matau, kaip jie ledu apšalusia gatve veža pakrautas roges, nekaustytiems arkliams krintant ant kelių. Prašome nuvažiuoti pas daugelį tokių ūkininkų ir pamatysi jų arklių kruvinas, žaizdotas kojas. Prie tokių sąlygų, kuomet viena pusė net neatsižvelgiant į savo paties pažadus, žino tik reikalauti ir grasinti, darbas ir už jį atsakomybė — yra neįmanoma. Aš atsisakau nuo šios dienos tokio darbo ir rytoj išvažiuoju į kariuomenę.

Tą sakydamas turėjau galvoje, prieš porą dienų man pasiūlytą ir tuo laiku mane viliojantį darbą V. R-je. Esesininkas nusiramino ir net atsilošė kėdėje, nustebeš ir klausydamas. Aš trenkiau knygą ant stalo ir pradėjau rengtis į namus, nekrepdamas dėmesio į esančius esesininkus.

Pagal karo meto vokiečių okupacinės valdžios potvarkius, saivališkai pasitraukti iš jokio darbo nebuvo leidžiama. O tą padarius, tuojau grėsė areštas ir kalėjimas. Bet, jei savanoriškai eini į kariuomenę, niekas to negalėjo uždrausti ir varžyti.

Inspektoriaus laikysena ir kalbos tonas staiga pasikeitė. Jis pradėjo su viršaičiu jau draugiškai ir mandagiai postringauti. Girdi, žinot, karo metas, visi užimti. Jis pasagas ir uknolius seniai

yra užsakęs, bet iki šio laiko dar vis negauta. Kaip tik siunta ateis, tuojau bus atsiųsta į vietinį kooperatyvą ir mes galėsime ūkininkams išdalinti.

— Kai pažadėtos pasagos bus gautos, tuomet galėsime rimtai kalbėti ir apie miško išvežimą, — pasakiau jau apsilvilkęs paltu ir dėdamas skrybėlę ant galvos. Tiek jis matys tas pasagas, kaip savo ausis — pagalvojau. Tuomet jis priėjo prie manęs ir jau mandagiai sako:

— O tu, nesikarščiuok. Neimk per daug į galvą ir pasilik savo pareigose. Pasikalbėjom, išsiaiškinom ir bus gerai. Suprask. Karo metas ir aš privalau reikalauti.

— Aš gerai žinau ir suprantu, kad kas nors turi tuo rūpintis ir tikrinti. Bet taip pat atsižvelgiant į esamas sąlygas ir ne tokiu kalbos tonu, — atsakiau jam.

Išsiskyrėme maždaug jau nepiktuoju ir draugiškai atsisveikindami. Bet didelis kartėlis širdyje ir įtartinas nepasitikėjimas ateitimi, taip ir paliko.

Sunkus buvo laikas mūsų Tėvynei. Mes su viršaičiu visaip sukomės gelbėdami padėti. Ūkininkams buvo užkrautos didelės prievolės javais ir mėsa. Pajėgūs, darbštūs ir tvarkingi ūkininkai jas atlikdavo. Bet daugelis pajėgdavo atlikti tik pusę to, kas iš jų reikalaujama, dar kiti tik dalį, o buvo ir tokių, kurie nieko neduodavo. Iš jų buvo tokie, kurie gyveno blogose žemėse, su didelėmis šeimomis, tinginiai, bet buvo ir tokių, kurie neatlikdavo prievolės iš savo užsispyrimo. Neduosiu ir gana. O ką jie man padarys? Atėjus laikui, reikėjo gelbėti ir tokius savotiškus, neįtikinamus, nesuprantančius ir nenorinčius suprasti gyvenamo laikotarpio, bet vistiek brolius lietuvius.

Vieną dieną, patikrinus vokiečiams duoklių atlikimo rezultatus, jie įsiuto. Tuoju gavome raštą "slaptai", kuriuo skubiai buvo reikalaujama dvylikos valsčiaus ūkininkų sąrašo, niekad nedavusių duoklės, arba labai mažai davusių. Davėme. Dar tą pačią dieną, parašius man šį raštą, telefonu išsikviečiau gimnazijos mokytoją ir perdaviau šio rašto nuorašą, kad jis per savo patikimus gimnazijos mokinius, praneštų sąrašė išvardintiems ūkininkams kuo greičiausiai slėptis, nes kiekvienu momentu gali būti areštuoti. Vienuolika slapstėsi ir jų nesugavo. Dvyliktas iš užsispyrimo nesislapstė ir buvo išvežtas į priverčiamųjų darbų stovyklą.

Vokiečiams karas jau ėjo į pabaigą. Buvo didelis trūkumas degalų, metalo ginklų gamybai ir t.t. Gelbėdami vis blogėjančią savo būklę, vokiečiai griebėsi visokių drastiškų priemonių ir

būdų.

Vieną dieną, jau pavasariop, gavome vėl raštą — įsakymą "slaptai", surašyti valsčiuje esančių bažnyčių varpus ir vargonus. Vėl nusiminę tarėmės su viršaičiu ką daryti? Kaip minėjau, mūsų valsčiaus ribose, buvo trys parapijos su trimis mūrinėmis bažnyčiomis. Jos kiekviena turėjo varpus ir visai gerus vargonus. Susitarėm. Pietų metu, viršaitis nueis pasitarti su vietinės miestelio parapijos klebonu-dekanu. Baigus darbą, parvažiuodamas į namus, aš užvažiuosiu pakeliui pas savo parapijos kleboną, o viršaitis grįžęs į namus, vakare nueis pasikalbėti pas savo parapijos kleboną. Nutarėme reikalą kiek galint vilkinti ir tik gavus žinią iš klebonų, o vėliau gavus paraginimą — pranešti vokiečiams.

Pagal mudviejų susitarimą, važiuodamas į namus, užsukau pas savo parapijos kleboną. Pas jį visuomet jausdavausi kaip namuose, kaip pas kokį gerą giminaitį. Tuo laiku, kai jis, dar jaunas kunigas, buvo atkeltas klebonu į mūsų parapiją, aš tuomet buvau dar tik šešerių metų amžiaus. Prie jo užaugau, į žmones išėjau ir jis man davė vedybų jungtusių palaiminimą. Su visais parapijiečiais jis labai gerai sugyveno ir visi savo kleboną gerbėme ir mylėjome.

Prie greitai ant stalo atsiradusios vakarienės, klebonui išdėčiau visą reikalą. Padėtis anot jo, kas kart darėsi blogesnė ir tą visi jautėme. Susitarėme taip: jeigu jis praneš, kad varpų ir vargonų bažnyčia neturi, tai, kad jų bažnyčioje ir nebūtų. Mūsų policija, nei kiti lietuviai pareigūnai neieškos, o vokiečiai bažnyčioje neturi rasti.

Dar palaukus ar pora savaičių, frontuose padėtis visai suiro. Vokiečiai pradėjo masiniai ir netvarkingai trauktis. Taip į šį raštą ir neteko atsakyti.

Gegužės 15 d. vakare, išgirdome labai liūdną žinią, kad vokiečiai areštavo gen. P. Plechavičių, visą Vietinės Rinktinės štabą ir šlykščiu būdu likvidavo visą Rinktinę. Ši žinia visą visuomenę tiesiog pritrėnkė, parodydama vokiečių tikrą veidą ir dar labiau nustatė prieš vokiečius.

Po dviejų dienų, aš, savo paties prašymu (suradęs į savo vietą kitą asmenį), buvau atleistas iš tarnybos valsčiuje. Kol kas, pusiau slapstydamasis gyvenau namuose. Bet jau pabaigoje gegužės mėn., visais didesniais keliais, pasirodė vilkstinės civilinių pabėgėlių, slenkančios į vakarus prie vokiečių sienos. Tos vilkstinės, tiek atsitraukiančios vokiečių kariuomenės, tiek ir civilinių pabėgėlių, kasdien vis didėjo ir didėjo...

Cabramatta, 1980 m. spalio 25 d.

TAKTINIŲ DALINIŲ VEIKSMAI PRIEŠ STIPRESNĮ PRIEŠĄ

B. BALČIŪNAS

*“There is more than one way to skin the cat” sako amerikiečių priežodis; — krašto ginkluotoms pajėgoms nėra būtina prisi-
rišti prie vienos kurios istorinės doktrinos —
skirtingas laikas ir skirtingos aplinkybės
diktuoja ir naujas idėjas, “privalom eiti
ten, kur iki šiol niekas dar nebuvo nu-
ėjęs.” (R.A. Frizzo, The Forward Infantry
Force Defense)*

Damoklo kardas grėsmingai tebekabo virš šiame šimtmečiu jau du kartus sunkiais karais išvargintos Europos žemės: iš rytų Varšuvos pakto ginkluotos jėgos graso hordomis nusiaubti dar nespėjusias atsistatyti tautas (žr. 1980 metų “Karys” — Trečias Pasaulinis Karas). Nežiūrint komplikuotos tarptautinės padėties, amerikiečiai spėja lemiamą mūšį būsiant Vakarų Europoje, kur susidurtų ginkluotos žemės ir oro jėgos, iš rytų masiniais telkiniais puolimais rusai įsiveržtų į pranašesnių technologiniai, tačiau silpnesnių skaičiumi NATO ginkluotų jėgų gynybą, kurioje didele dalimi bus amerikiečiai, propaguojantys judrios gynybos doktriną (žr. “Karys” 1979 m. Nr. 6 “Borisas Popovas ir elektrinė piranha”, Nr. 10 “Naujos kautynių priemonės šiandieninėje šviesoje”).¹ Šiuometinis jėgų santykis yra NATO ir amerikiečių nenaudai: pėstininkų divizionams 2:1, tankais 2,4:1, lėktuvais 2,3:1 (O. Standommaier, “Outnumbered NATO”). JAV Gynybos sekretoriaus H. Brown žodžiais “. . . prieš masinį Varšuvos pakto jėgų puolimą, dabartinėmis aplinkybėmis, normaliomis turimomis jėgomis, išsilaikyti negalim tikėtis, todėl tektų galvoti apie taktinius branduolinius anergijos ginklus, tačiau jų panaudojimui priešingos Europos valstybės, nes sunaikintų gyvenvietes ir radiacija pakenktų išlikusiems gyventojams. Kitu atveju, reikėtų pastatyti masę, viršijančią Varšuvos pakto ginkluotą masę; ši versija būtų sunkiai įvykdoma, gi šiuo metu yra neįmanoma. Fortifikacijos (stabilus įtvirtintas frontas) nepriimtinas politiškai, ekonominiai ir kariniai. Reikia, todėl, atrasti skirtingus kelius, negu buvo iki šiol naudojami.”

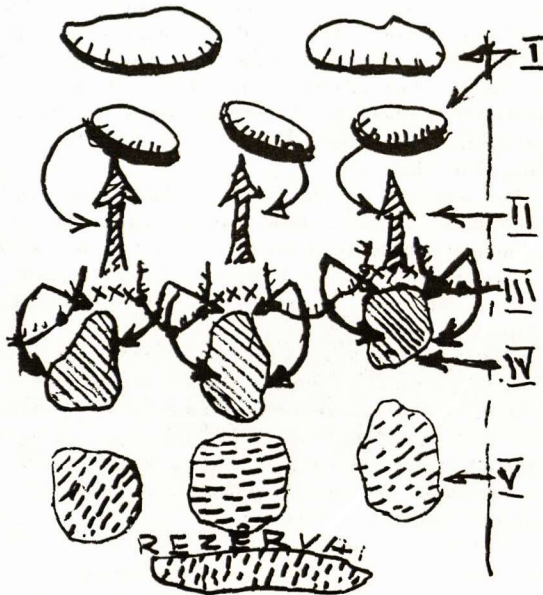
Amerikiečių karinėje spaudoje dažnai pasirodo diskusinių straipsnių, nagrinėjančių naujas taktines galimybes judrioje gynyboje, kovojant prieš stipresnį priešą. Taip, pavyzdžiui, peržvelgiamos galimybės pagrindiniame gynybos kautynių ruože priekinio skaidinio pėstininkų taktiniams daliniams sustabdyti puolančio priešų jėgų antrą skaidinį, jį iš kautynių išjungti ir pagal galimybes, su šarvuotųjų ir taktinės aviacijos pagalba, pulti priešų užnugarį, atkirsti tiekimą, trukdyti papildymus, priekiniam puolančiojo kautynių ruožui naujais telkiniais ir ištekliais. Principe tas atrodo se-

kančiai: (schema) raudonieji telkinėmis jėgomis puola ir pralaužia priekinę gynybos liniją. Pagal judrios gynybos doktriną, puolančiajam užleidžiama vietovė, išsaugojant gyvąją jėgą (netekimas vietinio pobūdžio vietovės, nereikia pralaimėjimo). Nesileidžiant į žūt-būtinės kautynės dėl vietovės, priešui nebus aišku, kuri ginama vietovė yra pirminės svarbos. Turint jėgų persvarą, galima nusistatyti kuri vietovė turi būti apginta-išlaikyta, tačiau esant silpnesnėje pusėje, pirmo svarbumo yra gyvoji jėga. Nelogiška silpnesniam bandyti atvirai jėgas su stipresniu, nes pastarasis vistiek laimės. Stipresnio jėgas reikia naikinti jo silpnose vietose, užnugaryje, antrinėse puolimo kryptyse, priešui nesvarbiuose vietose. Drausmingi, gerai paruošti ir organizuoti taktiniai daliniai leidžiasi į kautynės su stipresniu priešu tik jo užnugaryje, jo gyvenbinėse vietose ir kryptyse, kur yra tiekimas ir vadovavimas, arba kautynėms nepasiruošę rezervai.

Stipresnis puolantis priešas pasirenka sau tinkamas puolimui vietas, kurias nesunku esančiam gynyboje numatyti ir tokiose vietose atitinkamai pasiruošti gynybos manevrui; įsileidžiant puolantį į gynybos sistemą, puolančiojo jėgos išsitiesia — nutolsta nuo tiesioginės paramos, tiekimo, vadovavimo, išsisklaido į šaltines puolimo kryptis (vienas iš judrios gynybos uždavinių yra klaidinti priešą, nuviliojant jo jėgas į gynybai priimtinas vietas, kad išsklaidytos puolančios

SCHEMATINIS VEIKIANČIŲ JĖGŲ IŠDĖSTYMAS

- I. Gynybos rezerviniai atsparos postai.
 - II. Puolimo pirmasis skaidinys.
 - III. Gynybos priekinių atsparos postų linija.
 - IV. Puolimo antrasis skaidinys.
 - V. Puolimo trečias skaidinys.
- xxxx — Minuoti laukai.

jėgos būtų galima dalimis, priešpuoliais sustabdyti ir sunaikinti nelauktais staigiais manevrais). Šiuo atveju yra labai svarbu priešą pažinti ir žinoti jo karines doktrinas, kitaip tariant, jo pajėgumą plačia prasme, kovos būdus, vadų ir kovotojų savybes.

Gynybos priekinio skaidinio daliniai, pasilikę puolančiojo smaigalių užnugaryje, atsiduria puolančiojo antrojo skaidinio sparnuose ir šoniniais puolimais sustabdo antrojo skaidinio judesį — išblaško, arba sparnine ugnimi sunaikina. Priešo puolimo kryptyse priekinio skaidinio gynybos daliniai, stabdydami traukiasi atitinkamosna kryptysna, sudarydami naujus kumščius priešpuoliams (tam yra būtina taktinės aviacijos ir raketinės artilerijos parama).

Trumpai peržvelkim, kaip atrodytų minėta ideja Europos veiksmų teatre. Kaip jau minėta, Rytai viršija vakariečius tankais, pėstininkų šarvuočiais, artilerija, kuri yra ypatingai tampriai jungiama su pėstininkais ir pėstininkų divizijom. Varšuvos pakto jungtinės jėgos gali išvystyti gilius telktinius smūgius vakariečių gynybos sistemom, kurie atitinkamos vakariečių ginluotoms jėgoms, tiesioginiai būtų sunku sulaukyti; todėl, masinius rusų telktinius smūgius tektų apvaldyti taktiniai. Rusų nušistovėjusioje puolamoje doktrinoje telktiniai smūgiai naudojami siaurais frontiniais ruožais, išsidėstant tarpais tarp dalinių gilumon (bangomis), tikslu smūgio kryptyje, be atvangos puolant, užtikrintai pralaužti gynybos pasipriešinimą. Pirmojo skaidinio puolimui nepavykus, jo įkandin tuojau pat seka toje pačioje vietoje antrojo skaidinio daliniai. Tokiu būdu puolimas iš gilumos "kalamas" ton pačion gynybos vieton iki pasekmės. Priekiniam skaidiniui pavykus praeiti pro priekinę gynybos liniją, priekinio skaidinio puolančios jėgos pereina sparniniam puolimam ir sparnų apsaugai; pro sudarytą tarpą puola toliau antro skaidinio jėgos iš gilumos, gynybos užnugarin (vadovietes, artilerijos pozicijas, tiekimo punktus, rezervus ir kt.). Pagal nuostatus, sovietų puolanti divizija, pirmų 24-48 valandų laikotarpyje, privalo įsiveržti gynybos gilumon nuo 70 iki 100 km, neatšizvelgiant į nuostolius, apeinant didesnius gynybos pasipriešinimo punktus. Ši puolančiojo savybė ir reikalinga išnaudoti.

Kai puolimas vyksta kyliais (telktiniais smūgiais), didelė dalis gynyboje išsidėsčiusių dalinių pasilieka puolančiojo sparnuose ir užnugaryje neįtrauktų į kautynes. Puolančioms jėgoms išsėtęsęs gilumon, ugnies parama — sutelkimas ir kilnojimas dengti puolančius tankų ir pėstininkų dalinius, apsunkinama arba visai nutrūksta (dėl padidėjusių atstumų ir nepakankamo ryšio). Tokiu atveju, kautynėsna dar neįsivėlusieji sparniniams gynybos daliniams susidaro galimybė sustabdyti antrojo skaidinio puolančius dalinius, gi gynybos antrojo skaidinio daliniams pereiti į priešpuolį, pirmiau negu priartės puolančiojo antrojo skaidinio daliniai ir artilerijos ugnies parama.

1939 m. suomių-rusų kare suomia sėkmingai derino tradicinės kariuomenės ir partizaninių veiksmų taktiką, organizuodami frontinę gynybą ir mažais dali-

niais prasiskverbdami priešo sparnuosna arba užnugarin, naikino priešo jėgas. Tokiu būdu puolančios masės buvo pristabdomos išnaudojant laiką, kuris buvo reikalingas gynybos gilumon pasitraukusiom stabdančiom jėgom persitvarkyti priešpuoliams. Taktiniai suomių daliniai naikino rusų mases dalimis, ten kur buvo suomiaims palankios sąlygos.²

Nato ginkluotos jėgos Europoje prieš Varšuvos pakto jėgas yra panašioje padėtyje, kaip anuomet suomia. Skaičiumi mažesnės NATO jėgos privalo išnaudoti kiekvieną priemonę ir kiekvieną kautynių dalinį gynybai, ypatingai taupant gyvąją jėgą, nesilaikant tradicinių nusistatymų išlaikyti tam tikras svarbias vietas neatsizvelgiant į nuostolius (pagrindinės Hitlerio klaidos Rytų fronte); būtų netikslinga laikyti silpnesnes jėgas gynyboje sunaikinimui stipresnioms prieš puolamomis jėgomis. Linijinėje gynyboje, sovietai turėdami persvarą, masiniais puolimais prasiskverbtų gynybos gilumon, nežiūrint kokio stiprumo įvirtinimai bebūtų.³ Puolančius motorizuotus pėstininkus remtų baterijos raketų "Sagger", 73 mm lauko artilerija ir tankų pabūklai bei stambaus kalibro kulkosvaizdžiai. Su tokios sudėties jėgom NATO gamybos daliniams ir tektų susidurti.

Amerikiečių organizacijoje pėstininkų divizija turi aštuonis batalionus, po virš 700 kovotojų kiekviename. Tokios sudėties batalionai yra paslankūs ir pakankamo taktinio stiprumo, be to gali būti lengvai kilnojami oro ir motorizuotomis priemonėmis, pakankamai pajėgūs veikti savystoviai ir lanksčiai mažose vietovėse priekiniame gynybos skaidinyje, puolančio priešo antrame skaidinyje ir puolime išsėtęsusių jėgų užnugaryje. Batalioną sudaro 30 asmenų — kovotojų štabas, trys šaulių kuopos, minosvaizdžių grupė, žvalgų ir prieš-tankinis būriai. Batalionas ginkluotas 18-M220 minosvaizdžių, tikroji ugnis — 3 km, 27 prieštankiniais M47 "Dragon" raketų laidytojais — tolianaša 1000 m, 10-M72 66 mm lengvais prieštankiniais raketsvaizdžiais, 9 liepsnosvaizdžiais, 14-M2 kulkosvaizdžių .50 kalibro tikroji ugnis 1800 m ir 28 — M60 kulkosvaizdžiais 7,62 mm, tikroji ugnis 1100 m, kiekviename būryje po 2 laserio aparatus lėktuvams taikinių nurodymui (daugiausiai prieš tankus). Iš ginklavimo matyti batalioną turint stiprią prieštankinę apsaugą.

Priekiniai gynybos batalionai pasilikę puolančiojo sparnuose, turėtų nesivelti į kautynes su puolančiojo priekinio skaidinio daliniais, kiek įmanoma slėptis apkasuose, arba natūraliose uždangose. Pagrindinėm priekinio puolančios jėgoms praėjus, sparniniai gynybos daliniai, minų svaidytojais išmėto minas puolimo lauke, tarp priekinio skaidinio ir jį sekančių dalinių. Kai puolančiojo antras skaidinys pasieks minų lauką, bus priverstas sustoti, tada sparniniai gynybos daliniai "Dragon" raketomis ir kitais turimais ginklais apšaudo kryžmine ugnimi. Puolantysis bus priverstas ieškoti uždangų, arba slėptis šarvuočiuose. Ugnimi, arba priešpuoliais sparniniai batalionai prieš antrojo skaidinio dalinius iš gynybos sistemos išstumia, arba sunaikina, nes dėl puolančiųjų ir gynybos dalinių mažo atstumo, puolan-

čių artilerija negali remti savųjų dalinių, nepažeisdamas savųjų. Gynybos ginklai turi geras galimybes kovai prieš tankus, nes ugnis yra šoninė, kur tankų šarvai yra silpnesni, ir taikinio siluetas didesnis. Pėstininkų ginklų ugnies įtakoje, šarvuoti pėstininkai negali "nusipėstinti", nes palikę šarvuočius, atviroje, vietoje, intensyvia pėstininkų gynybos ugnimi, lengvai būtų sunaikinti.

Puolančiojo priekinio skaidinio daliniams prasiveržus gynybos gilumon, puolimo pajėgumas mažėja, sutinkamas pasipriešinimas, išnaudojamos jėgos šoninei saugai ir šoninėms kautynėms, taip pat kovai prieš gynybos rezervų priešpuolius, silpnėja ryšiai, nutrūksta aprūpinimas ir gilumos sunkių ginklų ugnies parama; puolančiojo antrasis skaidinys priekinių gynybos batalionų būtų sustabdytas, arba įsivėlęs į kautynes, negalėtų užpildyti išsitususios tarp skaidinių tuštumos ir papildyti reikiamose vietose puolančias jėgas. Dėlto puolimas silpnėtų, arba sustotų.

Visos minėtos galimybės priklausys nuo aplinkybių ir vadų bei kovotojų sugebėjimų greitai, vietoje ir laiku spręsti ir veikti. Šis atvejis yra nagrinėtas kaip viena iš galimybių, NATO gynybos sistemoje panaudojant taktinį vienetą — batalioną, prie kurio buvo daugiau apsisota.

Išnašos

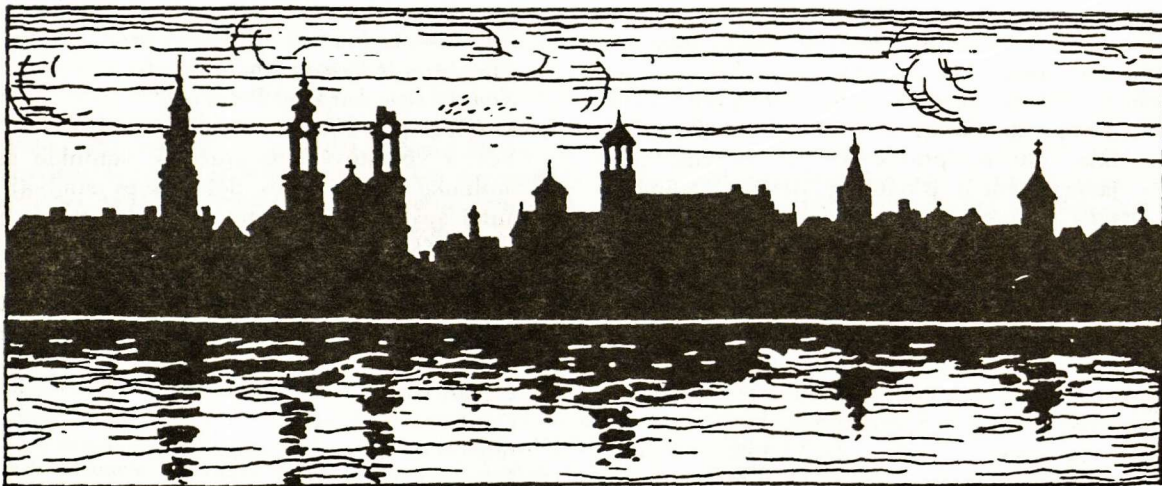
1. Mažų taktinių dalinių svarbą išryškino jau Cezaris 54 metais prieš Kristų, kai išsikėlė Britanijon. Pats Cezaris aprašo sekančiai: "... mūsų kariai buvo per daug apsinkinti jų dėvimais šarvais, kad galėtų sėkmingai kautis su tokiu priešu: kai priešas traukdavosi, jie (Cezario rinkiniai kariai) nepajėgė jų persekioti ir nedrįso atsitolinti nuo savo standartų (dabartinės rusų kariuomenės pagrinde pastatyti sunkūs, nepaslankūs tankai, kurie priklauso nuo aprūpinimo). Mūsų kavalerija irgi patyrė, kad su jų kovos vežimų įgula kautis buvo labai pavojinga. Mat, britai traukdavosi turėdami tikslą, ir atitraukę mūsų raitelius tam tikrą atstumą nuo

legijonų, jie nušokdavo nuo kovos vežimų ir kaudavosi pėsti, sudarydami sau palankesnes sąlygas. Kitas sunkumas buvo, kad jie nesikaudavo suglaustomis eilėmis, o tik išsisklaidę, tai vienu, tai kitu išstatydami savo rezervus. ... jie įsiverždavo tik mažais padaliniais ir puldinėjo mūsų kavaleriją... Kai Cezaris išsiuntė tris legijonus ir visą kavaleriją... maisto ir pašaro žygiui, priešai puolė žygiuojančius iš visų pusių taip aršiai, kad prasiveržė iki legijonų standartų". (ištrauka iš "Karys", Nr. 5, 1980 psl. 221;.

2. Plačiau žr. Suomussalmi rajone veiksmai 1940-41 m. Rusų-Suomių karo metu ("Karys", Nr. 5, 1981 m.

3. Rinkinyje "Selected Soviet Military Writing" 1975 sovietų vadai pasisako dėl ateinančio karo doktrinos. Lenino raštuose sakoma: "... kiekvieno karo laimėjimas priklauso nuo kovotojų masės dvasinių savybių, kurie kautynių lauke pralieja kraują." 41 tomas, psl. 121. Gi krašto gynybos ministeris marš. A.A. Grečko žurnale "Komunist", Nr. 7, 1973 m. psl. 12-26 rašo: "... modernūs buržuazinės politikos aiškintojai, savo agresyvinę imperialistinę politiką motyvuoja ideologiniais pagrindais, pridengdami pasirošimą karui su Sovietų Sąjunga, tikslu pralaušti rusų pastangas išlaikyti taiką, ... sulėtinant tautų išlaisvinimo akciją. Kol imperializmas egzistuos, tol bus ir karo pavojaus grėsmė, ... todėl mūsų ideologinės pastangos turi būti puolamojo pobūdžio". Gi 1976 m. vasario 19 d. "Pravda" antrame puslapyje, tas pats maršalas straipsnyje "Nauka i iskustvo pobežat" rašo: "... kautynių pajėgumas grindžiamas artilerijos ir aviacijos ugnies galingumu, kuri paruošia kelią ir dengia puolančius pėstininkus ir tankus, (beatodairiniam priešui nugalėjimui), telkiant pagal ašį jėgų mases, prieš gynybos sistemon..." Tankų maršalas P.A. Rotmistrov žurnale Vojezizdat 1972 m. psl. 217 straipsnyje "Vremia i tanki" sako: "... tankai yra judrių — puolamų veiksmų pagrindinis ginklas... įrodę tebesantį savo pranašumą puolime Dniepro, Dauguvos ir Valtavos manevruose, sėkmingai pralaužę kombinuotas "priešo" gynybos linijas. "The Armies of Today", anglų strateginių studijų skyriaus leidinys 1974 m., rusų karinę doktriną nusako sekančiai: "... organizacija, apginklavimas ir parengimas puolamiems veiksams. Siekiant tikslo, puolimas privalo būti beatodairinis, neatsižvelgiant į nuostolius. Gynyba yra viena iš galimų karinių veiksmų ir laikino pobūdžio, panaudota puolimui telkiamų jėgų priedangai".

Kauno siluetai

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

KOVOS DĖL LIETUVOS LAISVĖS SIMBOLIS

Žodis tartas Pilėnuose 1981.VIII.30 per vėliavos nuleidimą prie Žuvusiems dėl Laisvės paminklo

BALYS GRAŽULIS

Štai stovime prie šio didingo paminklo, suėję čia savo Trispalvės nuleisti. Užlipome ant šio kalnelio nulenkti savo galvas prieš kritusius dėl tėvynės laisvės ir patys susikaupti. Ir metų metais lipsime į šį kalnelį įvairiausiomis progomis: organizuotai iškilmėms ir pavieniui susikaupti, nes šis akmenis statinys nėra tik šio kalnelio ar Pilėnų stovyklos puošmena, nėra vien dailiai sumūrytų akmenų krūva. Mums šis paminklas yra simbolis ilgaamžės kovos dėl tėvynės laisvės. Čia, šioje vietoje, mes tarsi jaučiame žuvusius didvyrius iš po cementinio šalmo šaltomis akimis žvelgiančius į mus. Todėl mums šis paminklas yra kartu ir širdį uždegantis žaizdras, karštas ir kibirkščiuojantis.

Pažiūrėjus, šis paminklas yra panašus į aną, Karo Muziejaus sodelyje, ant Nežinomo Kareivio kapo stovėjusį. Panašus, bet jau kitas. Ir jo prasmė ta pati ir kita. Šis, kaip ir anas, bolševikų nugriautas paminklas, simbolizuoja kraujo auką, pralietą dėl tėvynės laisvės, bet anas minėjo vien Dauguvą, Širvintus ir Giedraičius, gi šis paminklas jau pasipildęs naujais vardais. Šalia anų, jame matome iškaltus partizano Daumanto ir laisvės Lietuvai šaukiant susideginusio Romo Kalantos vardus. Be to, mes žinome, kad jis simbolizuoja ir tas aukas, kurios čia nepaminėtos. Jis pagerbia aną nežinomą kareivį, to visuotiną žuvusiųjų simbolį, pagerbia ir mums gerai žinomas aukas: kovoje dėl laisvės kritusius mūsų brolius ir seseris, mūsų draugus, kaimynus ir pažįstamus. Jis mums atstoja artimųjų kapus, kurių mes negalime aplankyti. Drauge čia lenkiame galvas ir prieš septynis šimtus metų Durbės kautynėse

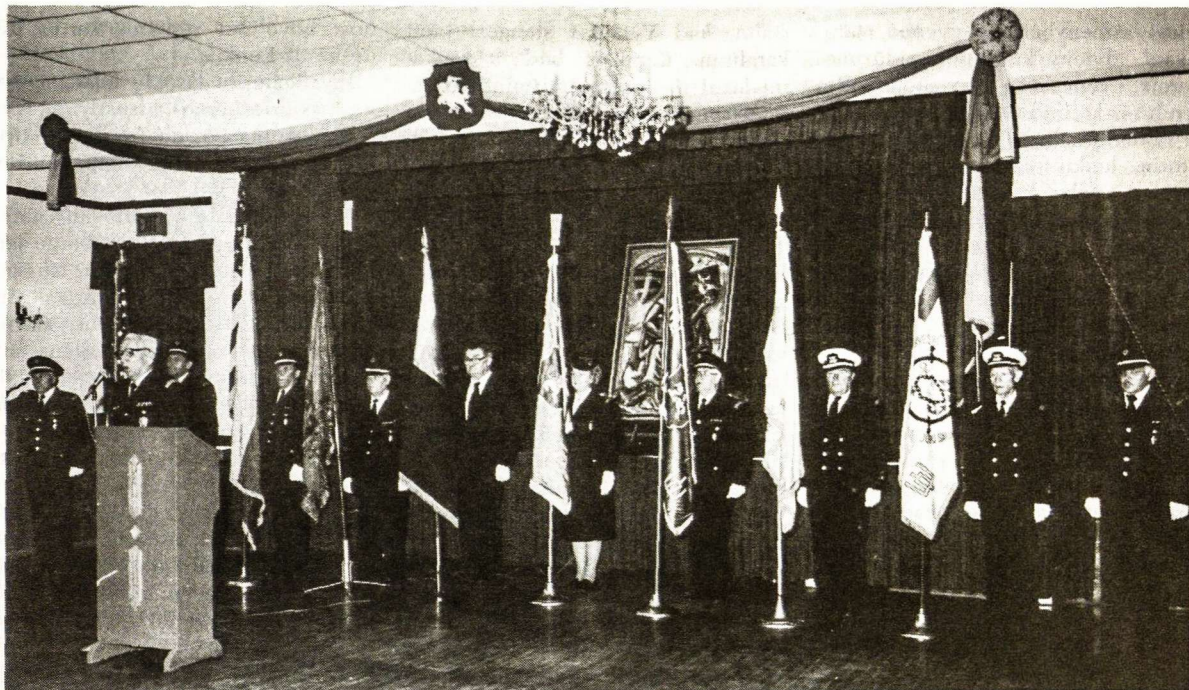
kalavijuočių ordiną triuškinant žuvusį žemaitį, taip kaip lenkiame prieš Miško Brolio auką, lygiai taip gerbiame Žalgirio kautynėse kovojusį lietuvį, kaip devynioliktųjų metų savanorį. Prisimenam 1831-jų bei 1863-jų metų sukilėlius, kaip neužmiršome 1941-jų metų sukilime kritusio jaunuolio. Taigi, šis paminklas yra simbolis tų aukų, kurias lietuvių tauta amžių bėgyje sudėjo dėl savo laisvės.

O mums, lietuviams išeiviams, jis dar simbolizuoja ir mūsų pastangas tautinę sąmonę lietuvių širdyje išlaikyti. Juk ir šio paminklo pastatymas yra tokia akivaizdi pastanga. Jis statytas tėvynę mylinčių darbščių Detroito jūrų šaulių "Švyturio" kuopos šaulių — vienu pinigais, kitų pūslėtomis rankomis ir rodo, kad lietuvis net svetur nublokštas iš kovos lauko nepasitraukė. Jis liudija, kad prie kovos už tautos išlikimą, mes prisidedame visokiariopai: patys išlikdami sąmoningais lietuviams ir remdami kiekvieną lietuvišką pastangą, mums prieinamomis priemonėmis prisidedami prie brolių kovos tėvynėje ir nešdami savo širdyse šūkį, kaip degantį žibintą, — **L i e t u v a b u s l a i s v a!** Svarbiausia, skelbdami šį šūkį visam pasauliui. Tik reikia, kad šauktumėm — **Lietuva bus laisva** — garsiai ir vieningai. Šauktumėm taip, kaip mokino poetas Juozas Kruminas:

*Reikia — žodis, kad būtų kaip šūvis,
Kibirkštis iš liepsnojančio žaizdro,
Kad jis eity, kaip ėjo lietuvis
Kai degė jam gyvosios žaizdos.*

Vėl ir vėl stovėsime prie šio paminklo galvas nulenkę prieš kovos dėl laisvės simbolį ir dvasiniai sustiprėję iš naujo pasižadėsime dirbti, kad lietuviška dvasia mumyse neuždustų. Kartu mintimis jungsimės prie brolių tėvynėje ryžto, kurie drąsiai ir pasitikinčiai šaukia, taip kaip 1941-jų metų sukilimo metu šaukė poetas Bernardas Brazdžionis:

*Gyslos kaip virvės, karštos ir kietos.
Duokite ženklą ragu.
Jeigu nors kojai padėt bus vietos —
Laisvei užteks pajėgų!*

Organizacijų ir Čikagos šaulių dalinių vėliavos rugsėjo 6 d. Šaulių namuose, Tautos šventės minėjimo metu, Lietuvos himną giedant. Kairėje "Vytauto Didžiojo" rinktinės pirmininkas V. Išganaitis. Nuotr. P. Malėtos

ŠAULIAI MINĖJO TAUTOS ŠVENTĘ ČIKAGOJE

Š.m. rugsėjo 6 d. "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė surengė Rugsėjo 8-osios — Tautos šventės minėjimą Čikagoje, kuriame kartu su rengėjais dalyvavo "Gen. T. Daukanto", Cicero "Klaipėdos" kuopų jūrų šauliai, birutininkės, ramovėnai ir kūrėjai-savanoriai.

Minėjimas buvo pradėtas 10 val. ryto pamaldomis. Jose su vėliavomis gausiai dalyvavo aukščiau minėtų organizacijų nariai. Mišias atnašavo Brighton Parko lietuvių parapijos bažnyčioje kun. F. Kireilis, taręs tai dienai pritaikytą turiningą pamokslą. Po pamaldų, 12:30 val. Šaulių Namuose įvyko minėjimo akademija.

Akademijos programą, gausiai susirinkusiems pristatydamas vietos kleboną kun. Mozerį, LŠST pirmininką K. Milkovaitį, rinktinės kapelioną kun. Zakarauską, Savanorių S-gos Čikagoje skyr. pirm. J. Tamulį, LKVS "Ramovė" Čikagos skyriaus pirm. plk. J. Švedą, DLK Birutės

Dr-jos pirm. K. Leonaitienę, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pirm. E. Vengianską ir Cicero "Klaipėda" jūrų šaulių kuopos pirm. J. Mikulį, pradėjo "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės pirm., S-gos garbės narys V. Išganaitis. Buvo įneštos JAV, Lietuvos, Kūrėjų-Savanorių S-gos, LKVS "Ramovės" ir Čikagoje veikiančių šaulių dalinių vėliavos. Sugiedotas Lietuvos himnas, po kurio rinktinės kapelionas kun. Zakarauskas sukalbėjo giliai patriotinius invokacijos žodžius. Sekė apdovanojimas LŠS-gos garbės ženklais.

Už nuopelnus šauliškoje veikloje Šaulių Žvaigždės ordinu buvo apdovanota šaulė J. Sasnauskienė, Š. Žvaigždės medaliu — V. Gudauskienė, S. Tamosevičiūtė, S. Mackonienė, K. Pumputis ir P. Kiriejus, visi priklausą "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinei ir "Gen. T. Daukanto" jūrų šauliai — P. Malėta, G. Kuzmienė, M. Gydienė ir V. Utara. Taip pat Šaulių Žvaigždės ordinas buvo prisegtas ir dideliame šaulių draugui, Brighton Parko lietuvių baž-

nyčios klebonui kun. prel. Mozeriui. Šaulių pasižymėjimo ženklus apdovanojamiems įteikė LŠST pirmininkas K. Milkovaitis, rinktinės moterų vadovei M. Dapkienei ir pirmininkui V. Išganaičiui asistuojant.

Sekė turininga LŠST pirmininko K. Milkovaičio diena skirta paskaita, kurioje S-gos pirmininkas šiais žodžiais aptarė Rugsėjo 8-osios dienos reikšmę:

"Tautos šventė, kuri visų laisvų lietuvių švenčiama rugsėjo 8 dieną, istorišku požiūriu, yra labai svarbi ir brangi Lietuvos šventė. Ši šventė, kuri okupanto yra uždrausta okupuotoje Lietuvoje, yra neatskiriama susijusi su Didžiuoju Lietuvos Kuni-gaikščiu Vytautu ir Lietuvos garbe. 1430 metų rugsėjo 8 dieną, to meto žymiausias Europos valdovas, lietuvis Vytautas, turėjo būti vainikuotas Lietuvos karaliumi, bet lenkų klastos ir apgaulės dėka, karūnacija neįvyko ir Vytautas liko nekarūnuotas.

Vytautas, Europos valdovų tarpe, buvo populiarus asmenybė. Jis buvo

šviesi asmenybė. Jis gyveno, taip sakant, dviejų kultūrų susidūrimo sferoje, renesanso epochoje. Be bendro ir karinio išsimokslinimo, jis, be lietuvių kalbos, dar mokėjo rusų, totorių, lenkų, vokiečių, lotynų ir, spėjama, čekų kalbas. Taigi, buvo plačios erudicijos žmogus.

Vytautas visą savo gyvenimą, o ypač po 1410 metų pergalės prie Žalgirio prieš kryžiuočius, siekė absoliutinės valdžios pačioje Lietuvoje ir visose jai priklausančiose žemėse. Jis nenorėjo būti varžomas jokiais unijos ryšiais, kuriais Lietuva su Lenkija buvo surišta jau nuo 1385 metų. Vokietijos imperatorius Zigmantas, gerbdamas Vytautą ir nusilenkdamas jo galybei, pažadėjo vainikuoti jį savarankios Lietuvos karaliumi. Čekai taip pat siūlė jam savo karaliaus vainiką. Visa tai žinojo pavydūs lenkai ir visais galimais būdais stengėsi sutrukdyti karūnaciją.

Vakarų Europoje krikščioniški imperatoriai ir karaliai atsirado žlugus pagoniškajai Vakarų imperijai, apie 900 metus. Nuo tada prasidėjo ir karalių karūnacijos. Karūnuotas karalius ir jo karalystė krikščioniškųjų tautų šeimoje, įgydavo daugiau teisių bei respekto ir užimdavo garbingesnę vietą. Todėl nenuo-

stabu, kad Vytautas stengėsi tapti karalium. Karaliais būdavo renkami labai nusipelnę ir išmintingi asmenys. Vytautas buvo toks asmuo ir jis buvo vertas tos garbės.

Bet Vytautas savo karūnacijos klausimą vis atidėliodavo, nes jam rūpėjo pirma nugalėti visus savo priešus. Jis buvo nustatęs užsidėti karaliaus vainiką tada, kai ne tik nugalėtieji kryžiuočiai ir rusai, bet ir išdidieji lenkai turės nusilenkti jo valiai.

Kaip anksčiau sakyta, lenkai visa tai gerai suprato ir stengėsi Vytauto karūnaciją sutrukdyti. Savo pasipriešinimą jie oficialiai motyvavo sekančiais: 1) Kad Vytautas, tapdamas karalium, sugriautų lenkų-lietuvių uniją ir tuo neva suteps savo garbę, kurią buvo įgijęs ir 2) Lenkai tvirtino, jog Vytauto karūnacija prieštaraujanti unijai todėl, kad Vytautui apsvainikavus karalium ir jam mirus, lietuviai gali išsirinkti kitą karalių, kuris galėtų atplėšti lenkų žemes nuo Lenkijos. Be to, jie dar tvirtino, kad Lietuva negali to daryti, nes ji, girdi, yra tik Didžioji Kunigaikštystė, o josios valdovai buvo ir yra tik didieji kunigaikščiai. Gi Lenkija "nuo neatmenamų laikų" esanti ir karalystė ir galinga valstybė, nors Vytauto laikais Lie-

tuva buvo net septynis kartus didesnė už Lenkiją.

Bet nežiūrint visokių lenkų motyvų, pasipriešinimo ir trukdymų, Vytautas karūnacijos neatsisakė. Jį stipriai palaikė Vokietijos imperatorius Žygimantas ir kiti.

Lenkai pamatę Vytauto nusistatymą ir sužinoję, kad Nuernberge jau nustatyta siųsti pasiuntinius su karūna ir dokumentais, nutarė saugoti sienas, sugauti pasiuntinius, atimti karūną, nes karūnacijos diena artėjo. Visa tai buvo daroma slapta, po klastos priedanga, nes atviros kovos su Vytautu lenkai bijojo.

Karūnavimo išskilmėms paruošti imperatorius Žygimantas siuntė pas Vytautą dvi delegacijas: pirmoji turėjo sutvarkyti karūnacijos apeigas, o antroji — atgabenti pačią karūną. Lenkų pasienio sargybos sučiupo pirmosios delegacijos narius, atėmė iš jų dokumentus ir gerokai apdaužė, privertė juos grįžti atgal. Antroji delegacija, kurios žinioje buvo karūna, patyrusi kas atsitiko su pirmąja, pati apsisuko ir grįžo atgal. Toku būdu nors lenkams pavyko sutrukdyti karūnaciją, bet pačios karūnos niekad negavo.

Lenkų elgesys be galo įžeidė Vytautą, bet jis dėl to vis tik neskelbė Lenkijai karo. Karūnuotis jis

"Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kp. valdybos pareigūnės ir pareigūnai, už pasišventusią veiklą kuopos labai ir S-gos gerovei, Rugsėjo 8-sios dienos proga apdovanoti LŠS-gos Šaulių Žvaigždės medaliais. Iš k.: P. Malėta ir G. Kuzmienė. Viduryje kuopos pirm. E. Vengianskas, LŠST pirm. K. Milkovaitis, S-gos vicepirm. V. Išganaitis. Dešinėje: M. Gydienė ir V. Utara. Nuotr. P. Malėtos

taip pat neatsisakė, todėl karūnacijos iškilmes nukėlė į rugsėjo 8 dieną, o iki tol nesulaukęs karūnos, nauja karūnacijos diena paskyrė rugsėjo 29 d. Bet dėl lenkų pasieniuose apstatytą sargybą, delegacija ir iki tos dienos karūnos neatgabeno.

Taip Vytautui, didžiausiam Lietuvos valdovui, nebuvo lemta susilaukti karaliaus vainiko. Susijaudinimas ir nerimas pakirto jo sveikatą ir trumpai pasirgęs, 1430 metų spalio 27 dieną Vytautas mirė, turėdamas apie 80 metų amžiaus.

Yra nuomonių teigiančių, jog nesvarbu ar Vytautas buvo apvainikuotas ar ne. Svarbu yra faktas, kad to meto Europos valdovai pripažino ir vertino lietuvių Vytautą Didįjį kaip žymiausių tų laikų valdovą, vertą karūnos. Žinoma, su tokia nuomone galima nesutikti.

Dar tuoj po Vytauto mirties, mėgina ant savo galvos Lietuvos karaliaus vainiką užsidėti jo pusbrolis Švitrigaila. Tai taip pat ryški asmenybė, tragiška savo laikų intrigų auka. Deja, ir jam nepavyksta sukurti visai nepriklausomos Lietuvos valstybės. Lietuva lieka unijos saitais surišta su Lenkija, silpnėja ir vis sunkiau begali atsispirti prieš augančią Rytų galybę.

Per amžius lietuvių tautą kankino svetimųjų daromos skriaudos, svetimos okupacijos, nuolatiniai lietuvių turto plėšimai, jų kultūros vaisių naikinimai. Per amžius lietuvis kentėjo ir tik labai retai jų balsą išgirsdavo Vakarų pasaulis.

Gal mūsų tauta, savo istorine praeitimi ir būdo savybėmis, yra skirtinga nuo daugelio kitų tautų. Mūsų tautos lėtas, ramus ir konservatyvus būdas mus išskiria iš kitų. Kitų tautų istorijos žygiuose prasikiša būdingas grobuoniškas veržlumas, naujų priplėštinių plotų kėsiai. Tuo tarpu Lietuvos istorija pilna didvyriškų, garbingų savo žemės gynimo kovų dėl žūtūtinio savo tautos išlikimo.

Bet mokėdamas didvyriškai kovoti, lietuvis moka ir didvyriškai kentėti. Kentėti, kančioje kovoti ir išlaikyti savo tautinę tapatybę. Ne be reikalo didysis mūsų tautos dainius Maironis, dar anais priespaudos laikais sakė: "Nebeužtvenski upės

bėgimo, nors ji tekėtų ir pamažu". Jokios okupanto pastangos nepajėgs užtvenkinti lietuvių tautos tautinės dvasios ir laisvės kovos tėkmės.

Šiuo metu neturime karinės jėgos okupantui pasipriešinti. Tai mūsų pulkai, mūsų kovos pulkai yra patriotinės mūsų organizacijos. O mūsų ginklas — ištvermė, ryžtas, teisė ir teisingumas. Mūsų kovos ginklai: patriotinė spauda ir knyga, minios gatvėse, demonstracijos aikštėse ir demaršai pas vyriausybės narius bei kongresuose. Okupanto fizinis ginklas yra tik laikina priemonė. Bet amžina savisaugos priemonė yra aukšta žmogaus bei jo tautos kultūra, stipri dvasia, nepalaužiama moralė, tautinė savigarba ir gili meilė savo tautai.

Bet visa tai atsiekti gali tik tauta, kuri yra vieninga. Tautą galima prilyginti didelio vitrinos lango stiklui. Kada stiklas yra sveikas — nesutrūkęs, jis gali gana dideles vėtras atlaikyti. Bet kiekvienas įtrūkimas jį silpnina, kol galiausiai tų įtrūkimų atsiranda per daug ir stiklas neišlaikęs subyra.

Lygiai taip yra su tauta. Kol ji yra vieninga — ji yra ryžtinga ir galinga. Kai pradeda skaldytis į visokias partijas ir politines grupes, ji susilpnėja ir galiausiai subyra. Taip atsitiko su Lietuvos valstybe po Vytauto mirties. Taip yra su mumis šiandien čia, tremtyje.

Tik vienybė gali mus išgelbėti. Ne kiekvienas tautietis yra pajėgus būti vadovu ir ne kiekvienas tautietis turi progos ir galimybės didelius bei žymius laisvinimo darbus atlikti. Bet kiekvienas gali būti geras talkininkas, sugyvenamas tautos sūnus.

Prieš dvi savaites gavau laišką iš vieno šaulio, dar gana jauno žmogaus. Neminėsiu jo pavardės, nė iš kokio jis dalinio. Šis šaulys rašo, kad nuykęs į okupuotą Lietuvą, kaip šaulys, jautęs šventą pareigą aplankyti Lietuvos Šaulių Sąjungos steigėjo Vlado Pūtvio kapą ir kad tas apsilankymas kapinėse, sustojus prie S-gos įkūrėjo paminklo, privertė jį giliai susimąstyti. Jis jautėsi lyg ir žygdarbį atlikęs.

Tai tikras Lietuvos sūnus. Jis tuo savo pavyzdžiu jokių kalnų nenuver-

tė, bet koks gilus yra jo Tėvynės meilės supratimas. Štai koks turi būti tikras lietuvis patriotas. Šis šaulys, kurį asmeniškai pažįstu, nelaiko savęs jokių ultrapatriotu, o tik jaučiasi atlikęs gero tautos sūnaus ir šaulio pareigą. Tokiu būdamas, jis nesididžiuoja ir nekritikuoja kitų lietuvių, kurie to nepadarė ar mažiau turi progos prisidėti prie Tėvynės laisvinimo darbo. Jis nepriekaištuoja, neapkalba, nekaltina, nekelia nevienybės tarp įvairių tautiečių grupių. Jis tik tyliai, savo kuklume, padarė tai, ko kiti ten nuvykę nepadarė.

Jis savo laišką baigia šiais žodžiais:

"Mintyse parymojus prie Vlado Pūtvio kapo ir atviriau išsikalbėjus su kai kuriais dabartinės Lietuvos žmonėmis, pradėdi suprasti, kad tikrieji didvyriai yra jie, ir kokie mes maži esame prieš juos..."

Aš manau, kad prie šių laiško baigiamųjų žodžių nėra ko daugiau pridėti. Mano giliu įsitikinimu, dar mažesni yra tie, mūsų išeivijos lietuviai, kurie galvoja, kad juo daugiau sukels nesantaikos, juo daugiau išniekins ir apjuodins kitus, tuo daugiau jie bus nusipelnę tautai ir plačiau jiems atsidarys durys į išlaisvintą Tėvynę Lietuvą.

Manau, kad jie labai klysta, nes pavergta Tėvynė Lietuva laukia iš mūsų visų darnaus susiklausymo, tautinės drausmės ir vieningos kovos dvasios", — baigė prelegentas savo Rugsėjo 8-jai skirtos paskaitos mintis.

Po paskaitos, vėliavas išnešus, vyko meninė dalis, kurią atliko, paskaitęs keletą patriotinio turinio eilėraščių, "Vytauto Didžiojo" rinktinės kultūrinių reikalų ir meno vadovas V. Šadauskas.

Tuo buvo užbaigta šių metų Tautos šventės — Rugsėjo 8-sios minėjimo programa, kuriai užsibaigus, visi dalyvavę šauliai ir svečiai buvo pakviesti prie sesių skaniai pagamintų sumuštinų, kavos ir pyragų pasivaišinti. Po skanių vaišių ir malonaus pasižmonėjimo Čikagos šaulių tarpe visi su pakilia ir tautiniai patriotinė nuotaika skirstėsi į namus.

Vg.

STASYS GARLIAUSKAS

ŽVILGSNIS Į PILĖNUS

(Skaityta Detroito jūrų šaulių
kuopos bankete 1981.VII.4)

Šaulių idėjos kaip rytmečio šviesa:
Paveikia širdis, pakreipia kelius.
Tamošiūnas pasakė tvirtai ir tiesiai —
“Žengte marš . . .” pas “Butkaus” ar “Pilėnų”
šaulius!

Pradėjo suktis veiklos ratukas,
Nukasti kalną didį reikėjo.
Čia komandavo Vitkaus švilpukas,
Kai vyrai Pilėnams pamatus dėjo.

Ištryško šaltinis, rikiavosi medžiai,
Iškilo pastogė ir patogumai.
Lungys planavo finansus pradžiai,
Balsys šaudyklą — tautos saugumui . . .

Broliai ir sesės dirbo ir triūsė,
Net ežerėlį iškasti turėjo!
Nežinia, kada prie jūros ten būsi,
Jei burėms reikia šiandieną vėjo.

Šukys pastatė salę puikiausią —
Ir gramfoną ant spintos padėjo . . .
O žmonai paskyrė dalią sunkiausią;
Jinai su sesėm prie valgių budėjo.

Sesės-bitelės per kiauras dienas
Tarkavo bulves ir kugelį kepė.
Nebuvo laiko vaikščioti pievoj,
O pasimaudyt niekad neteko.

Vincas ir Petras biznį vis plėtė:
Galėjai gauti ko širdis trokšta.
Pasivaišinęs mūsų pilietis,
Jautė, kad sėdi Pilėnų bokšte . . .

Kad priešai supa iš visų pusių
Ir kiša panosėn durtuvą smailą
Šaukia sukaitęs — “Belaisviu nebūsiu!”
Į vandenį puola ieškoti laivo . . .

Mūsų Urbšaičiai tūkstančiais moja —
Kelkit paminklą vyrai į kalną!
Žuvę už laisvę tegu sapnuoja,
Kad kraštą vaduoti jau lipam į balną . . .

Abarius sukrovė po akmenėlių
Kad iš Pilėnų laisvė bylotų,
Kad žmonės, kur dėjo po tūkstantėlių
suminkštintų širdis visų “bagočių” . . .

Kad šaulišką laivą “Švyturio” bokštas
Pakreiptų į srovę tyrą ir gerą!
Tegu “teisėjai” meilės ištroškę,
Vardan teisybės sau kailį peria . . .

Jau trečias vadas Pilėnus valdo,
Aukštai pakilę vėliavos supas . . .
Jūreiviai rikiuojasi darbui ir maldai,
Kai laisvės prašo jų širdys ir lūpos . . .

“Stasio Butkaus” šaulių kuopos kapelionas, Šv. Antano parapijos Detroite klebonas kun. Alfonsas Babonas, atnašauja šv. mišias gražioje Sofijos ir Adolfo Vasiulių sodyboje prie Mančesterio, Michigane. Nuotr. Kazimiero Sragausko →

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos vadovai prie Romo Kalantos paminklo Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje. Iš kairės: J. Utara, J. Kernagis, N. Martinkus, vicepirm. P. Malėta, kuopos pirm. E. Vengianskas, E. Holtzas, A. Martinkus ir V. Zinkus. Nuotr. P. Malėtos

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos metinės šaudymo varžybos

Šaudymo sportas plačiai pasaulyje kultivuojamas, reikšmingą vagą išrėžęs ir nepriklausomos Lietuvos laikais tėvynėje, rado derlingą dirvą ir atsikūru-

soje Lietuvos Šaulių Sąjungoje Tremtyje. JAV-se, Kanadoje, Australijoje ir kt. veikiančiuose šaulių daliniuose vykdamas metinės veiklos programą, kasmet pravedamos ir šaudymo varžybos, sukeliančios didelį susidomėjimą narių tarpe.

Šios varžybos šaulių veikloje raginamos, skatinamos ir palaikomos. Tam entuziazmą sukelia varžybinis pradas bei mūsų iškiliųjų karių, šaulių veikėjų ir atskirų organizacijų skiriamos laimėtojams dovanos — pereinamos taurės. Šioje sporto

Rugpjūčio 23 d. “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos šaudymo varžybose LŠST šaudymo sporto vadovas V. Petrašiūnas, teisėjas S. Bernatavičius ir kuopos pirm. E. Vengianskas tikrina varžybų davinius. Nuotr. P. Malėtos

šakoje, nuo kitų dalinių, neatsilieka ir Čikagos "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopa.

Š.m. rugpiūčio 23 d., Cicero Medžiotų ir Meškeriotų Dr-jos ažuolyno šaudykloje, netoli Antioch, Ill., įvyko "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos 1981 metų šaudymo varžybos. Varžomasi buvo vyrų ir moterų grupėse, gen. št. plk. K. Dabulevičiaus ir LDK Birutės Dr-jos skirtoms pereinamosioms taurėms laimėti.

Vyrų grupėje buvo šaudoma LŠST nustatytais sąlygomis, iš 50 yardų atstumo, gulom, klupščiom ir stačiom. Pirmąją vietą ir plk. K. Dabulevičiaus pereinamąją taurę laimėjo V. Petrauskas, antroji vieta atiteko E. Holtzui ir trečioji vieta — Z. Dailidei.

Moterų grupėje buvo šaudoma palengvintomis sąlygomis, iš 25 yardų atstumo, gulom. Pirmąją vietą ir LDK Birutės Dr-jos pereinamąją taurę iškovojo G. Kuzmienė, antrąją vietą — S. Ripskienė ir trečiąją vietą — M. Dailidienė.

Varžybas sėkmingai suorganizavo kuopos šaudymo vadovas A. Martinkus, pravedė "Vytauto Didžiojo" rinktinės š. ltn. J. Balčiūnas, teisėjavo — Cicero "Klaipėda" jūrų šaulių kuopos š. S. Bernatavičius. Varžybų metu buvo atvykęs ir LŠST Centro Valdyboje einęs šaudymo vadovo pareigas š. V. Petrašiūnas.

Po įtemptų ir sėkmingų varžybų, labai gražiam orui esant, visi varžybų dalyviai, šeimų nariai ir svečiai, buvo pakviesti prie sesių gražiai paruoštų stalų užkandžiams, kurių metu kuopos pirmininkas E. Vengianskas, paskelbęs 1981 metų "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos šaudymo varžybų davinius, sveikino laimėtojus ir padėjo šias varžybas suorganizavusiam, pravedusiam bei teisėjavusiam. Taip pat išreiškė padėką ir Cicero Medžiotų bei Meškeriotų Dr-jos valdybai ir jos pirmininkui B. Slonskiui, leidusiems pasinaudoti šaudykla. Vėliau žodį tarė varžybas sėkmingai pravedęs ltn. J. Balčiūnas ir joms teisėjavęs S. Bernatavičius.

Visiems užkandžiaujančiam ir besivaišinančiam skaniais dalyvių suvežtais patiekalais, kuriais pasirūpino kuopos moterų vadovė A. Janušauskienė sesėms talkininkaujant, šaudyklos ažuolyne skambėjo darni lietuviška daina ir V. Zinkaus virkdomos armonikos garsai. Taip, keliolika valandų po šaudymo varžybų, smagiai gamtoje buvo pasižmonėta ir broliškai-seseriškai je dvasioje linksmam praleistas laikas. Vakarop, daukantėnai, nenoromis kas sau kirstėsi į namus...

J. š.

A.a. Stasė Cecevičienė, LŠST Moterų ir "Vytauto Didžiojo" Šaulių Rinktinės Moterų vadovė

MIRĖ STASĖ CECEVIČIENĖ

1981 m. rugpiūčio 30 d. mirė Stasė Cecevičienė, sulaukusi 69 m. amžiaus. Ji mokėsi Telsių gimnazijoje, vėliau lankė mokytojų seminariją. Dirbo Klaipėdos, Kauno ir Vilniaus paštų tarnyboje.

Su velione atsisveikinimas įvyko rugsėjo 2 d. Eudeikio šermeninėje, Čikagoje.

Atsisveikinimą pradėjo "Vytauto Didžiojo" šaulių rinkt. pirm. Vladas Išganaitis šiais žodžiais: "Man liūdna su velione, "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės moterų vadove, sese Stase, atsisveikinti.

Prabėga gyvenimas kaip vėjas, ir kaip lapą nuskina jį mirtis. Dažnai prieš mirtį žmogus gailisi savo klaidas pastebėjęs, bet veltui praleistas laikas jau nebusugrįš...

Galime būti tikri, kad sesei Stasei prieš mirtį neteko gailėtis, nes ji veltui laiko neleido. Iš visų jėgų ji dirbo Šaulių S-gos ir lietuviybės labui. Ir šiandien, stovint prie jos karsto, dar sunku mums mintimis aprėpti visą jos palikimo svorį. Bet nėra jokios abejonės, kad jos palikimas ir atlikti darbai Šaulių S-gai, o ypatingai "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinei yra dideli. Ji

ir palaužta sunkios, skaudžios ligos iki pat mirties, kol tik pajėgė kalbėti, visuomet domėjosi, rūpinosi šauliškais reikalais. Savo nueitą gyvenimo kelią, ji yra atžymėjusi gerais darbais.

Miela sese Stase, ilsėkis ramiai, nes Tavo vardas yra įamžintas Rinktinėje ir nebūsi niekad pamiršta.

Gilau liūdesio valandoje velionės sesės Stasės sūnui Jeronimui, Marčiai Merlin, anūkams Ketei ir Džimui, jos giminėms ir artimiesiems, o taip pat "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės nariams, sesėms ir broliams šauliams, reiškiau gilią užuojautą ir drauge su jumis liūdžiu".

LŠST pirm. Karolis Milkovaitis atsisveikino Šaulių S-gos vardu, "Vytauto Didžiojo" rinkt. mot. Vadovė Marija Dapkienė — "Vytauto Didžiojo" šaulių moterų, A. Regis — PTA Šv. Kazimiero liet. kapinių, J. Šlajus — Brighton Parko LB ir LF, S. Vanagūnas — Balfo, J. Indriūnas — Paštiniųkų S-gos, V. Galeckas — Brighton Parko namų savininkų dr-jos, Ed. Vengianskas — "Gen. Daukanto" jūrų šaulių kuopos ir karių ramovėnų vardu.

Algirdas Budreckas, atsisveikindamas "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės

ALGIRDAS BUDRECKAS

vardu, pasakė: "Netekome daug pasidaravusios "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinei, mielos, gerb. sesės Stasės. Ji daug metų buvo "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinėje moterų vadove ir paskutinės keletą kadencijų LŠST moterų vadove.

Jos nuopelnai ir darbai Šaulių S-gai yra neapskaičiuojami. Bet kokie suvažiavimai, kultūrinės stovyklos, rinktinės parengimai ir vakarai, buvo vadovaujami šaulės sesės Stasės ir kuo pavyzdingiausiai ir sėkmingiausiai paruošti ir pravesti. Velionė galėtų būti pavyzdžiu visoms sesėms šaulėms, kaip reikia tinkamai, atsidavusiai ir nuoširdžiai pravesti aukščiau minėtus darbus. Tai darbšti bitelė, kuri aukojo daug darbo valandų ir daug trūso, kad šaulių bet kokie parengimai būtų kuo geriausiai ir pasigėrėtinau atlikti.

Ruošiant ir puošiant nuosavus Šaulių Namus, jos daug padėta ne tik darbu, bet ir pinigais. Nuo įsigijimo Šaulių Namų, ji buvo vyriausioji šeimininkė iki amžinai neužmerkė akių.

Negana to, ji buvo filantropė-labdarė. Ji šelpė vargstančius lietuvius už geležinės uždangos. Ji pati viena yra išsiuntusi į Lietuvos Suvalkų Trikampį virš 200 siuntinių, kurie jos pačios buvo surinkti. Ji apmokėdavo tų siuntinių persiuntimo išlaidas.

Ar turime mūsų šaulių tarpe daugiau tokių geradarių ir tiek daug nusipelnusių asmenų?

Tai reto gerumo ir tiek nusipelnusios sesės šaulės Stasės atlikti darbai. Šaulių S-ga įvertindama velionės darbus, buvo ją apdovanojusi šaulių garbės žymenimis.

"Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės vardu, su dideliu gailesčiu ir liūdesiu atsisveikindamas, sakau paskutinį Tau Stase, sudiev, o sūnui ir jo šeimai reiškiu nuoširdžią užuojautą".

Sekancią dieną už jos sielą įvyko bažnyčioje gedulingos pamaldos. Po to, velionės palaikai buvo nulydėti amžinam poilsiui į Šv. Kazimiero lietuvių kapines. Po trumpų apeigų, rinkt. pirm. V. Išganaitis perdavė nuimtą nuo velionės karsto lietuvišką Trispalvę velionės sūnui pareikšdamas, kad ją gerbtų, saugotų ir išlaikytų lietuviybės simboliu.

Jis pabarstė velionės karstą gintarais, kad jie pasilikėtų kartu su ja ir bylotų tėvynę Lietuvą.

Šermeninėje, bažnyčioje ir kapuose, visur prie jos karsto stovėjo šaulių garbės sargyba. Laidotuvių apeigose dalyvavo 4 šauliškos vėliavos.

Atsisveikinimą ir visas šauliškas laidojimo tradicijas atliko "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės pirm. Vl. Išganaitis.

Algirdas Budreckas

ŠAULEI AMŽINYBĖN IŠKELIAVUS

(Vietoj nekrologo Stasei Cecevičienei)

Naktis, kai saulė nusileido,
Su saule rytas vėl nubus.
Naktis tamsi, kaip ta mirtis,
Velionės darbai karste nežus.

Kai po šalnų pradės žydėt alyvos,
Mes prisiminsim visi Tave.
Esi mums šviesi, kaip ta aušrinė,
Po tamsios nakties liūdnos.

Mirtis, nelyg rudenio ašara,
Blizga tarp krintančių lapų.
Liko Tavo gyvenimo knyga —
Gerų darbų prirašyta beribė lapų.

Žinau, kad nuoširdžiai, Stase, dirbai,
Kad būt' laisva mūs Lietuva.
Pagarbiai lenkiu savo galvą
Šaulių sargybai gerbiant Tavo grabą.

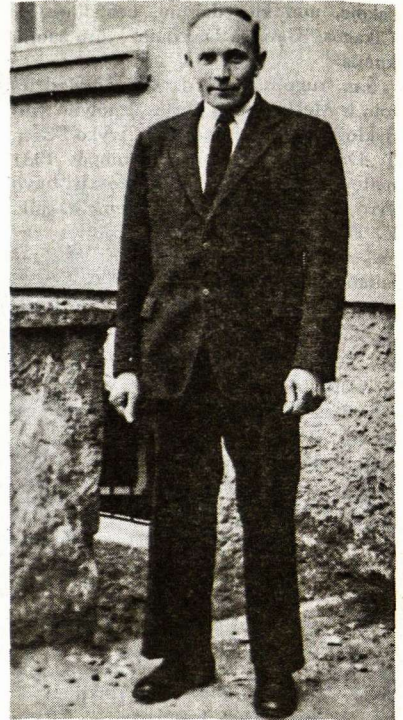
Šaulę Stasę visad prisiminkim,
Broliai ir sesės, šauliai.
Garbės vainiką jai supinkim
Už darbus Šaulių Sąjungai.

A.A. IGNAS ALIMAS

Kas metai Cicero jūrų šaulių kuopa "Klaipėda" netenka vieno, o kartais ir dviejų narių. Vienas po kito iškeliauja į amžinybę. Kuopos gretos retėja, o naujų narių mažai teatvyksta.

1981 m. liepos 25 d., po sunkios ligos mirė Ignas Alimas. Velionis buvo pašarvotas Vasaitis-Butkus šermeninėje, Cicero, III. "Klaipėda" jūrų šaulių kuopa pastatė prie karsto tautinę ir kuopos vėliavas, o uniformuoti šauliai nešė garbės sargybą. Kuopos pirm. Juozas Mikulis, atsisveikindamas su a.a. Ignu, suglaustai paminėjo jo patirtus vargus, prievarta išvežtam iš gimtinio krašto, ir gyvenimą JAV. Į šaulių kuopą jis įstojo 1973 metais.

Liepos 28 d. iš ryto šauliai vėl pastatė garbės sargybą prie karsto. Sukalbėjus paskutinės maldas, laidotuvių direktorius pakvietė pirmiausia šaulius atsisveikinti su a.a. Alimu. Šv. Antano parapijos bažnyčioje už velionio sielą buvo atnašaujamos gedulingos mišios, celebriuojant trims kunigams. Mišių metu solo giedojo solistė Roma Mastienė. Pamokslą pasakė kuopos kapelionas A. Rutkauskas. Iš bažnyčios Ignas Alimas buvo nulydėtas į Šv. Kazimiero lietuvių kapines. Pasibaigus apeigoms, visi laidotuvių dalyviai buvo pakviesti į Vl. Birkulčiaus svetainę užkandžiams. Laidotu-

A.a. Ignas Alimas, "Klaipėda" jūrų šaulių kuopos, Cicero, narys

vių vadovas, velionio giminaitis Zigmantas Smilga, nuoširdžiai padėjo kuopos šauliams už aktyvų dalyvavimą laidotuvėse.

A.a. Ignas Alimas gimė 1900 m. gruodžio 31 d. Luknėnų km., Plungės valsč., Telšių apskr. Vedęs, įsikūrė Luknėnų kaime, nedideliame, bet tvarkingame ūkyje. Svarbiausia Igno specialybė ir užsiėmimas buvo motorizuotos kuliamos mašinos, kuriomis aptarnaudavo kelis aplinkinius kaimus. Alimas taip pat buvo pasistatęs modernišką garo pirtį 30-čiai žmonių, kuria naudodavosi ne tik šeimos nariai, bet ir apylinkės gyventojai. Au-gino du sūnus. 1944 metų pavasarį Ignui dviračiu atvažiavus į Plungę, vokiečių buvo prievarta paimtas ir išvežtas apkasų kasti. Jo žmona, Stasė Žvirzdinaitė, mirė okupuotoje Lietuvoje 1948 metais.

Jei ne tas priverstinis tėviškės palikimas, gal a.a. Igno kūnas šiandieną il-sėtūsi gimtojoje žemėje, žaliame žemaičių krašte.

Karui pasibaigus, Alimas gyveno Regensburgo, vėliau Scheinfeldo pabėgėlių stovyklose Vokietijoje. Į Ameriką atvyko 1950 metais ir visą laiką gyveno Cicero. Dirbo CECO Steel korporacijoje, iki išėjo į pensiją. Siuntiniais šelpė savo okupuotoje Lietuvoje likusius sūnus.

Ap. Skopas

KRISTIJONO DONELAIČIO SUKAKTIES REIKŠMĖ

L.Š.S.T. Centro Valdybos premijuotas (1 premija)
straipsnis

VIKTORAS KAROSAS

(K. ŠIRVĖNAS)

Prasidėjusi minėjimų banga, skirta Kristijono Donelaičio 200 metų mirties sukakčiai atžymėti, pasiekė veik kiekvieną lietuvių gyvenamą užkampį. Šis reiškinys tuo labiau įsidėmėtinas, nes dar 1964 m. visa lietuvių tauta iškilmingai atžymėjo mūsų tautos didžiojo poeto 250 metų gimimo sukaktį. Garsas apie poetą nusklido toli už Lietuvos ribų. Jo vardas buvo gretinamas su didžiausiais pasaulio meno kūrėjais. Žymaus lituanisto Jurgio Lebedžio K. Donelaitis buvo pripažintas lietuvių tautos genijum. Donelaičio raštai buvo verčiami, pradedant pirmuoju L. Rėzos leidiniu, į svetimas kalbas ir neseniai buvo išleista jo poema "Metai" japonų kalba.

Vien per pirmuosius Donelaičio jubiliejinius metus buvo paskelbta per 1500 straipsnių, studijų ir veikalų, skirtų Donelaičio reikšmės nagrinėjimui. Ta proga jo atminčiai Vilniaus un-to rūmose buvo pastatytas bronzinis paminklas ir nepersenai kitas įspūdingas paminklas atidengtas Klaipėdos miesto centre. Lietuvių tautos mylėtojų pastangomis tapo atstatyta per karą sugriauta Tolminkiemio bažnyčia ir surasti poeto palaikai. Pakartotinai išleistas pilnas Kr. Donelaičio raštų rinkinys ir tikimasi per antruosius poeto sukaktuvinius metus dar plačiau paminėti jo atminimą ir nuodugniau įsigilinti į jo poetinį ir idėjinį palikimą, nes tik dabar, praslinkus 200 metų nuo jo mirties, ima atsiskleisti poeto genijus ir jo didelė reikšmė lietuvių tautos dabarčiai ir ateičiai.

Kaip kiekvieno genijaus, taip ir Donelaičio, kelias į lietuvių tautos sąmonę buvo itin vargingas ir prieštaringas, nes ir po šiai dienai neįstengžiama jį pilnai suprasti. Mirė jis 1780 m. vasario 18 d. Tolminkiemyje, kur tarnavo kunigu per 37 metus, bet jo sukurta epinė poema "Metai" buvo L. Rėzos išleista tik 1818 m., taigi veik po 40 metų. Per tą laiką, kaip sprendžiama iš poeto išlikusių laiškų ir kitų davinių, yra dingę kiti poeto kūriniai, jo sukurtos giesmės ir bent viena kompozicija fortepijonui.

Nors pirmasis Donelaičio raštų leidinys, su

Dail. Stasio Ušinsio vitražas, Kristijonas Donelaitis

L. Rėzos vokišku vertimu ir reikšmingu įvadu, buvo sulaukęs vokiečių literatų sluoksniuose gražaus atsiliepimo ir taip pat entuziastiško Adomo Mickevičiaus ir Simano Daukanto įvertinimo, bet tik praslinkus pusamžiui, 1865 m. akad. A. Schlei-cher paruošė antrąjį Donelaičio raštų leidinį Rusijos Mokslo Akademijai, "kaip parengiamąjį darbą į tolimesnes studijas lietuvių ir slavų kalbų ryšiams tirti".

Panašiais sumetimais, kalbotyros tikslams, Vokietijoje prof. G.H.F. Nesselmann 1869 m. pirmą kartą išleido gerai paruoštą pilną Donelaičio raštų rinkinį. Lietuviai Amerikoje tik 1897 m. išleido "Kristijono Donelaicio Rasztus" ir po spaudos atgavimo, Ignas Šlapelis Vilniuje 1909 ir 1914 metais pakartotinai išleido Donelaičio raštus. Baigiantis Lietuvos nepriklausomybei 1940 m. buvo gražiai išleisti poeto raštai, kurie buvo pakartoti tremtyje.

Iš to matome kaip lietuvių tauta, veik per pusantrą šimtmečio mažai tesidomėjo savo didžiausiu poetu, jau nekalbant apie tai, kad nebuvo jam ruošiami sukaktuviniai minėjimai, statomi paminklai ar šiaip jis atžymėtas rimtesnėmis studijomis.

Nuo 1964 m., minint Donelaičio 250 metų gimimo sukaktį, ypač tėvynėje ir mažiau išeivijoje, Donelaitis staiga iškilo visu savo poetiniu didingumu, bet jo dvasinis palikimas buvo menkai suprastas. Dabar, antru kartu minint Donelaičio 200 metų mirties sukaktį, imama nuodugniau gilintis į poeto dvasinį ir idėjinį palikimą.

Prieš svarstant šį klausimą, tektų atkreipti dėmesį į kai kuriuos faktus ir reiškinius. Visų pirma, kaip galėjo Donelaitis iškilti tarybinėje Lietuvoje, kuomet jo visi raštai yra persunkti krikščioniška dvasia ir yra pilni griežtų pasisakymų prieš plintančią bedievybę, taikomų ne vien dvaro "didponiams", bet ir kaimo "biedžiams", kada "Metuose" skaitome tokius žodžius:

*Ak broleliai, ak, išbuskim irgi pajuskim
Kaip visur išsižioję peklos plyšta bedugniai
Ir kaip pekliškas razbaininks mūsų gadyne
Su savo mokslais velniškais sudūkina visą.*

(RG, 869-72)

Šie žodžiai buvo Donelaičio taikomi anuomet plintančiam liberalizmui ir laisvamanystei, bet dar didesniu smūgiu jie kerta dabartiniam komunizmui ir ateizmui. Bendrai visas "Metuose" aprašomas vargingas būrys gyvenimas, kolonistų antplūdis, nutautinimas, panieka vietos lietuvininkui — duriančiai primena dabartinę okupuotos Lietuvos padėtį. Nežiūrint šio veriančio akį ir protą panašumo, tarybinių ideologų ir mokslininkų Donelaitis tapo iškeltas į pačias kūrybines viršūnes ir jo vertinimas keliamas į naujas pakopas. Kaip suprasti šį paradoksą?

Antras, nemažiau mįslingas, klausimas kyla, kuomet visuose Donelaičio raštuose, įskaitant jo privačius laiškus ir Metrikų knygoje išlikusius autoriaus įrašus, niekur nėra vienu žodžiu neužsimenama apie Didžiąją Lietuvos Kunigaikštiją, jos didingą praeitį ar apie įvykusį, jam dar gyvam esant, pirmąjį Lietuvos-Lenkijos valstybės padalinimą. Tas faktas tuo labiau įdėmus, nes Tolminkiemio parapija ties Vištyčiu rubežia vosi su D.L.K. Tiesą pasakius, Donelaitis savo raštuose bendrai vengė politikos ir istorinių įvykių, nepaminėjęs savo "Metuose" net Septynerių Metų karo, nors jam pačiam ir būrams teko skaudžiai išgyventi tą laikotarpį.

Prasidėjęs tautinis atgimimas Didžiojoje Lie-

tuvoje rėmėsi D.L.K. istorijos prikėlimu, iš kurios buvo semiamas tautinis sąmoningumas ir dvasinė stiprybė. Niekio panašaus nematome Donelaičio raštuose ir visoje jo veikloje. Nors poetas vienoje vietoje sušunka: "Ak, kur dingot jūs lietuviškos gadynelės, kaip dar prūsai vokiškai kalbėt nemokėjo". (RG, 775-6), bet Donelaitis neieškojo praeityje dvasinės atgaivos ir stiprybės lietuvių tautos kovai už savo išlikimą ir ateitį.

Kr. Donelaičio poetinis genijus subrendo Reformacijos idėjų poveikyje. Tos idėjos diametriškai skyrėsi nuo jo amžiuje užviešpatavusių D.L.K. kontreformacijos idėjų, kas ir sudarė didžiausią dvasinę prarają tarp Mažosios ir Didžiosios Lietuvos, nusitęsusių iki mūsų laikų.

Antra vertus, Donelaitis nereiškė mažiausių sentimentų išlikusioms pagonybės apraiškoms, kurias jis smerkė visa savo poetinio žodžio galia, kas dažnai sutinkama "Metų" aprašymuose. Poemoje skaitome sekančias eilutes apibūdinančias pagonybės praeitį ir jos reikšmę dabarčiai:

*Kaip pirm to lietuvininkai buvo pagonai
Ir savo dievaičius iš strampų pasidarę
Ir po medžiais ant virvių pasikorę gyrę,
Tai jie rods dar taip, kaip mes, nepažindami*

Dievą,

Daug nešvankių ir durnų daiktų prasimanę.

(VD 535-39)

Dėl šios priežasties netgi dr. J. Basanavičius smerkė reformaciją, kuri pagrindinai sunaikinusi Prūsijoje senovės lietuvių religijos dvasinį ir kultūrinį palikimą, ant kurio aušrininkai statė tautiniam atgimimui idėjinis pagrindus.

Tolygiai Donelaitis niekur savo raštuose, netgi privačiuose laiškuose, neminėjo blogu ar geru žodžiu katalikybę, vartodamas vien krikščionybės terminus, netgi neminėdamas evangeliko ar protestanto vardo. Vistiek jis religiniai liko svetimas ir tolimas katalikiškai Lietuvai.

Iš to suprantama, kodėl Donelaitis nebuvo pamiltas tautinio atgimimo romantikų ir aiškiai ignoruojamas katalikų intelektualų, ieškojusių savo gyvybinių šaknų pagoniškos ir katalikiškos Lietuvos praeityje. Netgi Lietuvos nepriklausomybės metais Kr. Donelaitis buvo paliktas mokykloms skirtose chrestomatijose, vien dėl savo kūrybinio originalumo ir poetinės išraiškos grožio.

Visai nepripuolamai, Donelaičio iškilimas lietuvių tautoje, sąryšyje su jo 250 metų gimimo sukaktimi, sutapo su II Vatikano Susirinkimu ir Chruščiovo paskelbta koegsistencijos politika, nes šie didieji istoriniai posūkiai pralaužė nuo amžių susidariusias dvasines užtvaras su protestantiškuo-

ju pasauliu, kuris sudaro Vakarų demokratijų kamieną.

Pralaužus užtvartas, Kr. Donelaitis iškilo lietuvių tautoje, tiek tėvynėje, tiek išeivijoje, į pačias poetinės kūrybos viršūnes, nustelbęs veik visus tautinio atgimimo ir nepriklausomybės laikotarpio rašytojus ir poetus. Bet jo kūrybinis palikimas, dėl kurio vyksta kieta kova tarp tarybinių ir išeivijos kultūrininkų, paskendo prieštaravimuose ir labai skirtingose interpretacijose, aiškinant jo dvasinį ir idėjinį palikimą.

Iki šiol vyravo maždaug bendro pobūdžio pažiūra, kad Donelaitis buvęs tik būrų poetas, pavaizdavęs epinėje poemoje „Metai“ skurdžią baudžiauninkų nedalią, išskirdamas juose „viežlybiuosius“ nuo „nenaudėlių“, bet visumoje priešpastatęs jų darbštumą ir moralinę tvirtybę prieš engiantį dvarą ir jo tarnus, atsižymėjusius savo tinginiavimu, suktumu ir žiaurumu. Pasmerkęs kolonizavimo ir nutautinimo politiką bei kolonistų atneštas neigiamybes, jis priešpastatė lietuvininkų žmoniškumą ir tautinę savigarbą, tuom padėjęs tautinio sąmoningumo pradus.

Visą būrų gyvenimo eigą jis atvaizdavo kintančių metų laikų fone, kurie daugiausia lėmė patį natūralaus žmogaus gyvenimo būdą ir visa tai išreiškė ne savo, bet pačių būrų pasisakymais ir jų veikla. Tokiu būdu Donelaitis sukūrė visai originalią epinę poemą „Metai“, kurios meniniam apipavidalinimui panaudojo klasikinį hegزامetrą.

L. Rėza išleidęs „Metus“, kad ir kiek sutrumpintus, savo įvadiniame žodyje, vokiečių kalba rašė: „Kūrinio mintys yra teisingos ir gilos, jausmai ir nuotaikos, kurios jame vyrauja, — kupinos aukštos moralės, šeimos dorybių bei tėvynės meilės, palyginamai — natūralūs ir taiklūs, aprašymai — gyvi, visas pasakojimas — vaizdingas, įterpti pamokymai — trumpi ir taiklūs, žodžiu, visas veikalas sukurtas tomis įkvėpimo akimirkomis, kai poetas genijaus sparnais pakyla į tiesos ir grožio karalystę. Juo labiau mūsų poetu reikia stebėtis, kad jis, neturėdamas jokio pavyzdžio, vien savo talento jėga tegalėjo iškilti ir pats turėjo prasiskinti sau kelią.“

„Mūsų poetas, kuris sugeba panaudoti visus lietuvių kalbos resursus, stebina kalbos žinovus išraiškos dailumu, jėga ir žodingumu... Visuose šiuose subtiliuose kalbos niuansuose slypi originalumas, kurį iš tikrųjų, neįmanoma pamėgdžioti“.

Šioje Rėzos įvadinėje pastraipoje duota pilnutinė įžvalga į Donelaičio genijaus charakterį, kurio mintys nerado veik per du šimtmečius pilno pripažinimo ir supratimo lietuvių tautoje.

Tolygiai, Donelaitis nesudarė impulso atitinkamai literatūrinei srovei susidaryti lietuvių literatūroje, nes jo dvasinės ir idėjinės mintys didele dalimi buvo giliai paslėptos kūrinio formoje, ko nesugebėjo literatūros kritikai pagauti ir atskleisti. Panašiai didieji Renesanso menininkai, ne tiek Biblijos tematikoje, kiek savo sukurtoje meno išraiškoje, reiškė ir skleidė humanizmo idėjas.

Minint Donelaičio 250 metų gimimo sukaktuves Lietuvoje, tarybiniai literatūros kritikai žvelgė į poeto idėjinį palikimą marksizmo-leninizmo požiūriu, keldami aikštėn valstiečių klasinį sąmonėjimą ir jų kylančią kovą prieš visą feodalinę sistemą. Jie teisingai pažymi, kad feodalizmo sąlygomis negalėjo vykti tautinis sąmonėjimas, kuris prasidėjęs su tuo momentu, kai valstiečiai Reformacijos poveikyje ėmė dvasiniai laisvintis iš baudžiatvėnės priespaudos ir pajusti savo žmoniškąją vertybę.

Tačiau, anot L. Gineičio, parašiusio stambų veikalą „Kristijonas Donelaitis ir jo epocha“, „Donelaitį ribojančiai veikė per mokyklą uoliai skiepyta religinė ir feodalinė absoliutinės monarchijos ideologija, protestantų pastoriaus pareigos ir padėtis“. (215).

Šioje vietoje tenka pabrėžti, kad veik visi Donelaičio kritikai, tiek tarybiniai, tiek išeivijos, prikerkia Donelaičiui pietizmą, kurio idėjomis ir dvasia buvę persunkti „Metuose“ didaktiniai pamokymai ir moralės skiepijimai. Peržvelgę visus Donelaičio raštus, imtinai iki privačių laišku ir užrašų, niekur neužtikiname mažiausios užuominos apie pietistus. Poeto pomirtiniame nekrologe, parašytame precentoriaus K.V. Schultzo, buvusio jo ilgamečio bendradarbio, tarp kitko trumpai pasakyta: „Be to (buvo) sąžiningas neiškreipto krikščioniško mokslo gerbėjas ir mokytojas“. Taigi nepasidavęs nei sektantizmui nei Apšvietos skleidžiamam skepticizmui ir liberalizmui.

L. Gineitis teisingai pažymi, kad „apšvietą pietizmas smerkė su didžiausiu atkaklumu, kartu pietistai boikotavo ir meną, kaip „piktosios dvasios išmonė“. Nebuvo išskiriamas ir liaudies menas. Pietizmo įsigalėjimas Rytų Prūsijoje buvo didelis smūgis lietuvių tautybės etnografiniam savitumui... pietistai žalingai veikė ir į pasaulinę Rytų Prūsijos lietuvių literatūrą“ (56).

Iš kur tuomet Donelaitis sėmė savo kūrybinę galią? Į tai veik vienu balsu atsako visi literatūros kritikai — iš lietuviškos liaudies, iš kurios pats poetas buvo kilęs ir kunigaudamas Tolminkiemio parapijoje buvo visa savo siela ir meile suaugęs su ja. Ties šia pažiūra verta sustoti, nes ji yra paviršutiniška ir klaidi, užker-

tanti suprasti Donelaičio kūrybinį genijų ir jo paliktą dvasinį ir idėjinį palikimą.

M. Gorkis gal geriausiai reprezentuoja liaudinę filosofiją, kuri, nežiūrint ideologinių prieštaravimų tarp tarybinių ir išeivijos literatūros žinovų, savo esmėje yra labai artima. Gorkis rašo: "Liaudis — yra ne tik jėga, kurianti visas materialines gėrybes, ji — vienintelis ir neišsemiamas dvasinių vertybių šaltinis... Geriausi didžiųjų visų šalių poetų kūriniai yra pasemti iš liaudies kolektyvinės kyrybos lobyno" (Raštai, XVIII t.).

Štai kur ieškoma Donelaičio kūrybos šaknų, gal tik su tuo skirtumu, kad tarybiniai kritikai daugiau dėmesio kreipia į socialinius momentus ir bręstančią klasinę kovą, o išeivijos — į tautinį sąmonėjimą ir kovą prieš svetimą priespaudą.

Bene pirmas išeivijoje dr. F. Jucevičius išskyrė tautinę kultūrą nuo liaudinės, kuri gali patarnauti, bet nebūtinai, kaip savotiška žaliava nacionalinės kultūros ir literatūros kūrybai. Kas tai panašaus pirmu sykiu pasigirdo ir tarybinėje kritikoje. Alg. Radzevičius, sąryšyje su Donelaičio 200 metų mirties sukaktimi, paskelbė intriguojantį straipsnį: "Ar buvo Renesansas lietuvių literatūroje?" Ten skaitome:

"Nekalbama apie Renesanso epochą lietuvių literatūros raidoje. Renesanso epochos negalima įsivaizduoti be nacionalinės literatūros kalbos, kurią tik ji ir įstengė sukurti — duodama pradžią nacionalinėms kultūroms apskritai. Reštijos lietuvių kalba atsiradimas, kaip žinoma, yra neatskiriamai susijęs su Reformacijos judėjimu, pagimdžiusiu pirmąją lietuvišką knygą — Mažvydo "Katechizmą" 1547 m. Nuo šios istorinės datos prasideda tikrasis lietuvių literatūros formavimasis, trukęs daugiau kaip du šimtmečius ir galutinai pasibaigęs su Donelaičio "Metais".

Toliau A. Radzevičius rašo:

"Svarbu neužmiršti, kad per religines pirmųjų lietuviškų raštų autorių pastangas, silpniau ar stipriau, prasimuša būdingos Renesanso epochos tendencijos ir siekimai — tautinės ir žmoniškos savigarbos brendimas, gimtosios kalbos teisių gynimas, realaus liaudies gyvenimo atspindžiai"...

"Renesansas iškėlė individualybę, išskirtinumą iš gamtos ir savo vertės supratimą. Donelaitį domina tautinis, socialus ir žmogiškasis lietuvių liaudies prabudimas, jo vadavimasis iš dvasinės viduramžių priespaudos"...

"Valstietis poemoje ne aklas dieviškosios valios vykdytojas, ne dulkė ir ne kormis, jis jaučia savo moralinę vertę ir dažnai pranašumą prieš ponus, prieš svetimtaučius kolonistus..."

jam suteiktas būtinas asmeninės laisvės minimumas... Iš čia svarbus žmogaus vertinimo poemoje matas — "viežlybumo", t.y. garbingumo, tau-rumo kriterijus".

"Tad Donelaitis, kuris užbaigė ir į dideles menines aukštumas iškėlė josios amžių literatūros raidą, prasidėjusią su Reformacijos judėjimu, manytume, galutinai išsprendė tuos pačius uždavinius, kuriuos Vakaruose realizavo Renesanso literatūra" (Literatūra ir Menas, Nr. 24, 16.VI. 1980).

Pateiktos ištraukos iš Radzevičiaus straipsnio, kuris vėliau sulaukė piktos kritikos tame pačiame "L. ir M." žurnale, įrodo, kad pagaliau atsiranda lietuvių tautoje literatūros žinovų, kurie vakarietišku požiūriu įstengia suprasti ir atidengti gilius Donelaičio idėjas, nepastebėtas tautinio atgimimo pradininkų ir nesuprastas katalikiškų ideologų. Radzevičius nekalba apie kokį tai pietizmo poveikį ar liaudies kūrybos įtaką, bet aiškiai apie Reformacijos idėjų įsikūnijimą pačioje poemoje. Tuo pačiu, Radzevičius pirmas išaiškino Liudviko Rėzos įvadiniame žodyje pasakytą mintį: "poetas genijaus sparnais pakyla į tiesos ir grožio karalystę".

Tenka konstatuoti liūdną faktą, kad daugiausia Donelaičio kritikai ir tariami žinovai temato jo raštuose, kartais iki smulkmenų, pateiktus poeto vaizdus ir faktus, bet neįstengia atskleisti meninėje kūrinyje paslėptas idėjas, kurios ir apsprendė Donelaičio dvasinio palikimo nemarumą ir reikšmingumą mūsų laikams. Kiekvienas literatūros žinovas privalėtų suprasti, kad didžiuosiuose meno kūriniuose, idėjingumas yra paslėptas pačioje meno išraiškos formoje, nes menininkas siekia pasiekti ne žmogaus protą, bet jo sielą, kurioje gema ir formuojasi žmogaus asmenybė, charakteris, idealizmas ir kitos dvasinio gyvenimo apraiškos.

Atiduodami šioje vietoje pagarbą A. Radzevičiui, turime priminti, kad visai panašiomis mintimis, kalbant apie Lietuvos reformacijos dvasinį ir kultūrinį palikimą, jau daug kartų buvo rašyta lietuvių išeivijos protestantiškoje spaudoje ir išleistose Devenių Kultūrinio Fondo knygose, kuriose Donelaitis buvo paminėtas, kaip vienas iš Reformacijos idėjų reiškėjas.

Turime pasidžiaugti, kad panašios sampratos, visai nepriklausomai nuo lietuvių protestantų pareiškimų, gimsta tarybinėje Lietuvoje, kur viešpatauja socrealistinis dogmatizmas ir liaudiškumo kultas, kai tuo tarpu išeivijoje tebeklesti romantizmas, liaudinis sentimentalizmas ar viduramžinė pažiūra į meną.

Nors Lietuvos reformacijos palikuonys, atsidūrę Vakaruose, gavo betarpiai susipažinti su Renesanso, Humanizmo ir Reformacijos idėjomis ir jų poveikiu susidarant Naujųjų Amžių epochai, tačiau dėtos pastangos paveikti lietuviškos išeivijos galvosena, liko be didesnės sėkmės. Susidaro savotiškas paradoksas, galimai A. Radzevičiaus keliamos mintys gal pasieks bent liberalinius išeivijos literatūros kritikų, kurie įstengs ateityje paruošti rimtas studijas apie Donelaitį, jo epochą ir bendrai vakarietiškomis kategorijomis peržvelgs visą Lietuvos istoriją ir jos dvasinį ir kultūrinį palikimą.

Grįžtant prie temos teks aptarti, kaip Reformacijos idėjos rado atspindį Donelaičio kūryboje. Donelaitis buvo baigęs Karaliaučiuje humanistinę kolegiją ir Albertino un-tą, kame originaliom kalbom buvo susipažinęs su antikiniaiis klasikais, iš kur pasėmė literatūrinės kalbos formas, kurių dvasioje kūrė lietuvių tautinę raštiją, perdirbdamas iš liaudies tautosakos paimtą gyvąjį lietuviškų žodį. Jei Donelaitis būtų atpasakojęs vien kaimo buitį, kaip tai matome pas Žemaitę ir kitus Didžiosios Lietuvos rašytojus, tai niekuomet nebūtų tapęs didžiuoju poetu, o tuo labiau genijum.

Donelaitis buvo baigęs teologijos mokslus ir paruoštas skelbti Reformacijos idėjas liaudžiai.

Kaip kunigui ir poetui buvo svarbu, kad visai naujos idėjos, sampratos apie gyvenimą, moralės dėsniai būtų perteikti liaudžiai suprantama kalba, kurioje trūko daug žodžių naujoms sąvokoms išreikšti. Be to, vartojant tuos pačius liaudyje vartojamus žodžius, kaip dangus, žemė, mėnulis, žvaigždės, saulė, pasaulis ir tūkstančiai kitų, reikėjo jiems priduoti visai kitą prasmę. Šiame kultūrinimo procese liaudies kalba palaiapsniui persiformavo į literatūrinę kalbą, kuri savo keliu jau išeidavo iš tarminių rėmų ir tapdavo visos tautos bendrine kalba.

Tuo būdu ne liaudis, bet neskaitlingas lietuvių mokytų žmonių elitas, tame skaičiuje ir sveitintaučiai, padėjo pagrindus lietuvių tautinei ir literatūrinei kalbai. Šis procesas glaudžiai rišosi su Reformacija, nes pastaroji reikalavo skelbti Dievo žodį gimta kalba. Tokiu būdu, anot M. Biržiškos pasakymo, "Reformacija tapo lietuvių kalbos motina".

Tačiau Reformacija būtų buvusi neįmanoma be pirma pasireiškusiu Renesanso ir Humanizmo sąjūdžių, kurie paruošė pirminę dirvą nacionalinėms kultūroms ir literatūroms pasireikšti, atsiremdami į antikines graikų, lotynų, o per Reformaciją, ir į hebrajų kalbas, kurių dėka buvo susipažinta su klasikine kultūra.

(Bus daugiau)

Gintaro įlanka ties Juodkrante, Neringoje

SAVANORIO UŽRAŠAI

II DALIS

(*Netolimos praeities atsiminimai*)

(*Pradžia KARIO Nr. 1*)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

1928 metai slinko prie pabaigos. Turėjau tarnybinių reikalų pas divizijos intendantą mjr. V. Šnirą, kurio įstaiga buvo III pėstininkų divizijos štabe. Besikalbant su intendantu į kambarį įėjo III div vadas plk. O. Urbonas. Jam prisistačiau ir atraportavau reikalą. Divizijos vadas pasklausė kaip čia atsiradau iš Kauno. Paaiškinau, kad jau pusmetis suėjo kaip esu prikemandiruotas prie intendantūros sandėlio ir einu viršininko pareigas. "Tai kodėl neužsiregistravai įguloje?" — paklausė div. vadas. Neturėjau į tai ką atsakyti. Tik dabar sužinojau, kad div. vadas kartu yra ir Šiaulių įgulos viršininkas, o kiekvienas apsigyventi atvykęs karininkas turi įguloje užsiregistruoti. Be to, plk. O. Urbonas pranešė malonią žinią, kad nauju kariuomenės intendantu yra paskirtas int. plk. K. Navakas, o buvęs kar. intendantas int. plk. J. Sutkus paskirtas Tiekimo viršininku. Ši žinia mane smagiai nuteikė. Sustiprėjo viltis sugrįžti į Kauną. Naujo kar. intendanto plk. K. Navako asmeniškai nepažinau, tik buvau girdėjęs iš kitų, kad jis stipri asmenybė ir pareigingas karininkas.

Netrukus buvo gauta įsakymas, kad esu atšaukiamas iš komandiruotės į int. sandėlį Šiauliuose ir turiu grįžti į kar. Intendantūrą.

ATGAL Į KAUNĄ

Su įsakymu grįžti į Kauną buvo nurodyta — pareigas ir int. sandėlį perduoti III diviz. intendantui mjr. V. Šnirai. Tai atlikau 1929 m. sausio mėn. pradžioje.

Maždaug po pusmečio atsiveikinau su Šiauliais ir sugrįžau vėl į Centrinę Kariuomenės Intendantūrą Šančiuose. Čia sužinojau, kad įsakymą grįžti davė karo intendanto padėjėjas plk. inž. Acus-Acukas, kuris dabar pavadavo kar. intendantą ir laikinai vykdė Tiekimo viršininko pareigas, nes int. plk. J. Sutkus buvo išvykęs ilgesnių atostogų.

Prisistačiau plk. inž. Acui-Acukui ir padėkojau su sugrąžinimą į seną tarnybos vietą — mobilizacijos plano vedėjo pareigas. Jis pareiškė, kad sugrąžinti būtinai reikėjo, nes intendantūra

neturėjo tinkamo karininko mobilizacijos planą tvarkyti. Jis įsakė tuojau perimti mob. bylas ir tvarkyti planą, kol atvyk naujas intendantas ir duos nurodymus, kas reikia toliau daryti.

Už poros savaičių atvyko naujas kar. intendantas int. plk. K. Navakas. Pirmiausia jis susipažino su intendantūros karininkais, su kiekvienu atskirai. Administracijos dalies vedėjas pranešė, kad reikės man prisistatyti naujam intendantui rytojaus dieną iš ryto ir paruošti raportą iš savo darbo srities. Nustatytu laiku prisistačiau su reikiamu raportu. Plk. Navakas paprašė plačiau paaiškinti apie mob. plano paruošimą. Pasakiau, kad prieš pusmetį buvau iškomandiruotas į Šiaulius kar. intendanto įsakymu ir mob. pareigas perdaviau kpt. Krukauskui. Prieš dvi savaites plk. inž. Acus-Acukas mane atšaukė iš komandiruotės ir pavedė mob. plano paruošimą. Per tą pusmetį int. mob. plano niekas netvarkė, todėl paruošimo darbas labai atsiliko.

Plk. Navakas nepaklausė, kodėl buvau iškomandiruotas į Šiaulius, bet man susidarė įspūdis, kad jis žinojo priežastį. Išklausęs pranešimą įspėjo, kad dabar reikės stipriau padirbėti ir atsilikimą išlyginti. Plačiau paaiškino ir mobilizacijos sektoriaus reikšmę. Sakė, kad vienas iš svarbesnių veiksnių mobilizacijos ir karo metu yra intendantūros sektorius. Dėl geresnio pasiruošimo mobilizacijai jau esą sudarytos tinkamos sąlygos ir intendantūros mobilizacijos plano paruošimui. Pagal naujus etatus, intendantūros įstaigoje esąs įsteigtas atskiras mobilizacijos skyrius, kurio sudėtyje dirbs 3 karininkai, iš jų du kapitonai, skyriaus viršininko padėjėjai. Mane paskyrė viršininku, su paaukštiniu iš kuopos vado į bataliono vado vietą. Pirmuoju padėjėju davė kpt. M. Mikalajūną, tinkamą mobilizacijos darbui. Antruoju padėjėju paskyrė kpt. P. Černiauską, pagyvenusį karininką, mažiau tinkamą mobilizacijos darbą dirbti.

Naujas kar. intendantas plk. Navakas ypač užakcentavo darbo metodingumo principą. Int. mobilizacijos planas turėsiąs būti tobulinamas, patisomas ir papildomas, pagal kariuomenės organizacijos atitinkamus veiksmus. Kad mob. paruošimas sklandžiai vyktų, liepė paruošti planingą vykdomy darbų programą, kuri būsianti patvirtinta. Sakė, kad neužteksią tik kabinetinio mobilizavimo pasiruošimo darbo, bet reikėsią prvesti krašte ir rekognoskuotę intendantūros punktų steigimo vietose. Baigiant pasimatymą gavau naują vyr. štabo mob. direktyvą, kuria turėsiu vadovautis. Pažadėjo plano projektus paremti, palinkėjo sėkmės darbe, o iškilusius neaiškumus patarė išsi-

aiškinti su kariuomenės štabu ir Tiekimo valdyba betarpiiai.

Susipažinęs su nauju kar. intendantu plk. Navaku ir išklauses jo nurodymų, iš elgesio ir kalbos pajutau tiesią karišką liniją jo būde ir galvoje. Kalbėjo dalykiškai, formulavo tiksliai. Buvau patenkintas tokį draugišką ir įžvalgų tiesioginį viršininką turėdamas. Nuo to laiko užsi-
mezgė draugiški santykiai. Jaučiau, kad smagu bus dirbti su aukštos erudicijos asmeniu.

Mobilizacinį darbą pusėtinai pažinau, nes anksčiau jį dirbau apie porą metų, todėl nauji intendanto nurodymai nesudarė jokių sunkumų, tik reikėjo stipriau padirbėti, kad išlyginus atsilikimą. Kpt. M. Mikalajūnas nusimanė mobilizaciniame darbe ir stipriai pagelbėjo nugalėti atsilikimą. Mobilizacinio plano darbas buvo vykdomas pagal nustatytą programą, kurią tvirtino kariuomenės intendantas. Programa apėmė visus atliktinus mob. darbus, kur reikėjo steigti int. tiekimo punktus. Tas vietas reikėjo ištirti ir iš anksto numatyti reikalingas patalpas, sandėlius, kepyklas, pienines ir panašias įmones, kurios galėtų pagelbėti intendantūrai. Programoje buvo numatyta pašaukti pratybom ats. karininkus, kurie yra paskirti tiekimo punktus suformuoti. Šią programą patvirtino kariuomenės intendantas, todėl pasirošimas mobilizacijai ėjo sklandžiai.

NENUOTAIKINGAS NUOTYKIS

Čia paminėsiu nuotykių su ministru, kurio ir ligšiol nepamiršau. Kauno įgulos karininkams kartas nuo karto tekdavo budėti įguloje. Kartą buvau paskirtas budėti šeštadienį. Budintis karininkas turėjo pareigą patikrinti įgulos sargybas nors vieną kartą per parą. Nutariau šitą pareigą atlikti. Iš lėto žingsniavau Laisvės Alėja. Buvo šiltas ir ramus rugpiūčio vakaras. Mėnulio pilnatis taip žavėtinai švietė, kad galėjai skaityti laikraštį. Gėrėjausi pasakišku Kauno nakties vaizdu. Vilniaus gatvėje prie prezidentūros susitikau su pažįstamu ltn. J. Petraičiu, belydinčiu dvi studentes medikes su korporacijų kepuraitėmis. Jis supažindino mane su savo palydovėmis ir drauge bešnekučiuodami atėjome iki Laisvės Alėjos ir Mickevičiaus gatvės kampo, kur randasi karininkų Ramovė. Ltn. J. Petraitis pasiūlė užsukti į Ramovę. Pagalvojau, kad budinčiam nepatogu su mergaitėmis lankytis Ramovėn, bet jis nuoširdžiai kvietė nors trumpam laikui. Užėjom. Ramovėje radom publikos, nes buvo šeštadienio vakaras. Tik susėdus prie staliuko, prie manęs priėjo gen. Vl. Nagius-Nagevičius ir sako: "Matau

turi kardą, turbūt budi įguloje, tad sutik su raportu Krašto Apsaugos ministrą plk. B. Giedraitį, kuris netrukus čia atvyks". Aš pasakiau, kad ministrą turi sutikti Ramovės budėtojas, nes aš čia tik svečias. Generolas nenusileido, sakydamas, kad Ramovės budėtojo šiuo metu nėra, todėl kai į salę įeis ministras, sutiksi jį su raportu. Pažadėjau sutikti ir vėl atsisėdau prie staliuko kavos išgerti. Mačiau, kai į salę įėjo civiliai apsirengęs ponas. Aš nė nepagalvojau, kad tas ponas būtų ministras, nes tikėjausi jį matyti pulkininko uniformoje. Gen. Nagevičius priėjęs pašnabzdėjo, kad ministras tai tas civilis, prie gretimo stalo. Prišartinęs raportavau: "Pone pulkininke, esu kapitonas Daugvydas, įgulos budėtojas". Ministras raportą priėmė stovėdamas ir atskaitė pamokslą. Sakė, — esi kapitonas, o nežinai kaip mane tituluoti. Vadini pulkininku, o ne ministru. Pulkininkų yra daug, o ministras tik vienas. "Klausau, pone ministre", šuktelėjau sutrenkęs kulnėmis. "Taip ir reikėjo raportuoti", užbaigė ministras. Tas ministro pastabas girdėjo ltn. Petraitis ir studentės. Mačiau kaip nesmagiai jie jautėsi. Ilgiu su jais likti nebenorėjau ir atsisveikinęs išėjau tęsti sargybų patikrinimą žavingos nakties šviesoje.

PASTANGOS PATEKTI Į KARO AKADEMIJĄ

Grįžtu prie brandos kursų A. Panemunėje, kuriuos turėjau nutraukti įpusėjęs aštuntos klasės kursą. Švietimo ministerija paskelbė rudens egzaminų sesiją. Padaviau prašymą laikyti brandos egzaminus, nes gyvendamas Šiauliuose tokiems egzaminams ruošiausi. Kursų administracija prašymą patenkino. Egzaminus sėkmingai išlaikiau. Gavau brandos atestatą su sustiprintu matematikos ir gamtos mokslų dėstymu.

(Bus daugiau)

A. A.

ELENAI MIKLIENEI

mirus, jos vyrą, "Simo Kudirkos" šaulių kuopos pirmininką su šeima, nuoširdžiai užjaučia

*New Yorko Ramovėnai
ir KARIO Štabas*

— Nuo 1972 metų, kai paskutiniai amerikiečių astronautai paliko mėnulį, daugiau niekas nebandė sudrumsti dulėmis padengto mėnulio ramaus paviršiaus. Atrodo, kad žmogaus smalsumas pasiekti mėnulį patenkintas ir tas plokščiaaveidis jaunuolis, žemėje liko užmirštas.

JAV yra susidariusi organizacija (turinti apie 9000 narių) kuri plačiau, traukos pusiaukeyje, tarp mėnulio ir žemės, pastatyti koloniją vadinamą L-5. Ši kolonija būtų pastatyta panaudojant esančias mėnulyje medžiagas, ten pat pagaminant ir kolonijos struktūrai dalis. Mėnulyje yra daug magnezijos, aliuminijaus, titanijaus ir kitų struktūrai tinkamų medžiagų. Minėtoje organizacijoje yra daug ekonominiai pajėgių narių, kurie L-5 projektą galėtų įgyvendinti lengvai, tačiau tam yra teisinė kliūtis (atrodo nenugalima): — kam mėnulis ir jame esančios vertybės priklauso ir kas jį turi teisę. Nežiūrint rusų, pretenzijų pasiskirstoma ir pačių amerikiečių tarpe. Tuo klausimu buvo kalbėta UNO ir ten nutarta, kad sutartį eksploatavimui mėnulyje esančių medžiagų turi patvirtinti penkios valstybės (?). Kita kliūtis — klausimas laisvo erdvių išnaudojimo (kaip pav. vandenynų). Kai nėra aiškių teisiinių nuostatų (paremtų jėga), investavimas didelių kapitalų darosi neatsargus. Vieną galima konstatuoti, kad mėnulis žemėje nėra užmirštas.

— Amerikiečiai pagamino 13 pėdų ilgio ir 9 colių skersmenio raketą, tolianaša 18 km, su didelio galingumo užtaisu ir didele "greitošauda". Šešiavamzdis raketų laidytojas, vežiojamas ant sunkvežimio platformos, aptarnaujamas trijų kovotojų ir valdomas kompiuteriais, 12 raketų salvę gali iššauti vienos minutės laikotarpyje.

Panašaus dydžio (20 pėdų ilgio, 9 colių skersmenio ir 12 pėdų sparnų ilgio) bandoma nauja skraidanti raketa (cruise Missile) pritaikyta laidyti nuo B-52 bombonešio sparnų. Tokių raketų numatoma pagaminti apie 4000.

— II Pas. karo metu, amerikiečių pa-

krančių apsaugos tarnyba (įsteigta 1890 metais) pakrančių apsaugos laivais — kuteriais, rytiniame pakraštyje, paskandino vienuolika vokiečių povandeninių laivų. Šiuo metu pakrančių apsaugos tarnybos naudojami laivai — kuteriai yra gerinami ir papildomi malūnsparniais su moderniais elektroniniais įrengimais, tikslu tampriai bendradarbiaujant su kuteriais išplėsti veikimo ribas ir atsiekti geresnių išdavių. Pakrančių sekimui ir apsaugai padidinamas kuterių greitis (senesnių buvo 19,7 mazgai) iki 30 mazgų, įrengti sonaro aparatai ir dvi torpedų laidymo baterijos po tris torpedas kiekvienoje, radaro aparatai pritaikyti sekimui visokiame ore ir naktį (panaudojant infra raudonus spindulius), yra ir elektromagnetinė aparatūra sekti minas ir povandeninius laivus.

— Dabartiniai Žemės orbitoje sekimo satelitai išmetami tarp 100 ir 23,500 mylių aukštin (23,500 mylių aukštyje, Žemės atžvilgiu, satelitas "stovi vietoje", nes jo skridimo orbitoje greitis, atitinka Žemės sukimosi greičiui), kuriame rusų satelitų naikintojai dar gali sekimo satelitus pasiekti ir sunaikinti. Sekimo satelitai turi sudėtingus aparatus, kurių pagalba gali susekti visoki judėjimą Žemės paviršiuje, ypatingai karinės reikšmės, ir perduoti ryšio stotims žemėje vaizdo formoje.

Amerikiečiai planuoja, panaudojant erdvėlaivį "Columbia", erdvėje raketos pagalba išmesti sekimo satelitus 70,000 mylių — 132,000 km aukštin, kuriame nepasieks jokie satelitų naikintojai. Minėtame aukštyje skriejantys satelitai turės ir naujoviškus sekimo ir ryšio elektroniskus įrengimus, kurie galės pastebėti žemėje, vandenynuose ir ore atskirus daiktus iki atskiro žmogaus imtinai.

— 1981 m. birželio 9 d. Afganistano partizanai organizuotai puolė rusų karinę bazę prie Kabulo, padarydami daug nuostolių rusams. Ta proga amerikiečiai prisiminė 1969 m. Vietkongo puolimą prie Tet, Vietname, palygindami savo

anuometinę padėtį su dabartine rusų Afganistane. Pastebima, kad šiuometinė padėtis Afganistane rusams kariniam laimėjimui neduoda jokių vilčių. Rusų karinių dalinių moralė nuolatos smunkanti dėl nuolatinų turto naikinimų, kurie atrodo beprasmiškai, vietinių gyventojų neapykantos, paimtų belaisvėn afganų partizanų žiaurių kankinimų ir išniekinimų (žiūr. "Karys" 1980 m. Nr. 7, psl. 307). Neatleidžiai elgiasi ir partizanai su rusų belaisviais.

Partizanai, priedangoje dienos judėjimo, prieina prie kuro ir šaudmenų sandėlių, padeda su gaištukais užtaisais, kurie sprogs ta naktį, sukeldami didelius gaisrus, tai išnaudodami partizanai papildoma reikmenų ir naikina netikėtai užklyptus rusų dalinius bandančius gesinti gaisrus. Daugelyje vietų afganų partizanai tiek įsistiprinę, kad rusai gali tik stipriomis jėgomis kontroliuoti pagrindinius kelius ir atsparos punktus. Krašto didžiama yra partizanų rankose. Didesni miestai, kaip Herat, Kandahar šiuo metu yra partizanų apsupti. Partizanai sistemingai puldinėja rusus šiauriniame Afganistane, rusų pasienyje. Rusų nuostoliai jau siekia apie 5000. Partizanai, atrodo, gauna pinigų ginklams ir aprūpinimui iš Egipto ir Saudi Arabijos. Klausimas, kurį laiką tokia parama tęsis. Vakariečiai stebėtojai mano, kad Afganistano tautelės šimtmečiais įprato kovoti prieš kaimynus ir savo tarpe, gi šį kartą yra paliešti afganų tautiniai ir religiniai aspektai, dėl kurių jie kovos be nuolaidų iki paskutiniųjų, tuo labiau, kad partizanams parama nemažėja.

— Kinijos vice premjeras Deng-Xiapong, 1979 m. kovo mėn. pabaigoje lankydamasis JAV, pageidavo bendromis jėgomis Xinijang provincijoje (šiaurės vakarinėje Kinijos dalyje) pastatyti radaro stotis sekimui rusų raketų bandymo centrų, esančių tarpe Aralo ir Baikalo ežerų. Š.m. birželio mėn. JAV sekretorius Haig, buvo nuvykęs Kinijon, kur galutinai sutarė dėl žinių rinkimo ir stočių aptarnavimo procedūros. Ta proga tarėsi ir dėl paramos Kambodijai ir Afganistano partizanams. Amerikiečių įrengtos sekimo stotys aptarnaujamos kiniečių technika pradėjo veikti šiais metais balandžio mėn. Jos užpildys tarpą, kuris atsirado 1979 m. panaikinus turėtas dvi šiaurės Irane.

— 1911 metais amerikiečių kariuomenės ginklavimam įvestas pistoletas "Colt" 45, po 70 metų tarnybos, palaipsniui pakeičiamas nauju 9 mm "Colt" tipo pistoletu, tikslu suvienodinti su NATO ginklavimu ir padaryti kai kuriuos pagerinimus.

— Prancūzai kovos lėktuvą "Mirage" 2000 keičia į pagerintą "Mirage" 4000. Vietoje ankstyvesnio modelio vieno variklio, naujas turi du "Alfa" jet VTX. Bendra išvaizda palieka seno tipo, tik padidintas greitis, lubos ir ginklavimas.

— Amerikiečių "Singer" b-vė gaminti įvairaus tipo lakūnų ir astronautų pradiniam apmokymui Žemėje "simulatorius", š.m. birželio 14 d. dalyvavo tarptautinėje aviacijos parodoje Paryžiuje, išstatydamas įvairius pagerintus įrengimus lėktuvams F-16, B-52, helikopteriu "Cobra" ir erdvėlaiviui (Shuttle) "Columbia". Tarp kitų pažymėtinas laserio ekranas "Librascope", pritaikytas strateginiams ir taktiniams kautynių lauko sekimams ir jėgų padėčių nužymėjimams. Elektroninės priemonės ir kompiuteriais, tarytum žemėlapyje, pažymimi jėgų ir priemonių pasikeitimai, judėsiai, apskaičiuojamas atitinkamai atvejais reikmenų naudojimas ir reikalingi papildymai. Panašiai kaip šachmatų žaidime, nužymimos abipusės jėgos, jų išdėstymas ir judėsiai, atitinkamai "pasūlant" galimus praktiškus "ėjimus" — jiems reikalingas jėgas — pagrindines ir pagalbines priemones, jų kiekį ir panaudojimo laiką. "Librascope" gali būti naudojama žemės, oro, erdvių ir jūrų jėgose.

— Kylant kainoms, amerikiečiai sustabdė pagerintų prieštankinių "Helfire raketų" tolimesnę gamybą (praeitų metų biudžete tam reikalui buvo numatyta 1,0 bil. dol., tačiau tam pačiam raketų kiekiui pagaminti šiais metais reikėtų 1,65 bil. dol.). "Helfire" yra tolumo našumo ir didelio tikslumo, laidomos į žemės taikinius iš AH-64 helikopterių.

— Laivyno kautynių lėktuvams A-7 amerikiečiai pritaikė "Maverick" raketą, kurios "paleistos" taikinį susiranda pačios, tokiu būdu lėktuvas artėdamas link

taikinio žemu skridimu "virš bangų" išvengia priešo radaro sekimo, nes raketa pati "pasirenka" skridimo kelią tuo pačiu ir aukštį. Beveik vienu metu lėktuvas gali išleisti kelias raketas skirtingiems taikiniams, pakeisdamas skridimo kryptis ir pats būdamas toliau nuo priešo ugnies, gali saugiau pasišalinti.

Pagerintos "Maverick" raketos naudojamos ir helikopteriais prieš žemės taikinius ir galimus įtvirtinimus. Raketos turi laiku reguliuojamus detonatorius, todėl užtaisą gali susprogdinti virš taikinio, jo paviršiuje, arba pramušus taikinio kiautą ir sproginą kuriam laikui uždelsti. Tokius helikopterus amerikiečiai pritaikė kai kuriems laivams kaip jų ginklavimo dalį. Praeitų metų lapkričio mėn. tokie helikopteriai buvo išbandyti manevruose, laivo sekimui, tiesioginei apsaugai nuo povandeninių priešų laivų, kovai prieš paviršiaus laivus, nes "Maverick" raketos yra veiksmingos prieš vidutinio dydžio karo laivus.

— US Army Foreign Science & Technology Center, po eilės studijų, priėjo išvados, kad "rusų rankiniai ir kitų kategorijų ginklai yra tolygiai geri arba geresni negu mūsų" (AFJ April 1981). Rusų pėstininkų būriai yra geriausiai ginkluoti — geriau negu bet kurioje kitų kraštų armijoje (pavieniai užtaisomų šautuvų kautynių daliniai neturi). Pagrindinis rusų pėstininkų ginklas, šale bandomų 5,45 mm Kalašnikov šautuvų ir kulkosvaidžių, yra AK-74 (automat Kalašnikov) kuris yra pakeičiamas AK-47 ir AKM 7,62 mm. AK-74 greitošauda apie 600 šūvių minutėje, kulkos pradžios greitis 710 m/sek. 30 šovinių metalinėje apkaboje; bendras ilgis — 85 cm; sveria apie 5 kg. Pėstininkų būrys ginkluotas vienu arba dviem PKM 7,62 mm kulkosvaidžiais, tolišauda — 1100 m. (numatoma būrį

Sovietų AK automatinis šautuvas "tauty išlaisvinimo" tarnyboje. 7,62 mm, 30 šov. apkaboj; 600 šūvių per min. Pr. gr. 710 m/sek. Sveria 4,55 kg.

apginkluoti ir naujai bandomu PKM 12,7 mm kulkosvaidžiu). Pėstininkų naudojamu PKVT 14,5 mm sunkaus kulkosvaidžio tolišauda 1000 m. Prie kitų, pėstininkai ginkluoti 30 mm AGS-17 "Plyma" automatiniais granatų svaidytojais.

Pastebima, kad amerikiečiai į pėstininkų rankinių ginklų pagerinimą mažiau kreipia dėmesio.

— Texas valstybėje amerikietis G. Hudson stato privačią raketų laidymo stotį, su visais laidymo kontrolės ir sekimo įrengimais, kurią numato užbaigti 1983 m. ir pradėti laidyti Žemės orbiton įvairių paskirčių satelitus, savo paties pagamintomis raketomis, kurios bus pigesnės už NASA raketas. Iki šiol satelitų laidymo monopolį turėjo tik NASA, kurio naudojami RCA, Western Union, Comsat ir SBS ir yra išleidę savos gamybos 37 satelitus. Su pirmais erdvėlaivių (shuttle) skridimais bus išleista Žemės orbiton įvairių paskirčių dar 68 satelitai.

MOKSLAS IR TECHNIKA

Deimantai meteoruose

Smitsonian Institute Vašingtone, D.C., laikomam 10,5 kg svorio metalo meteorite buvo atrasta deimanto kristalų; taip pat rasta deimantų 1977 m. Antarktidoje atrastame metalo meteorite. Velnio slėnyje (Canyon Diabolo) Arizonoje atrastuose meteorituose deimanto kristalų užtikta taip pat. Yra manoma, kad deimantai susiformavo tuo metu, kaip apie prieš 50,000 metų meteoritai nukrito ant žemės ir nuo didelio slėgimo ir aukštos temperatūros, meteorite buvę anglys "pavirto" į deimantus.

Sovietų sunkieji T-72 tankai parade

Garsinis "inspektorius"

Amerikiečiai pagamino aparatą, kuris trumpomis garso bangomis "atranda" kniedinto metalo sujungimuose įtrūkimus. Lėktuvuose matalinių plokščių sujungimams vidutiniškai sunaudojama apie 17,000 kniedžių vienam. Kniedės vietai metalo plokštėse reikia gręžti skylės, kurios silpnina plokštės atsparumą ir nuo apkrovimo gali atsirasti kniedžių skylių aplinkoje plokštėse įtrūkimų, kurie pradžioje būna labai maži, tačiau sudaro pradžią tolesniems skilimams. Minėtu garso aparatu atrandami 0,5 mm įtrūkimai. Šis tikrinimo būdas žymiai pagerina saugumą, nes atrandama įtrūkimai, kurių paprasta akim negalima pastebėti.

Tarpikliai

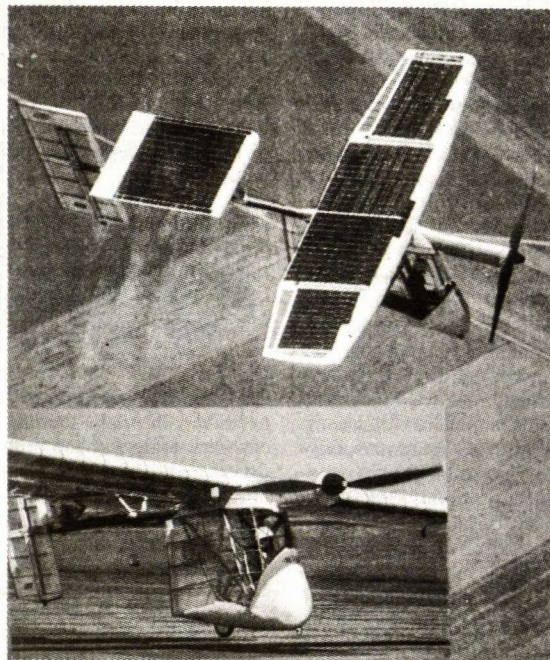
Mašinerijoje dažniausiomis kliūtimis būna metalinių dalių mechaniški sujungimai, kurių tarpai dedami tarpikliai. Jie turi būti elastiški, atsparūs staigiems temperatūros ir slėgimo pasikeitimams, privalo nepraleisti dujų, vandens, alyvos ir pan. Amerikiečiai pagamino naują tarpikliams medžiagą (AS-8073), kuri turi visas tarpikliams statomų reikalavimų savybes, ypatingai aukšto slėgimo garo čiabuose ir įvairių tipų pompose.

Saulės energijos laseris

NASA atrado būdą panaudoti saulės spindulius laseriui. Saulės spinduliai reflektoriais nukreipiami į kvarco vamzdį, pripildytą jodido dujų, kurios suformuoja šviesos bangas į koncentruotą laserio "spindulį". Šis metodas panaikins laseriui reikalingą energijos gamybos aparatūrą, sumažins visų įrengimų kainą, dydį ir svorį.

Saulės energija varomas lėktuvas perskrido Anglijos kanalą

1981 m. liepos mėn. "Kario" Nr. 6, buvo rašoma apie amerikiečių sukonstruotą ir 1980 m. lapkričio mėn. Mojavi dykumoje išbandytą saulės energija varomą lėktuvą "Challenger". Š. m. liepos 7 d. amerikietis pilotas S. Ptacek (28 metų amžiaus) iš Golden, Colorado, tuo pačiu "Challenger" lėktuvu, pakilęs iš Cormeille-en-Vexin aerodromo (apie 25 mylios į šiaurės vakarus nuo Paryžiaus) 05:30 val. Europos laiku, per 5,5 valandas, nusikridęs 185 mylias, nusileido Manston prie Kent aviacijos bazėje, pietinėje Anglijos pakrantėje. "Challenger" lėktuvo konstruktorius P. Mc Creamy (tas pats, kuris suprojektavo "Gossamer-Albatross" lėktuvą varomą pedalais, panašiai kaip dviračio, praeitais metais perskrido kanalą iš Anglijos į Prancūziją), po pirmo nepavykusio ban-

Viršuje: "Challenger" ore; apačioje: leidžiasi

dymo 1981 m. birželio 10 d. perskristi kanalą (dėl nenumatytai pasikeitusių oro sąlygų), pastarajam pavykus, pareiškė, kad netolimoje ateityje komercinėje aviacijoje, saulės energija pakeis alyvą, kuri šiuo metu nevisiems yra prieinama ir brangi.

"Challenger" sveria apie 95 kg, sparnų ilgis 21 m, lėktuvo ilgis apie 14 m, vidutinis skridimo greitis skrendant per kanalą — 42 mpv. — 67 kmv, apie 5 km aukštyje.

Naujos dirbtinos medžiagos

"Allied" Corp. atrado būdą pagaminti "Kevlar" plastiką, kuri fizinėmis savybėmis prilygsta plienui, daug pigiau kainuoja pagaminti ir yra praktiškesnė už plieną, nes nerūdyja. Naujos medžiagos pritaikymas kasdieniniame gyvenime labai platus — nuo įpakavimo dėžių iki skutimosi peiliukų; didžiausias praktiškumas — nauja plastika tinka elektromotorių ir elektros transformerių konstrukcijoms, nes naudojant "Kevlar" bus sutaupyta 3% el. energijos, kurią metalo "šerdis" el. motoruose ir transformeriuose sunaudoja (vien tik transformeriai viename krašte, metuose sutaupyti elektros energijos už \$600 milijonų, priedui būtų sutaupyta dideli kiekiai geležies).

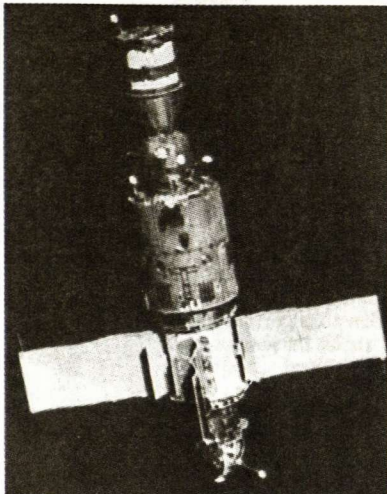
Gen. Electric, Corning, Westinghouse ir dar kelios stambesnės amerikiečių firmos išleidžia milijonus dolerių atradi-

mui mineralų pakaitalo, kaip pav. titaniumo, kuris labai plačiai vartojamas lėktuvų ir povandeninių laivų struktūrose ir daug jo įgabenama iš kitų kraštų. Du Pont pagamino neorganinės medžiagos plaušą FP, kuris panašus į aliuminijaus kristalus ir gali būti vartojamas audinio formoje, arba gabalais, kaip metalas. FP yra tris kartus lengvesnis už metalą ir pasilieka kietas kaip metalas iki 1832° F. FP numatoma panaudoti lėktuvų ir automobilių gamyboje.

"Westinghouse" ir "United Technologies Co." pagamino ir išbandė naują cheminę medžiagą, pavadintą "Fuel Cell", kurios pagalba bus gaunama elektros energija nesudarant jokios "taršos". Naują medžiagą jungiant su daug vandenilio turinčiomis medžiagomis (alkoholiu, nafta, metanoliumi, naturalinėmis dujomis ir kt.), išskiriamas vandenilis, kuris jungiamas su deguonim, dėl to gaunasi kaitra ir švarus vanduo. Nuo kaitros vanduo virsta garais, kurie panaudojami per turbinas sukimui elektros motorų. Jėgainių struktūra nesudėtinga ir nebrangiai kainuojanti; pav. 40 kw galinumo el. stotis, galinti aptarnauti vidutinio dydžio universalinę krautuvę, šiuo metu kainuotų apie \$28,000.

Penkių metų bėgyje numatoma pagaminti nebrangias "kišenines" tos rūšies elektros gamyklas atskiriems pastatams ir gyvenamiems namams.

Gamyboje, kur prie mašinų ar laboratorijose žmogui reikalingos apsaugos priemonės (dėl radiacijos, cheminių garų, sprogimų pavojaus ir pan.) "Robot" institute, panaudojant kompiuterius ir elektronines priemones, pagamino įvairių robotų prototipus, kurie atitinkamose vietose galės pavaduoti žmogų įvairiose gamybos srityse (auto gamyboje, metalų suvirinimo, kniedijimo, mašinoms dalių pagaminimo, surinkimo ir kituose darbuose), taip pat atliks maisto produktų paruošimo ir medžiagų paskirstymo darbus. Įvairioms mašinoms, kaip pav. lėkščių plovimo, arba baltinių skalbimo mašinose namų apyvokoje, bus specialūs įrenginiai-robotai, kurie kalbos garsais ir šviesos signalais praneš apie pasitaikiusias klūtis ir jų pobūdį. Ši priemonė pagreitins ir suprastins klūčių bei gedimų pašalinimus.

Sovietų "Salut 6" orbitoj

Naujo tipo mikroskopas

"Lawrence Barkley" laboratorija gamina elektroninį mikroskopą, kurio pagalba galima matyti celės vidų, nesuardant audinio. Ligšioliniais mikroskopais tai padaryti buvo galima tik naudojant piūvius. Naujas mikroskopas, trumpesnėmis už šviesos bangomis (chromosomais — sunkiais ionais), keliais atskirais spindulių pluoštais praeina per audinį ir atskiri pluoštai, sutelkti audinio viduje, arba celėje vienam taške "peršviečia" ant specialios plokštelės (panašiai kaip foto negatyvas) sudaranti trijų matavimų atitinkamą vaizdą.

Saulės energija gyvenamiems namams

Pabrangus kurui, nūdieninė namo savininko svajonė įsirengti saulės energijos šildymą ir vėsinimą. Tai galima padaryti, tačiau tik retas nuodugnai pasitikrina kokios rūšies ir kokie įrenginiai atitinkamam pastatui turi būti, ir dažnai atsitinka, kad jau viską įrengus ir apmokėjus sąskaitas, paaiškėja eilė trūkumų ir netikslumų, kurie nepateisina įdėto darbo ir išlaidų. Yra pagaminta keletas kompiuterių (TI-59, HP-67, HP-85) ir keletas rankvedžių, kurie tačiau reikalingi žinių kaip juos panaudoti, apskaičiavimui ir konstrukcijai priemonių saulės energijos šildymui ir vėsinimui. Solar Energy Institute, Building System Branch, 1597 Cole Blvd., Golden, Colorado, 80401, parūpina išsamias informacijas, prašant pasiųsti Analysis Methods for Solar Heating & Cooling Applications and Microcomputer Methods for Solar Design and Analysis. Jie nurodo kokius pastato ir jo aplinkos duomenis reikia jiems pasiųsti.

Penkerių metų sukaktis

1981 m. liepos 20 d. suėjo penki metai nuo pirmo amerikiečių pagaminto aparato nusileidimo ant Marso paviršiaus, kuris iš ten iki šiol tebesiunčia Žemėn žinias. "Viking" I erdvėlaivis, pasiekęs Marso aplinką, perėjo į orbitą, iš kurios sėkmingai ant Marso nuleido robotą — "vorą". Penkis kartus laike Marso 37 dienų, kartą žemiškoje savaitėje, siunčia radijo signalus, kurie kiekvieną kartą tęsiasi apie valandą laiko; iš jų gaunama viena aplinkos nuotrauka, eilė atmosferinių, temperatūros ir slėgimo davinių. Iš periodinių nuotraukų sprendžiama apie Marso paviršiaus kitėjimus, audras, atmosferines dulkių nuosėdas metų (687 Marso dienų) laikotarpyje, taip pat klimatinius sezonus. "Voro" tarnyba turėtų užsitęsti iki 1994 metų. "Viking" I erdvėlaivis, esantis Marso orbitoje, siunčia Žemėn pranešimus apie bendrus Marso atmosferinius pasikeitimus.

Tolimesnius tyrinėjimus Marse sustabdė amerikiečių ekonominiai sunkumai, nežiūrint to, tebeplanuojama tyrinėti, tarp kitų, vandens ir anglies dvideginio reiškinys, kurie turi įtakos Marso paviršiaus apykaitoje.

Marsą tyrinėti pirmieji pradėjo rusai, siųsdami erdvėlaivius: 1960 m. spalio 10 ir 14 d., 1962 m. spalio 24 d. ir lapkričio 1 ir 4 d. — visais kartais raketoms nepavykus "atsipalaiduoti" nuo Žemės. 1964 m. lapkričio 30 d. su pakilusia raketa nutrūko ryšis. 1971 m. gegužės 10 d. raketa "Mars" 2 pakilo nuo Žemės ir tą pačią dieną lapkričio 27 d. kapsulė nusileidus ant Marso, sudužo. 1971 m. gegužės 28 d. sekanti "Mars" 3 raketa pakilo ir gruodžio 3 d. kapsulė, nuleista ant Marso paviršiaus, 20

sekundžių siuntus signalus "nutilo". 1973 m. liepos 21 d. "Mars" 4 ir liepos 25 d. "Mars" 5 neįėjo į Marso orbitą. 1973 m. rugpjūčio 5 d. "Mars" 6 pakilus, nutrūko ryšis ir to paties mėn. 9 d. pakilęs "Mars" 7, "nepataikė" į Marso aplinką.

Amerikiečiams sekėsi kiek geriau: "skraidymus" pradėjo 1964 m. lapkričio 5 d. su "Mariner" 3, kuris pasiekęs Marso aplinką įėjo į orbitą; "Mariner" 4 1965 m. liepos 14 d. pasiekė Marso aplinką ir įėjo nustatytą orbiton 9920 km nuo Marso paviršiaus. 1969 m. "Mariner" 6 įėjo į Marso orbiton 3437 km aukštyje ir "Mariner" 7 — 3551 km atstu nuo Marso paviršiaus. 1975 m. rugpjūčio 20 d. "Viking" 1 pakilo nuo Žemės ir 1976 m. birželio 19 d. įėjęs į Marso orbitą, liepos 20 d. nuleido kapsulę — "vorą" ant Marso paviršiaus, kuris tuojau pat pradėjo siųsti Žemėn signalus; 1976 m. rugpjūčio 7 d. "Viking" 2 įėjo į Marso orbitą, gi rugsėjo 3 d. ant Marso paviršiaus nuleido kitą robotą. □

Iš bloknoto mundieriaus kišenėj...

Uolus raidžių rinkėjas, mano Biržų partizanų dainelėj ("Kario" 1981 m. gegužės nr.), vietoj:

*Komunai, komunai,
Jums Dievs nepadės*

išspausdino:

Jums Dievas nepadės —

tas ne tik sudarkė dainos ritmą, bet nepadavė biržiečių tarmės: jie ne tik sako "Dievs", bet net Biržus ištaria "Birž" — su jausmu, lyg galūnė "ai" būtų įdėta. Aš rašiau "Biržų Žiniuose" po atsilankymo tame jaukiame miestelyje:

Muša laikrodis jau aštunt

Lyg per undenį su lunt

(Tai tik pavyzdys, kaip biržiečiai taria beveik visus žodžius. Būtų net gerai, kad kas nors išleistų biržietiška tarme eilių — kaip jau yra išleista žemaitiška tarme).

Marso ūsai

*Bismarko ūsai žemyn linko,
Vilhelmo jie buvo vertikalus —
Bismarkas Vokietiją surinko,
Vilhelmas: žinot — Versalius ...*

*Čaplino ūsai juokais pagarsėjo,
Adolfas su jais baidė žmones —
Hitlerio pastangos dingo su vėju,
Istorija Čaplino rodo malonės ...*

Arėjas Vitkauskas, 20

1941 m. Lietuvos sukilimo sukaktį "Tėviškės Žiburiai" paminėjo birželio 18 d. Adolfo Damušio straipsniu "Lietuvių tautos sukilimas." Straipsnio autorius pastebi, kad šiuo sukilimu Lietuva išsiveržė iš Sov. S-gos ir nutraukė su ja bet kokius jai prievarta užmestus ryšius. Tai buvo viešas pademonstravimas ginkluoto išstojimo iš Sov. S-gos. Buvo suplanuota sukilimą pradėti tokiu laiku, kada tarp savęs susikibs Vokietija ir Sov. S-ga. Slaptumui išlaikyti jį rengė asmenys buvo sąmoningai neeksponuojami. Ryšius su įvairiais rezistenciniais vienetais palaikė tik vienas Leonas Prapuolenis, Lietuvos aktyvistų fronto įgaliotinis. Tuo metu apie Molotovo-Ribbentropo paktą nieko nežinota.

Pagal autorių, sukilimo sėkmę nulėmė du veiksniai: sąmoningai siekusi nepriklausomybės atstatymo tauta ir sukilimą organizavusios grupės ir laikinosios vyriausybės visiškas sutapimas su pasiryžusios tautos valia.

Sukilimo organizatoriai neturėjo visiško pasitikėjimo Vokietija, todėl su ten veikiančiais aktyvistais ryšiai buvo palaikomi tik per specialius ryšininkus, kaip kpt. Albertą Švarplaitį, kpt. Bronių Michelevičių, stud. Mykolą Naujokaitį, o ne per radiją.

21 m. studentas Pilypas Narutis suorganizavo sukilimo uždaviniam vykdyti grupes, kurios veikė labai tiksliai. Sukilimui paskelbti buvo numatyta panaudoti ne tik Kauno radiofoną, bet ir Aleksote įrengtus du trumpų bangų siųstuvus. Labai padėjo telegrafo ir telefonų grupė, susprogdinusi karinę sovietų telefono centrinę ir kontroliavusi viešąjį telefoną.

Vilniuje veikiančio LAF ir karinio štabo sutarimu laikinoji vyriausybė jau buvo sudaryta balandžio mėn., bet sukilimą vykdė Kauno grupė, nes Vilniaus grupė dar prieš karo pradžią buvo gerokai apardyta įvykdytų areštų.

Kaip ir buvo spėta, sukilimas ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymo paskelbimas Vokietijai labai nepatiko, ir ji įvairiais grasinimais stengėsi vyriausybę nušalinti. 1941 m. rugpjūčio 5 d. Kauno civilinės vokiečių valdžios gen. komisaras von Renteln laikinąją vyriausybę asmeniškai pafinavo perėmęs civilinę valdžią ir dėlto Lietuvos vyriausybės veikla esanti baigta. Vyriausybės narius jis kvietė būti civilinės vokiečių valdžios tarėjais.

Po poros dienų generaliniam komisarui buvo įteiktas visų laikinosios vyriausybės narių pasirašytas raštas, įrodinėjantis, kad ginkluotu sukilimu Lietuva yra atgavusi nepriklausomybę ir kad vokiečiai turėtų ją traktuoti kaip savarakišką valstybę. Tą raštą komisaras per-

davė Vokietijos vyriausybei, o Kazys Škirpa jį išsiuntinėjo visom Lietuvos atstovybėm užsieniuose. Po metų vokiečių teisininkų komisija laikinosios vyriausybės aiškinimus atmetė. Dėl to LAF įteikė vokiečių civilinei valdžiai protestą-memorandumą, kurį pirmas pasirašė Leonas Prapuolenis. Už tai jis buvo ištremtas į Dachau koncentracijos stovyklą.

Nors sukilimas visų savo tikslų ir nepasiekė, bet jis labiau išryškino ir parėžė Lietuvos valstybingumo idėją.

1941 m. sukilimo reikšmė modernioje Lietuvos istorijoje

Tokiu straipsniu Vytautas Vardys birželio 20 d. "Drauge" samprotavo apie sukilimo reikšmę modernioje Lietuvos istorijoje. Ne visi dokumentai apie šį sukilimą yra surinkti, nes daugelis jų yra likę okupuotoj Lietuvoje, bet jį interpretuoti esą galima.

Pagal autorių, sukilimas buvo apimtimi buvo revoliucinio pobūdžio, nes tai buvo masinis įvykis, suardęs esamą tvarką ir valdančiojo elito taisykles ir į Lietuvos politikos formavimą įjungė Lietuvos mases ir naujus vadus, subrendusius nepriklausomoje Lietuvoje. Bet kartu tai buvo ir kruviniausioji Lietuvos istorijos dešimtmečio dalis, nes 1940-50-ji metai Lietuvai ir Baltijos valstybėm atnešė Stalino ir Hitlerio tironijas. 1941 m. birželio 14-17 dienomis, Stalinas išvežė iš Lietuvos daugiau kaip 34,000 žmonių.

Sukilimą organizavo Lietuvių Aktyvistų Frontas, įsikūręs pirma Vokietijoje, bet sukilimas nebūtų buvęs toks masinis, jei nebūtų įvykę deportacijų. Sukilimas dėlto buvo spontaniška gyventojų daugumos reakcija į barbarišką Kremliaus elgesį ir galbūt, tam tikra kaltės jausmo vedama kompensacija už oficialios Lietuvos nesipriešinimą sovietinei okupacijai 1940 m. 1940 m. nesipriešinimas buvo suprastas kaip nepriklauso-

mos Lietuvos vadų klaida, kurią dabar reikia išpirkti.

Sukilimas ir priešbolševikinė rezistencija į viešą gyvenimą išvedė naujas, iki tol dar neišbandytas politines jėgas, kurios netrukus suėjo į konfliktą su tradiciniais politiniais susigrupavimais.

Nors vokiečių kariuomenė į sukilėlių išvalytą Kauną įžygiavo parado tvarka, bet nei Vokietijos spauda, nei karo vadovybė tos pagalbos viešai nepaminojo.

Didžiausia sukilimo tragedija ir buvo ta, kad galutinis sukilimo tikslas — nepriklausomos Lietuvos atstatymas — nebuvo pasiektas. Vokietija siekė Lietuvos partizanų paslaugas išnaudoti tik savo reikalams ir dėlto padarė didžiausią klaidą.

Nepavykus pasiekti sukilimo politinių tikslų, sukilimas tapo kontraversinis. Net ir lietuviškoji pusė stengiasi sukilimo reikšmę sumažinti ar net visai ištrinti iš atminties, o sovietinė — skelbia sukilimą buvus Vokietijos nacių instrumentu. Ši pažiūra kartais priimama ir Vakarų, nes JAV ir Vakarų valstybės, sudariusios karo metu sąjungą su Sov. S-ga, primityviai galvojo, kad sukilimas buvo nacių inspiruotas. Bet žytaus A. Toynbee redaguotam veikalė "Survey of International Affairs" lietuvių sukilėlių tikslai buvo atskirti nuo vokiškųjų. Taip pat vokiečių profesorius Martin Brosrat aiškiai pabrėžia lietuvių ir vokiečių interesų skirtingumą, o lietuviškųjų interesų nepaisymas lietuvius nuvedė į priešvokiškos rezistencijos veiklą.

Sukilėliam buvo pavykę užbėgti vokiečiams už akių ir paskelbti atkurta valstybę, bet jie neturėjo jėgos priversti vokiečius tą faktą politiškai pripažinti. Pripažinimui išgauti buvo vokiečiams siūlyta kartu kariuoti prieš Maskvą, bet už tokią pagalbą vokiečiai nesutiko pripažinti sukilimo padarinių.

Sukilimo vadai nebuvo vokiečių marionetės, bet savo krašto mylėtojai, siekę atstatyti Lietuvos nepriklausomybę net ir kompromisais. Kaip per trumpą laiką laikinosios vyriausybės išleisti socialiniai-ekonominiai potvarkiai rodo, buvo siekiama sukurti progresyvas sąlygas tautos gerbūviui augti.

Sukilimo tragedija yra ta, kad nei tarptautinė situacija, nei geografinė neleidė siekimus įkūnyti.

**Pagerbė Lietuvos laisvės kovotoją
Antaną Kenstavičių 75 m. amžiaus
sukakties proga**

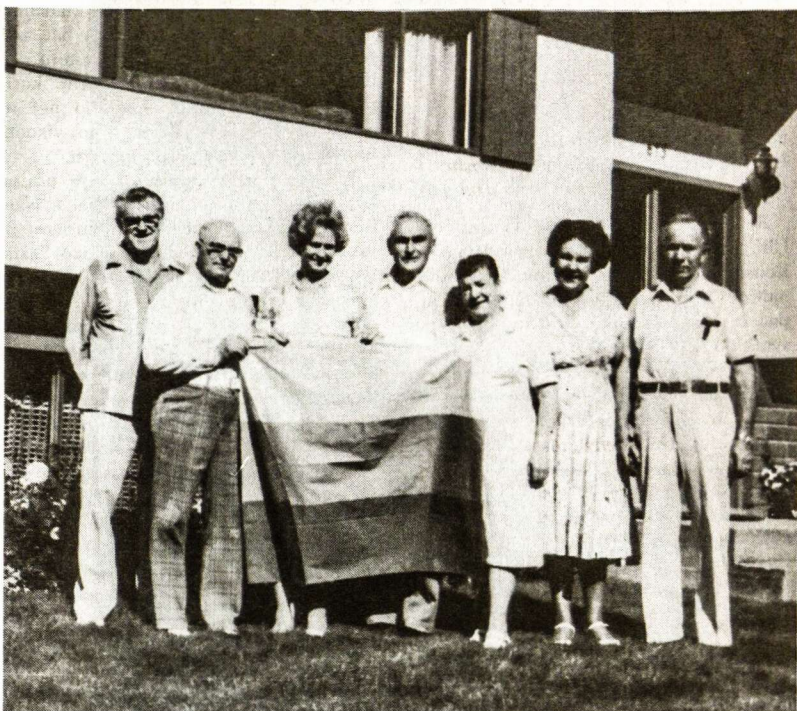
Antanas Kenstavičius iš pat jaunystės, turėdamas vos 15 metų, gavęs iš tėvo pažymėjimą, įstojo į Mažeikių moksleivių 119 šaulių būrį. Būdamas šaulys, ėjo įvairias pareigas ir už veiklumą buvo apdovanotas Šaulių Sąjungos žymeniu. Dalyvavo Klaipėdos krašto atvadavime ir už aktyvumą buvo apdovanotas medaliu. Be to, už nuopelnus Lietuvai, 10 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakties proga buvo apdovanotas medaliu.

Kiekvienas patriotas lietuvis išgyveno su širdgėla sovietų ir vokiečių okupacijas.

Sovietams okupavus Lietuvą, inteligentas, ūkininkas ir darbininkas nekentė okupanto ir visą energiją, sumanumą skyrė savo tautos laisvei atgauti. Nežiūrint areštų, kankinimų per tardymus, šaudymų be teismo, siuntimo į Sibirą vergų darbams ir lėtai mirčiai, lietuviai nepakluso okupanto spaudai. Pradėjus organizuotis pagrindinio veiklai, lietuviai, lietuvis aktyviai jungėsi ir ruošė planus, atėjus tinkamam momentui vyti okupantą iš savo gimto krašto. Vienas iš tų pagrindinio organizatorių pirmūnų buvo Mažeikių apskrities Antanas Kenstavičius. Okupantas ir jo agentai, vietiniai komunistai, sekė A. Kenstavičių. Nežiūrint ir didelio atsargumo, plečiant veiklą, ne tik Mažeikių mieste, bet ir apskrities valsčiuose, jis buvo įtartas ir, po virš 6 mėnesių aktyvios pagrindinio veiklos, 1941 m. balandžio 28 d., 11 val. nakties metu, parvažiavus dviračiu pas savo šeimą į Mažeikių miestą, tik pradėjus švisti, A. Kenstavičiaus namą apsupo enkavedistai: Vaičekauskas (buvęs Mažeikių miesto batsiuvis), Čaikauskas — rusas, kilimo iš Leckavos (ten buvo rusų rezervatas).

Be jų buvo dar du rusai, aviacijos karininkai. A. Kenstavičiaus name buvo nuodugniai padaryta krata: grindys išluptos, popieriai nuo sienų nulupti ir t.t. Per kratą vis reikalavo pasakyti kur yra paslėpti ginklai ir sovietus šmeižiantį spauda. Kratos metu nieko nerado, išskyrus Policijos Aukštesniosios Mokyklos baigimo ženklą, atsargos karininko ženklą ir medalius gautus už tautinę veiklą iš organizacijų ir Lietuvos vyriausybės. Tuos visus žymenius ir kelias nuotraukas — šaulių, policijos ir karininko uniformoje, jie paėmė ir paliepė apsi-rengti ir išsivėdė į NKVD būstinę tardymui.

Pirmasis tardė rusas, pavarde Muchin. Tardymo metu A. Kenstavičiui paneigus visus mestus kaltinimus, abu rusai kari-

Is. k. į d.: H. Tumaitis, J. Šarapnickas, Z. Tumaitienė, A. Kenstavičius, S. Kenstavičienė, p. Gumbelienė ir p. Gumbelis

ninkai puolė A. Kenstavičių žiauriai mušti, iki sąmonės netekimo. Sąmonę atgavus, enkavedistai leido jam nusiprausti sukruvintą veidą ir jis buvo nugabentas į Mažeikių kalėjimą. Sekančią dieną vėl buvo tardomas tų pačių rusų aviacijos karininkų. Iš pradžių tardymas vyko mandagiai: pasiūlė cigaretę, pasiūlė ir amnestiją, jei sutiks dirbti sovietams ir pranešinė apie pagrindinio priešsovietinę veiklą. A. Kenstavičius jiems pareiškė: "Tokiai veiklai patyrimo neturiu". A. Kenstavičiui atsakius dirbti prieš savo brolius išdavikišką darbą, 1941 m. gegužės 2 d., 11 val. naktį, jis buvo išvežtas į Šiaulius, į sunkiųjų darbų kalėjimą, bet ten neturint jam vietos, išvežė į Kauną.

Kaune A. Kenstavičius buvo vėl žiauriai tardomas ir mušamas iki sąmonės netekimo, po kelias dienas iš eilės. Tačiau, jis buvo pasiryžęs geriau mirti, bet neišduoti savo draugų, pagrindinio veiklos dalyvių. Nuo mušimo ir spardymo pradėjo jo žaizdos pūliuoti ir jis buvo perkeltas į sveikstančių kamerą.

Ten jis išbuvo kol prasidėjo vokiečių-rusų karas. Karui prasidėjus ir pradėjus partizanams veikti, rusai nebesuspėjo sergančiųjų nužudyti ir tokiu būdu A. Kenstavičius išliko gyvas.

Antaną Kenstavičių gerbiu, ir jis tikrai

yra gerbtinas už tai, kad nežiūrint žiaurių kankinimų per tardymus, pasiryžo geriau mirti, bet savo draugų — pagrindinio dalyvių neišdavė okupantui.

Kaip buvęs A. Kenstavičiaus bendradarbis, pagrindinio dalyvis, Ylakių valsčiaus pagrindinio vadui K. Venckui (sovietams okupavus Lietuvą antrą kartą), žuvus partizano mirtimi, o kitam, V.P., nukankintam Sibire, man, buvusiam K. Venckaus pavaduotojui, teko specialiai nuvykti į tolimą Hope, B.C., provinciją ir pagerbti Antaną Kenstavičių 75 metų amžiaus sukakties proga. Ta proga įteikiau jam Lietuvos tautinę vėliavą Ylakių valsčiaus pagrindinio veikėjų vardu.

Pagerbimo išklmė įvyko š.m. rugsėjo 7 d. Išklmę teko pradėti man. Po įžanginės kalbos, pakviečiau savanorio-kūrėjo dukrą Zitą Zajančauskaitę-Tumaitienę, iš Vancouverio, įteikti Sukaktuvininkui dovaną — Lietuvos Trispalvę vėliavą. Zita Tumaitienė, prieš įteikiant vėliavą, perskaitė savo kūrinį, skirtą Sukaktuvininko garbei:

*Nežinojau, kad turėsiu tokią garbę
Šiandieną Tau įteikti Trispalvę vėliavą.
Tik ji žino Tavo gyvenimo ryžtą ir vargą
Ja Tave vedė rikiuotėse ir kulky salvėje,*

*Tu, Žemaitijos sūnau, numylėtai.
Trispalvė teka Tavo krauju,
Ir benamio tremtinio dienos uždėtos,
Kaip Trispalvė plazdėjai su vėjelium.*

*Ir aš, kaip ir Tu, Žemaitijos laukuose
Palikome laimingiausias dienas.
Ir širdy ir maldoje aš Dievui dėkosiu,
Kad Sasė, Antanas ir aš likom draugais.*

Reikšmingą kalbą pasakė Vancouverio LB pirm. p. Gumbelis, įvertindamas A. Kenstavičiaus patriotiškumą ir rėmimą tautinės veiklos darbų medžiaginiai. Taip pat ir H. Tumaitis sukaktuvininką pasveikino jautriais žodžiais.

Po sveikinimo kalbų sukaktuvininkui pagiedojome "Ilgiausių ir sveikiausių metų" ir "Lietuviais esame mes gimę".

Sukaktuvininkas visiems svečiams padėkojo už dovaną ir sveikinimo kalbas, o S. Kenstavičienė visus svečius vaišino gardžiais valgiais. Visų svečių nuotaika buvo gera. Artinantis saulėleidžiui, svečiai vyko į namus, nes kai kuriems reikėjo 100 km važiuoti iki namų.

J. Šarapnickas

Čikagos ramovėnų susirinkimas

Trečias ir paskutinis šių metų Čikagos skyriaus narių susirinkimas įvyko rugsėjo 27 dieną, Jaunimo Centre.

Susirinkime dalyvavo 36 nariai. Susirinkimą pradėjo skyriaus pirm. plk. J. Švedas. Sukalbėjęs Tėvynės prisiminimą, palinkėjo, kad visi skyriaus uždaviniai ir klausimai būtų nagrinėjami ir sprendžiami rimtai ir vieningai.

Susirinkimui pirmininku buvo pakviestas kol. Tamošiūnas, sekretorius kol. K. Juškaitis.

Tik perskaičius patiektą darbotvarkę, pasigirdo balsų, pageidaujančių negaišti, skubinti, trumpinti diskusijas, kad greičiau atlikus numatytą darbotvarkę, kas rodo, kad skyriaus veikla ir organizaciniai reikalai laikomi lyg antraeiliais ir labai lengvai nustelbiami kitų, pašalinių reikalų. Gaila, taip buvo praeity, taip atsitiko ir šį kartą, kad paliekami savo nebaigti reikalai ir skubama kitur...

Darbotvarkėje numatytą paskaitą "1941 metų sukilimas" skaitė kol. J. Balčiūnas. Jis papasakojo epizodą iš partizaninių kovų. Paskaita buvo išklaudyta su dėmesiu.

Valdyba pranešė, kad yra numaćiusi surengti skyriaus trisdešimties metų įsikūrimo iškilmingą minėjimą ir kviečia narius su šeimomis ir artimaisiais minėjime dalyvauti. Minėjimas įvyks spalio 31 ir lapkričio 1 d.d. Susirinkimas šį v-bos nutarimą viešai užgyrė.

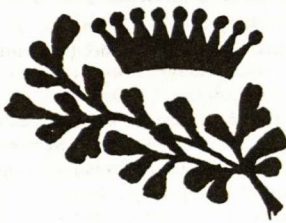
Sunkiau sprendžiamas klausimas, tai Lietuvos Laisvės Kovų Muziejaus vedėjo paskyrimas, nes neatsirado kas sutiktų

šias pareigas eiti. Todėl šis klausimas buvo pavesta spręsti skyriaus v-bai susitarus su L.K. Muziejaus komitetu. Išdininkas pranešė, kad yra narių, kurie nėra sumokėję nario mokesčio net už dvejus metus. Prašė iki metinio, visuotinio susirinkimo šią pareigą atlikti.

Klausimuose ir samanymuose pasisakyta dėl kpt. Andriaus Juškevičiaus "Naujienose" paskelbto straipsnio, kuriame jis savo kolegas ramovėnus apšaukė "aziatiškais maurais" ir "Lietuvos okupanto agentais". Straipsnis gana ilgas, "Naujienose" ėjo net per penkis numerius. Straipsnis pasižymi faktų klajotimu ir kitų niekinimu. Sunku patikėti, kad buvęs ilgametis skyriaus pirmininkas, karys, kapitonas, galėjo nusileisti iki tokio žemo lygio. Siūlyta kpt. A. Juškevičiui savo paskelbtą "Naujienose" straipsnį atšaukti.

Kadangi Andriaus Juškevičiaus "Naujienose" paskelbtas straipsnis daro negarbę visai L.K.V. S-gai ir išeina už S-gos ribų, būtų normalu, jei į šį straipsnį, labai užgaunantį kai kuriuos S-gos narius, atkreiptų rimtą dėmesį S-gos Centro Valdyba ir S-gos Garbės Teismas.

KJ

Los Angeles birutiečių piknikas

Paskutinis šio sezono piknikas p.p. Sinkių sode, Santa Monikoje, buvo rugsėjo 6 dieną, rengtas Los Angeles birutiečių. Jame dalyvavo du šimtai svečių. Piknikas pradėjo su didžiausiu pasisekimu ir birutietės dėkoja visiems savo atsilankymu parėmusiems jų šalpos ir kultūrinį darbą, kurį jos per eilę metų ne mažina, bet plečia.

Taip pat didelė birutiečių padėka ramovėnams ir kitiems "riteriams", atėjusiems į pagalbą sunkiuose pasiruošimo ir pikniko eigos darbuose: A. Budriūniui, A. Dičiui, A. Galdikui, J. Pažėrai ir Vl. Pažiūrai — sunešusiems stalus, H. Bajaliui ir Vl. Giliui už garsiakalbių įvedimą, o mieliems Vytautui Apeikiui ir Antanui Bulotai už, ir šį kartą, kaip visuomet, puikiai aptarnautą barą. Rengėjos dėkingos plk. J. Andrašūniui, kuris visuomet paaukvoja loterijai savo nutapytą paveikslą, Julijai Šlapelytei už kelintą kartą dovanojusią tautiniais rūbais papuoštą lėlę, ir p. Stadalnikienei, numez-

gusiai puikią, puošnią skarą. Dėkui ir visoms dosnioms bei darbščioms skyriaus narėms už pinigines aukas, kitas dovanas loterijai, už trisdešimtį skanių saldžiųjų pyragų, už puikiai atliktus visus reikalingus gegužinės pasisekimu darbus ir įsipareigojimus. Didžiausia birutiečių padėka tenka p.p. Julijai ir Emilijai Sinkiams, kurie ir šį kartą plačiai atidarė savo puošnaus sodo vartus ir lietuviškiems reikalams jautrias savo širdis. (rs)

Senoji ir jaunoji lietuvių karta Amerikoje

(Prieš D.P. emigraciją)

Senieji atvažiavo iš "Rosijos", "Polščiaus", gal dar kas iš Žemaitijos, tik niekas iš Lietuvos... Nepaliko ten nieko to, kas vadinama ekspansyvine kultūra. Išsivežė labai menkus kultūros pradmenis, kad ir kilnius kaimo papročiuose, kalboj, bet toli gražu persilpnus, kad patekus į tarpą "karingos" kitos kultūros išsilaikyti savitu veidu. Paskui daugeliui medžiaginis pasisekimas atėmė norą ir tos pačios prigimtos kultūros laikytis. Kiti tą padarė iš vargo. Ir štai, kai prisiejo atėjusiai jaunai kartai perduoti savitą tautos lobį — nebuvo ko perduoti... Ir perdavė jai bent kelis nevykusius anekdotus apie senovės skurdų Lietuvos kaimą rusų priespaudoje... Jaunieji nuėjo sau, negalėjo nenuieiti, nes, norint ką jiems duoti, reikia tą pačiam turėti. O Amerikos anglosaksų sena "karinga" kultūra paėmė į savo vispusišką globą ateivių vaikus, o ateivis neturi kuo atsakyti nė į vieną klausimą... Daugiausia, kas kai kur pasiekta, tai išlikimas lietuvių kalbos. Bet, tai toli gražu, ne viskas. Tai tik būtų įrankis, bet nėra juo ko jaunimui imtis... Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu padarytoji ir daromoji kultūrinė ekspansija jau nebegali būti suprantama senajai kartai, o tuo labiau jaunimui. Tokiu būdu ir turime tą, ką turime...

Taip esant nestebėtina, kad ir mišrios vedybos yra paprastas dalykas. Kada jaunolis ir jaunuolė tėra tik taip išauklėtas, kad "rastų atitinkamą (žinoma, medžiagiškai) žmogų Amerikoje", ir daugiau nieko, tad koks kam gali būti skirtumas? Pinigai tie patys...

Arėjas Vitkauskas

A.A. kpt. JULIUS UŽINSKAS

Š.m. balandžio 21 d., po ilgos ir sunkios ligos, mirė savanoris-kūrėjas kpt. Julius Užinskas. Gyveno Villanova, Pensilvanijoje, kur ir mirė. Buvo gimęs 1893 m. sausio 13 d., Šniūraičių kaime, Radviliškio valsč., Šiaulių apskr. 1913 m. baigė Šiaulių gimnaziją ir gavęs mokytojo teises, mokytojavo Kelmėje. 1918 m. įstojo į Lietuvos kariuomenę. Tais pačiais metais baigė Karo Mokyklą, pakeltas į j. ltn. laipsnį ir paskirtas į 2 pėst. pulką. Dalyvavo kovose prieš lenkus ir bermontininkus. Už pasižymėjimą kautynėse apdovanotas garbės ženklais. Prasidėjus vokiečių-lenkų karui, su kuopa buvo paskirtas į pasienį intermuoti lenkų kariuomenės dalinius. Po šios operacijos pasitraukė į atsargą. Antrą kartą artėjant raudonajai lavai, pasitraukė į Vakarus. Su šeima emigravo į JAV ir apsigyveno Pensilvanijos valstijoje. Liūdesyje liko žmona Vanda ir duktė Irena.

V. N.

BALIUI VOSYLIUI MIRUS

Skaudi ir liūdna žinia apgaubė gedulo šydu ne tik Čikagos apylinkės, bet ir daugelį tų, kurie jį pažino iš tolimesnių vietovių.

Velionis Balys Vosylius buvo gimęs Vilniuje 1915 m. rugpiūčio 22 d. ir mirė 1981 m. liepos 13 d. Čikagoje.

1933 m. baigė Marijampolėje mokytojų seminariją ir tais pačiais metais įstojo į Vytauto D. Universitetą Kaune. Studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Nuo 1936 m. iki 1938 m. redagavo "Kary" specialų skyrį. 1938 m. iki 1940 m. buvo "Trimito" redaktoriaus padėjėjas. Velionis priklausė žurnalistų sąjungai. 1940 iki 1944 m. mokytojavo Kaune. Tais pačiais metais, kaip ir daugelis lietuvių, paliko bolševikų užgrobtą Lietuvą ir pasitraukė į Vakarus. Jis buvo daugelio laikraščių ir žurnalų bendradarbis.

Atvykęs į JAV pasiliko ir toliau ištikimas lietuviškos spaudos darbuotojas. Jis ilgus metus redagavo "Naujienuose"ėjusį Skautų skyrį.

1981 m. liepos 17 d. Marquette laidojimo koplyčioje įvyko su juo atsisveikinimas. Kalbėjo "Naujienu" red. M. Gudelis, skautų vardu — S. Jelionienė, Teis. Algirdas Budreckas, atsisveikindamas velionio draugų vardu, priminė: "Netikėta — nelaukta mirtis daug skaudžiau išgyvenama ne tik giminių, artimųjų, o taip pat ir draugų. Velionis buvo tolerantas ir mokėjo su visais gerai sugyventi, todėl jis buvo visų mėgiamas. Tai buvo nenuilstamas spaudos žmogus. Jo plunksna buvo lengva ir jo lietuvių kalba gera. Nors ir sunkiai rei-

Kpt. Julius Užinskas

kėjo velioniu su duoną uždirbti fabrike, bet jis visuomet rasdavo laiko lietuvių spaudai puoselėti. Tai didelis jo nuopelnas ir pavyzdys visiems mums, kaip reikia aukotis ir dirbti lietuvybei".

Atsisveikinimą šermininėje pravėdė Al. Budreckas.

Algirdas Budreckas

A.A. MATILDA GUDONIENĖ

Vėl išaugo naujas kapas, mums mielas ir artimas žmogus atsiskyrė su šiuo pasauliu.

1981 m. rugsėjo 11 dieną, staiga ir netikėtai, širdies priepuoliu mirė Matilda Norbutaitė-Gudonienė, žmona Antano Gudonio, kuris yra St. Peterburgo "Romo Kalantos" s. k. pirmininkas.

Neseniai, prieš keletą metų, jie atsikėlė iš Marylando valstijos ir apsigyveno Duneden mieste, netoli St. Peterburgo, Floridoje.

Skaudžiai jos mirtį išgyvena vyras Antanas, duktė Carolina su vyru, taip pat visi giminės, draugai ir "Romo Kalantos" šaulių kuopos nariai, kuriai priklausė ir a.a. Matilda.

Nors Amerikoje gimusi lietuvaitė, ji kalbėjo lietuviškai. Kartu su vyru dalyvaudama visose lietuviškose sueigose, parengimuose, Lietuvių Klube ir draugų tarpe, būdavo malonaus būdo ir visų mėgiama.

Šauliai ir šaulės, uniformuoti, stovėjo sargyboje prie jos, pašarvotos, karsto, visiems buvo skaudu žitūrėti į karste gulinčią sveiką, gražią, ligos neiškankintą Matildą, kuri per daug anksti turėjo išeiti iš šio pasaulio. Laidojimui buvo išvežta į New Jersey, ir iš Šv. Kazimiero bažnyčios, palaidota Arlingtono kapinėse, New Jersey.

E. Crušienė

DETROITO PADANGĖJE SUPILTAS NAUJAS KAPAS

Rugpiūčio 22 d. negailėstinga mirtis išrovė iš mūsų tarpo mokytoją, visuomenininką ir buvusį net keletos organizacijų narį bei veikėją Matą Tylą.

Matas Tylas buvo gimęs 1898 m. rugsėjo 20 d. Rokiškyje. Baigė Marijampolės Mokytojų Seminariją ir mokytojams suorganizuotus Žemės Ūkio kursus

Dotnuvoje. Mokytoju bei mokyklos vedėjų dirbo Duokiškio ir Rokiškio pradžios ir žemės ūkio mokyklose. Dirbo jaunųjų ūkininkų rateliuose. Buvo Duokiškio šaulių būrio valdybos pirmininkas.

1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Gyvendamas Vokietijoje, irgi dirbo mokytoju darbą. Buvo Oberlenningo ir Schwaebisch Gmuendo lietuvių pradžios mokyklos vedėjas. Gyvendamas Vokietijoje, rengėsi emigracijai, lankė ir baigė Technical Training School ir įsigijo metalo tekintojo specialybę.

1950 m. atvyko į Ameriką ir iki mirties gyveno Detroite. Ir taip buvo lemta, kad jis savo gyvenimo paskutines dienas turėjo praleisti St. Benedikto senelių namuose.

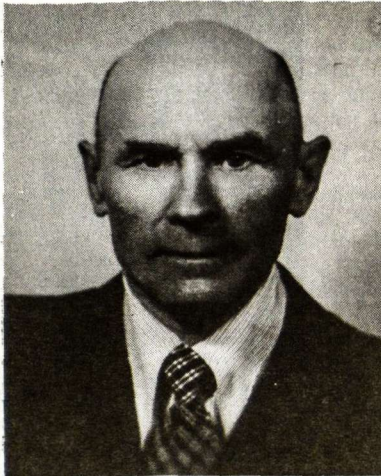
Buvo narys LB Detroito apylinkės, Lietuvių Fondo, Lietuvių Kultūros klubo, Lietuvių Namų draugijos ir Dainavos jaunimo stovyklos. Rėmė Jaunimo Centrą Čikagoje ir ALTą. Savo mirusią Sibire motiną Anastaziją, 100 dol. auka įamžino Matulaičio namuose, Putname, Ct. Kol sveikas buvo, prenumeravo ir skaitė net keletą lietuviškų laikraščių. Mokytojavo Detroito lituanistinėse mokyklose.

Velionio kūnas buvo pašarvotas Jolandos Zaparackienės vedamuose "V. Bauža" laidotuvių namuose. Rugpiūčio 25 d. su velioniu atsisveikinti buvo atvežta iš ligoninės jo žmona Valerija, kuri įbėrė į karštą Lietuvos žemės. Rožinį sukalbėjo kun. Alfonsas Babonas. Atsisveikinimą pravedė ir šių organizacijų vardu užuojautą pareiškė, Lietuvių Bendruomenės, Lietuvių Kultūros klubo, Lietuvių Namų draugijos ir Dainavos jaunimo stovyklos, Jolanda Zaparackienė. Mokytojų vardu — Albertas Misiūnas, Lietuvių Fondo — Antanas Grinius, DLOC-o ir ALT-os — Antanas Sukauskas. Sugiedotas Lietuvos himnas.

Rugpiūčio 26 d. buvo nulydėtas į Šv. Antano parapijos bažnyčią. Mišias atnašavo ir pamokslą pasakė kun. Alfonsas Babonas. Vargonais grojo J. Sinkus. Po mišių amžinam poilsiui buvo nulydėtas į Holy Sepulchre kapines. Kun. A. Babonui sukalbėjus laidotuvių maldas, sugiedota Marija, Marija. Atsisveikinant, velionio pusbrolio žmona J. Raišienė su dukrele Nijole atvykusios iš Čikagos, ant jo karsto užbėrė iš Lietuvos nuo Gedimino kalno atvežtos žemės, o visi kiti uždėjo po gėlę.

Žmonai sergant ir nesant artimesnių giminių Detroite, laidotuvių rūpinosi Ignas ir Stefanija Kauneliai.

A. Gr.

A. A. K. Špakauskas

METAI BE KAZIMIERO ŠPAKAUSKO

Rugpiūčio 29 d. suėjo vieneri metai, kai iš mūsų tarpo atsiskyrė a. a. Lietuvos kariuomenės savanoris-kūrėjas Kazimieras Špakauskas. Sukakties proga už velionio sielą mišios buvo atlaikytos 8 val., Šv. Antano ir Šv. Petro bažnyčiose Detroite ir Šv. Kazimiero ir Šv. Jono Windsore, Kanadoje.

Rugpiūčio 30 d. 10:30 val. Dievo Apvaizdos parapijos bažnyčioje mišias atnašavo ir pamokslą pasakė kun. Viktoras Kriščiūnevičius ir po mišių susirinkus prie velionio kapo giminėms, draugams ir pažįstamiems, sukalbėjo maldas ir pašventino ant kapo uždėtą cementinę užrašų plokštę. Žodį tarė Stasys Šimo-

liūnas ir nušvietė Kazimiero drąsą ir pasiryžimą kovoti ir iškovoti Lietuvai laisvę, pabrėždamas, kad nors Kazimieras ir mirė, bet jo atsiekti idealai gyvenams amžinai.

Sugiedota Marija, Marija ir Lietuvos himnas. Užkandžiai dalyvavusiems paminklo pašventinime buvo paruošti Dievo apvaizdos parapijos kavinėje. Dalyvavo ir užkandžius valgė netoli 100 žmonių.

Kazimieras Špakauskas buvo gimęs 1900 m. sausio 12 d., Akmenėje, Mažeikių apskr. Jis į Lietuvos kariuomenę įstojo 1919 m., turėdamas tik 19 metų. Tamavo Kauno komendantūroje ir buvo užsitarnavęs viršilos laipsnį. Dalyvavo Klaipėdos krašto prie Lietuvos prisijungimo sukilėlių eilėse. Apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės 10 Metų Sukakties medaliu. Atvykęs į Ameriką apsigyveno netoli Šv. Antano parapijos bažnyčios. Dirbo General Motors bendrovėje iki išėjo į pensiją. Su žmona Genovaitė išaugino ir išmokslino dvi dukras. Rėmė lietuvišką veiklą ir priklausė šioms organizacijoms: savanoriams, ramovėnams, "Švyturio" jūrų šaulių kuopai, Lietuvių Bendruomenei, Lietuvių Fondui, Lietuvių Namų draugijai, Dariaus-Girėno klubui, Lietuviškam kaimui ir Aukšinio amžiaus grupei. Rėmė abi lietuviškas radijo valandėles. Dirbdamas fabrike, buvo susižeidęs ir ilgai gydėsi. Vėliau, ir toliau gyvendamas atvažiuodavo į Šv. Antano bažnyčią. Dėl sunkumų jam į tą bažnyčią užlipti laiptais, Kazimieras buvo persikėlęs į Dievo Apvaizdos parapiją, iš kurios ir buvo palaidotas.

A. Gr.

A. A.

JOANAI KRIŠTAPONIENEI-BAZEVIČIŪTEI

mirus, vyrui Eduardui ir sūnui Vyteniui
gilą užuojautą reiškiamo

Hortenzija ir Pranas Šapalai

LAIŠKAI KARIUI

“Kario” redakcijai,

Jūsų vedamajame žurnale prašome patalpinti sekančią:

“Laisvosios Lietuvos” laikraštyje š.m. liepos 9 d. Nr. 14, buvo patalpintas straipsnis — “Lietuvos Birželis”.

Tame straipsnyje, pasirašęs A. R. taip apšmeižė mūsų buvusius kariuomenės vadus, kad skaudu pasidaro skaitant jį, tuo labiau praėjus tiek metų nuo įvykių.

Daugumoje tie apšmeižtieji yra buvę Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyviai, apdovanoți Vyčio Kryžiaus ordinais, jie yra įkvėpę jaunesniajai kartai Tėvynės meilės jausmą, ką įrodo Sibiran ištremtųjų karių skaičius, kautynės Rytuose, Vietinėn Rinktinėn įstojusių skaičius ir Lietuvos partizanų kovos.

Reikia manyti, kad atsiras dar išlikusių gyvųjų, kurie reaguos į A. R. kaltinimus.

“Laisvojoje Lietuvoje” š.m. balandžio 30 d. Nr. 9, tas pats autorius A. R. rašo — “Kovo mėnuo Lietuvai”.

Į šio straipsnio iškraipytus faktus buvo atsakyta tame pačiame laikraštyje rugpiučio 20 d., Nr. 16 sekančiai:

“Laisvosios Lietuvos Redakcijai:

Jūsų laikraštyje, kovo 20 d. Nr. 9, patalpintas straipsnis — “Kovo mėnuo Lietuvai”, pasirašiusio A. R.

Kas liečia tuo laiku buv. 7 pėst. p. ir 6 p.p., apsilenkta su tiesa ir faktais.

Ten rašoma: Klaipėdos 7 pėst. Kun. Butegeidžio pulkas, vadovaujamas plk. Genio, tapo perkeltas ir performuotas į du pulkus: 7-tą ir naują pulką, bene 6-tą. Ilgametis Klaipėdos įgulos v-kas plk. Genys su 7-tu pulku iškeltas (pažemintas) į Tauragę. Naujo pulko vadu paskirtas gen. št. plk. Breimelis. Vieno bataliono vadu pas. plk. Breimelį paliktas gen. št. plk. Šurkus, kuris atpasakojo krašto perdavimą.

Tame pasakojime rašoma, kad plk. Breimelis galvotrūkiškai bėgo, nespėjo pasiminti nei visų šaudmenų, gasolino atsargų, paliko ligoninėje sergančius karius, paliko 17 naujų paštui išvežioti mašinų, bankuose pinigų.

Visiška netiesa. 1934 m. balandžio mėn. 7-tas p. kun. Butegeidžio pulkas, vadovaujamas plk. Genio, buvo perkeltas į Tauragę. Vietoje 7 pėst. p. Klaipėdoje įsikūrė 6-tas pėst. Kun. Margio pulkas, vadovaujamas gen. št. plk. Lanskoronskio, o ne gen. št. plk. Breimelio, kaip rašo A. P.

Po trijų metų, gen. št. plk. Lanskoronskis buvo paskirtas Lietuvos Karo atašė Prancūzijai. Jo vieton buvo paskirtas gen. št. plk. Breimelis.

Laikė pirmųjų metų, 6-tas pulkas

Klaipėdoje turėjo vieną batalioną su artilerijos baterija ir šarvuotųjų būrių. Bataliono vadu buvo mjr. Reichertas. Po metų mjr. Reichertas buvo perkeltas į 9-tą p.p. Marijampolėje.

Jo vieton buvo paskirtas mjr. Baltrimas St. Kad pas plk. Breimelį bataliono vadu buvo gen. št. plk. Šurkus (kaip rašo A.R.) — neatitinka tikrovei.

Toliau rašoma, kad 1939 m. kovo 23 d., 6 p.p. gavo įsakymą iš Kariuomenės vado per 2 val. išžygiuoti iš Klaipėdos. Įgulos v-kas gen. št. plk. Breimelis galvotrūkiškai bėgo. Išbėgo panikoje.

Tai visiškai netiesa.

6 p.p. gavo įsakymą pasitraukti ne per 2 val., bet per dvi paras.

Pulko šeimos ir jų turtas buvo pakrauta į traukinį. Per tas dvi dienas pulko turtas, liginiai, medikamentai, gasolino atsargos, buvo pakrauti į sunkvežimius ir traukiniais išvežti į Plungę.

Gen. št. plk. Breimelis baigiantis dviem parom, gavo įsakymą iš vokiečių komendanto tuoj išžygiuoti iš Klaipėdos. Gen. št. plk. Breimelis tam įsakymui griežtai pasipriešino sakdamas, kol nebus išvežtos šeimos ir jų turtas, tol mes nesitrauksime, nors ir kautis reikėtų.

Po to reikalavimo traukinys su šeimos buvo išleistas, 6 p.p. iš Klaipėdos išvyko.

Gen. št. plk. Breimelis su savo štabu žygiavo ne priekyje pulko, bet užpakalyje. Gen. št. plk. Breimelis nebėgo galvotrūkiškai ar panikoje, kaip rašo A. R.

Pagal sutartį, maždaug po dviejų savaitių po pasitraukimo, buvo leista likusį turtą išsivežti. Šio turto išvežimui pulko vadas paskyrė šiuos pulko karius: kpt. Buragą, viršilą K. Leknicką ir pusk. Pilvinį.

Laikė dviejų savaitių likusis turtas (lovos, spintos ir kt.) buvo pakrautas į vagonus ir išvežtas į Plungę. Kitas turtas, kaip pašaras, malkos, buvo išparduotas vietiniams gyventojams.

Pasitraukęs 6 pėst. p. I Bn. iš Klaipėdos apsisėjo Plungėje, kur jau buvo II Bn. II Bn. vadas plk. ltn. Baltrimas išėjo pensijon, jo vieton buvo paskirtas gen. št. plk. ltn. Listopatskis, kuris kartu ėjo ir pulko vado padėjėjo pareigas. Netrukus II Bn. su plk. ltn. Listopatskiu buvo perkeltas iš Plungės į Telšius. Netrukus 6 p.p. vadą gen. št. plk. Breimelį perkėlė į Tauragę. 7 p.p. vadu. Bususį pulko vadą plk. Genį perkėlė į 3-čią Vyt. Didž. pulką, pulko vado pareigoms su brigados vado teisėmis. Kur jo pažeminimas, kaip rašo A. R.? 6 p.p. vadu buvo paskirtas plk. Andrašiūnas.

Gen. št. plk. Breimelis, kaip savo ka-

rinėmis žiniomis, šaltu būdu, geru elgesiu, buvo autoritetas. Kas liečia savigyrą ir nuolankumą, kuris buvo kariuomenės savybė (rašo A. R.), tegul parodo skaičiai: 6 pėst. p. (dviejų Bn. sąstatai) išvežta Sibiran 15 karininkų, 2 puskarininkiai ir du karininkai sušaudyti laike raud. armijos traukimosi. Gen. št. plk. Breimelis taip pat nužudytas ištrėmime.

Buvę 6 p.p. ltn J. Sutkus
viršila K. Leknickas

Prierašas:

Ačiū p.p. ltn. J. Sutkui ir viršilai K. Leknickui už tikslias 7 ir 6 p.p. pulkų informacijas ir vietovių žinias. 7 p.p. tarnavau 1929-1934 m. taigi tikiu jums. Bet kad plk. Genys buvo pažemintas iškeliant jį į Tauragę, negi tai nėra tiesa? Atpasakojimą gen. št. plk. Šurkaus laikau teisingu.

6 p.p. pasitraukimo laiku dirbau Klaipėdos uoste ir mačiau tą betvarkę.

A. R.

Ambasadoriai ir karo atstovai

“Karyje” dažnai tenka skaityti įdomių atsiminimų, kuriuose įvairūs autoriai objektyviai aprašo praities gyvenimo įvykius ir savo asmeniškų įspūdžių be pagražinimų ir panegyrikos.

Praeitų ir šių metų “Karyje” tebespausdinami labai įdomūs mjr. K. Daugvydo atsiminimai “Savanorio užrašai”.

“Kario” nr. 6, perskaičius Daugvydo str., krito į akį S. Šetkaus atsiminimų pluoštas apie paskutinių laikų gyvenimą Kaune. Jo rašinių kartais tenka paskaičiuoti ir kitoje lietuviškoje spaudoje ir pasigėrėti jo rašymo stiliaus lengvumu, bet nusivilti, kad jo aprašomi dalykai nevisada remiami realiais faktais. Perskaičius jo atsiminimus, kartais suabejoti, ar tikrai taip buvo, kaip jo rašinyje paraizduota.

Ir šiame Šetkaus rašinyje “Kaunas gęstant laisvės žiburiams”, pastebėta nemažai abejotinų faktų, kaip pav. lenkų motorizuota kariuomenė Kaune.

Autorius rašo, kad neretai jam tekdavo nueiti į Sovietų ambasadą, kur ambasadorium “rodos dar vis”, tebebuvo išsipucinės, kapitalistinės išvaizdos semitas Maiskis, kuris kartais paduodavo savo manikiuruotą ranką . . .

Kaune nebuvo niekada nei ambasadų, nei ambasadorių, o buvo tik atstovybės (legation) ir atstovai — charge d'affaires, įgal. ministrai. Sovietų atstovas vadinosi “polpred” nuo žodžių “polnomočnyj predstavitel’”. Nei vienos svetimos valstybės atstovas neturėjo ambasadoriaus rango, nes Lietuva buvo per mažą valstybę tokiam rangui. Žydas Ivan Maiski buvo Sovietų ambasadorium Londone 1934-1943 m., tai vargiai jis galėjo Šet-

kui pakišti savo manikiuruotą ranką...

Pagal autorių "populiariausias karo atstovas Kaune buvo Sovietų karo attache, ar tik ne plk. Samsonovas", kuris pataręs lietuviams perdaug nesidžiaugti Vilniaus atgavimu... Gen. Samsonovas su savo armija žuvo 1914 m. prie Tannenbergo, o paskutiniu Sovietų karo atstovu Kaune buvo plk. Korotkich, bet jis nebuvo toks populiarus kaip vokiečių karinis atst. plk. Just, kuris 1941-44 m. buvo vokiečių karo komendantu Kaune ir lietuvius užtardavo.

Prieš Korotkich karo atst. buvo caro laikų plk. Tiaželnikov, kuris apie gyvenimą Kaune savo kolegai pasakęs: "Čia nuobodu, nėra kas veikti, Kaune nėra jokio gyvenimo". Didžiųjų valstybių — Amerikos, Anglijos, Prancūzijos, kur atstovais buvo seni atsargos pulkininkai ir jie visiškai nesidomėjo nei Lietuvos kariuomene, nei Lietuva, tik Pabaltijo valstybių ir Lenkijos kariniai atstovai daugiau domėjosi Lietuvos gyvenimu

(St. Raštikis).

Maiskį, turbūt, autorius sumaišė su kitu žydu — Akselrodu, kuris buvo pirmuoju Sovietų atstovu Kaune ir palaikė gerus santykius su krašto aps. min. plk. Žuku, bet Merkį, Purickį, Semašką ir Aleksą vadino "prochvostais", nes pirmieji du esą buvę aferistai, o kiti du tamavę caro ochrankoje.

1920 m. Akselrodas atvežė į Vilnių odiniuose maišeliuose 3 milijonus aukso rublių (carinių) ir perdavė juos plk. Žukui nugabenti į Kauną, nes tą dieną priklausė Lietuvai, pagal taikos sutartį.

Po Akselrodo, Sovietų atstovais Kaune buvo Aleksandrovski, Karski ir kiti. Paskutinis jų, Pozdniakov, kartu su iš Maskvos atsiųstu emisaru Dekanozovu, surežisavo Nepriklausomos Lietuvos laidotuves.

P. Lelis

Didž. Gerb. p. Redaktorium,

Neperseniausiai buvo išleista mano dvių kompozicijų — populiarios muzikos 45- plokštelė...

Šios plokštelės kaina, su persiuntimu, 2 U.S. doleriai ir gaunama šiuo adresu: Aleksandras Stankevičius, 672 Victoria Ave., Westmount, Que, Canada H3Y-2R9.

Siunčiu Tamstai susipažinimui, ir man būtų labai malonu, jei ją paminėtumėte Jūsų laikraštyje.

Su pagarba

A. Stankevičius

Birželio 19 d. vakare įvyko plokštelės pristatymas jaunojo "Aušros Vartų" parapijos Montrealyje, Kanadoje, choro dirigento, muziko-kompozitoriaus Aleksandro Stankevičiaus-Stankay.

Plokštelė 45- dvių kūrinių: "C'Est Bon" dainuoja pats kompozitorius ir "Love L.A.", instrumentalinis džazo kūrinys", Išleido Able Record Co. Ltd.

Spalio 17 d. Clevelande D.M.N.P. bažnyčioje susituokė Ramunė Jonaitytė su Mariūm Čapu. Nuotraukoje iš k. į d.: Edmundas ir Jadvyga Čapai, Agna Jonaitienė, Marius ir Ramunė Čapai, Antanas Jonaitis ("Ramovės" C. V-bos pirm.)

Rugpjūčio 20 d. pašto inspektoriai, patikrinę mūsų "Kario prenumeratorių kartoteką" rado, kad dalis prenumeratorių nėra susimokėję prenumeratos mokesčių. Jie mus įspėja, kad prenumeratorius, pavėlavęs pusę metų sumokėti prenumeratos mokesčių, praranda turimą privilegiją pasinaudoti pašto patarnavimu spaudiniams siųsti.

Užtat prašome nevēluoti sumokėti prenumeratos mokesčių. Būtų mums nemalonu, kad dėl mokesčių reiktų, pagal pašto nuostatus, "Karij" sustabdyti siuntus ar siųsti su pridedamu paštu mokesčiu.

Alf. S.

AUKOJO KARIUI:

Žurnalui "Karys" paremti Clevelando lietuviai per K. Gaižutį atsiuntė \$250.00; aukojo sekančiai: \$25.00: LKVS "Ramovė" Clevelando skyrius; \$20.00: P. Baniotis; \$15.00: P. Tamulionis; po \$5.00: J. Augustinavičius, J. Balbotas, J. Barniškis, J. Budrienė, S. Butrimas, A. Čiuprinskas, K. Gaižutis, F. Jurevičius, S. Jurgaitis, J. Kaklauskas, S. Lukas, Al. Bruožis, A. Gražulienė, A. Jonaitis, G. Karsokienė, J. Kazėnas, V. Miškinis, J.

Liutkus, J. Mikonis, S. Mikolauskas, Alf & O. Mikulskiai, S. Mačys, B. Nainys, J. Naujokaitis, Juozas Naujokaitis, Pr. Neimanas, A. Pautienis, A. Petrauskas, A. Rastaukas, A. Spirikaitis, J. Stankus, H. Tatarūnas, D. Vaičiūnas, Ir. Vinclovas; po \$3.00: M. Ješmantienė, V. Jokubaitis, O. Rociūnas, V. Valys; po \$2.00: V. Alis, V. Bačiulis, V. Benokraitis, K. Nasvytis, F. Navickas, S. Pabrinkis, A. Raškauskas, V. Sniečkus, V. Stuogis, J. Velykis, J. Virbalis, J. Žagarskas; po \$1.00: Šamatauskas ir J. Vencienė.

KARYS ne tik kariams - šauliams informacijos šaltinis, bet taip pat mūsų istoriškai pėdsakai lietuvių kultūroje.

PASKUTINIS "KARIO" IŠLEISTŲ KNYGŲ IŠPARDAVIMAS

Prof. Vc. Biržiškos **PRAETIES PABIROS** — gražiai įrištas 352 psl. istorinių straipsnių rinkinys Lietuvos praeičiai nušviesti. Knygą užsisakiusiems dabar siunčiama 50% žemiau savikainos — tik už \$1.75. Ši knyga išparduodama taip pigiai, nes buvo užsilikusi sandėly.

Dar yra nedidelis skaičius **GEN. POVILAS PLECHAVIČIUS** (monografija) — \$9.00 dol.

Taip pat jau baigiama išparduoti **Z. Raulinaičio GROBIO IR NAIKINIMO ŽYGIS**. Kaina 9.00 dol., "K" prenumeratoriams — tik 7.50 dol.

Užsisakykite dabar pasiųstuose specialiuose lapeliuose, ar net prenumeratoriams užsakymuose, pažymėdami knygos vardą, egz. skaičių ir, žinoma, savo adresą.

Visiems knygas užsisakiusiems būsime dėkingi, nes tuo pačiu parmesite ir "Karij".

DĖMESIO PRENUMERATORIAI!

Kas dar atsilikote su prenumeratos mokesčiu, tai šis mėnesis patogiausias susimokėti.

Jūsų iš seniau įrodytas pareiginumas ir duosnumas padeda gražiau ir ilgiau mūsų karių-šaulių šeimą informuoti ir reprezentuoti.

Metinė prenumerata — 15 dol., pusmetinė — 8 dol., atskiras egz. — 1.75 dol.

\$25.00:
LKVS "Ramovė" Omaha sk. per išd.
K. Pudj

\$20.00:
"Švyturio" Jūrų Šaulių kuopa Detroito
(per A. Sukauską)

\$13.00:
S. Barauskas, Que.

\$12.00:
A. Ašoklis, IL
A. Karaša, MD
P. Lapienė, IL

\$10.00:
L. Krajauskas, FL
K. Zaronskis, OH

\$7.00:
L. Brazauskas, Que
A. Deikis, FL
D. Kašinskas, NY
K. Kielius, IL
dr. V. Sruogienė, IL
Br. Sutkus, NY
A. Tveras, IL

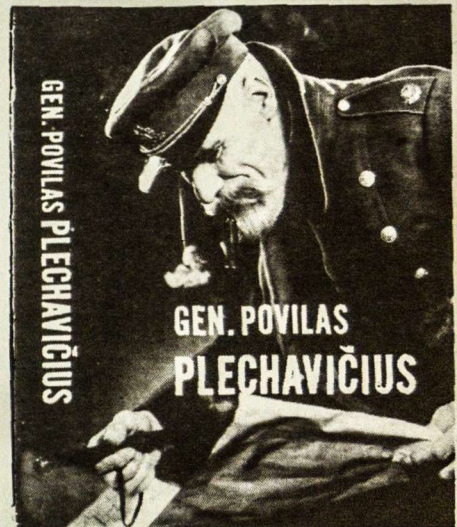
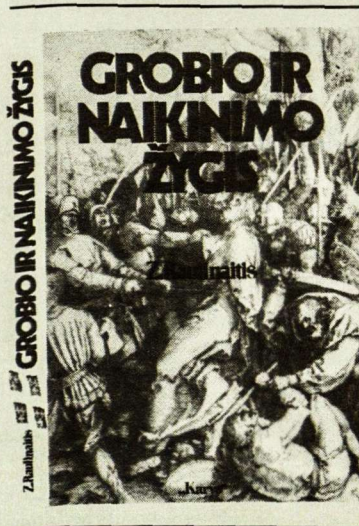
\$5.00:
J. Dalbokas, CA
A. Mingėla, Ont.

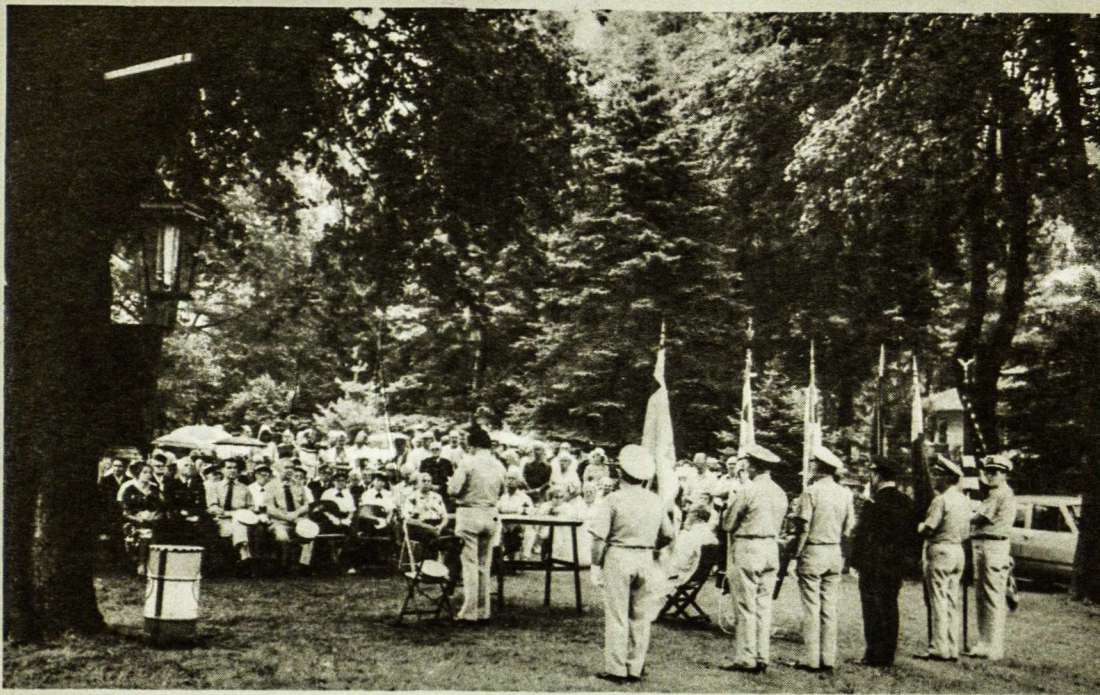
\$2.00:
A. Budzinskas, CT
K. Gasparaitis, FL
A. Mažeika, NY
P. Ruikis, IL
S. Stanevičius, Ont.
K. Špakauskas, MI

\$1.50:
J. Lungys, IL

\$1.00:
J. Maskeliūnas, MA

Aukojusiems "KARYS" nuoširdžiai dėkoja!

Bendras pamaldų vaizdas š.m. liepos 26 d. "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos surengtoje Jūros Dienoje, Union Pier, Mich. Nuotr. P. Malėtos

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.